

Západ

Ročník 12. Číslo 5. Říjen 1990

Cena \$4.00

Západ

Časopis pro Čechy a Slováky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks, published by the Collegium Bohemicum in Canada Second Class Mail Registration Number 4890 ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma, Ota Ulč, Eliška Kotrbová, Arnošt Wagner

Redaktor: Miloš Suchma
Administrátorka: Milada Reinišová
Grafická úprava: Věra Držmišková, Ctirad Smolík
Sazba: Prague Typesetting, Inc. ve spolupráci s ABE Toronto
Tiskne: Action Press Ltd., Kitchener

Dopisovatelé:
Kanada: Vladimír Čícha, Jan Drábek, Richard Drtina, Pavel Kantorek, Jiří Krupička, Marta Procházková, Jaroslav Švestka, Aleš Zeman

USA: Blanka Jičínská, Bohumil Krčil, Vladimír Kříž, Iva Pekárková, Eva von Rheinwald, Ivan Sviták, Jiří Sýkora, Leoš Zeman

Austrálie: Petr Hrubý, Jan Jirásek, Jaroslav Kovaříček, Miloš Ondrášek

Německo: Antonín Brousek, Zbyněk Čeřovský, Ota Filip, Karel Hviždala, Karel Kryl, Antonín Měšťan, Ján Mlynárik, Jan Pulda, Pavel Taussig, Karel Trinkewitz

Skandinávie: Robert Lamberg (Dánsko), Michael Konůpek (Norsko), Helena Kosková (Švédsko), Jan Kristofori (Norsko)

Švýcarsko: Dušan Šimko, Vladimír Škutina

Holandsko: Radek Kučera, Josef Staněk

Anglie: Jan Křesadlo

Francie: Ivan Kraus

Itálie: Stanislav Auský

Rakousko: Ivan Medek

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, Ont., Canada, K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků. Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října a prosince

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, Ont., Canada, N2J 4A4
Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresu administrace.

Předplatné:

1 rok:

Can: \$22.00 Kanada

US: \$22.00 USA

US: \$26.00 ostatní země (letecky)

nebo ekvivalent v cizí měně

Doživotní předplatné CAN \$400.00 (Kanada), US\$400.00 (USA a ostatní země).

Cena jednotlivého čísla \$ 4.00

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem. V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele).

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg, BRD. Bankovní směrové číslo 200 100 20.

Ročník 12.

Číslo 5.

Říjen 1990

Obsah

Československo

- Po volbách a před volbami (M. Šuchma) 1
Pojedete do Prahy?
(M. Swinkels-Nováková) 3
Cesty k domovu (J. Kovářiček) 5

Zajímavosti ze světa

- Malajský konglomerát (O. Ulč) 6
Nežádoucí velvyslanec (M. Šuchma) 9
Skandál na recepci (A. Wagner) 10

Interview

- Rozhovor s Karlem Peckou (L. Salivar) 11

Stát a právo

- Nezávislá státní služba (E. Outrata) 13
Právníkovy nové šaty (E. Kotrbová) 16
Nové zákony v Československu
(Hana Kučerová) 17

Emigrace

- Pokleslá exilová žurnalistika (A. Wagner) 19
Zpráva Demokratického sboru pomoci
(Jan Drábek) 19

Divadlo

- Havlova Žebrácká opera u Pacifiku
(M. Goetz-Stankiewicz) 20

Vzdělání

- Vzdělání a demokracie (S. Reiniš) 22
Co by asi říkal Komenský (O. Ulč) 24
Vysvědčení o maturitní zkoušce (T. Kotrlý) 26

Fórum

- A co tedy s Československem?
(S. Reiniš) 27
Historia magistra vitae (J. Jirásek) 28
Bob Hurikán versus Géza Včelička
(K. Kyr) 28

Literatura

- Jaroslav Hašek — nihilista, anarchista
a jeho Švejk (P. Hrubý) 29
Večerní procházka (E. von Rheinwald) 32

Dopisy

- 33

Na obálce fotografie Angely Arnetové
Za Princetownskou věznicí v Dartmooru

Prosíme, informujte své známé, o nichž si myslíte,
že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Miloš Šuchma

Po volbách a před volbami

Jak lze volit

Letadlo z Frankfurtu dosedlo v Praze v sobotu 9. června v 10.40 dopoledne. Měl jsem tedy tři hodiny a dvacet minut k tomu, abych se dostavil volit do Sázavské ulice. Vybaven cestovním dokladem, který mi vystavili na čs. velvyslanectví v Ottawě, jsem se tedy v poledne objevil ve volební místnosti základní školy v Sázavské ulici. Přestože jsem mohl volit kdekoliv na území republiky, chtěl jsem volit v místě svého bývalého bydliště, které jsem před 21 roky opustil. Základní škola stojí na místě, kde byla za války vybombardována synagoga a kde jsem si ještě několik let po válce s kamarády hrál, slézaje nebezpečné pilíře za zvuků křidel vyrušených holubů, kteří si tam udělali útulek. Naplněn takovými nostalgickými vzpomínkami, vstoupil jsem do volební místnosti.

Byl jsem jedním z mála zahraničních voličů, kteří se s nasazením nemalých osobních a finančních obětí dostavili volit. Nemohu se zbavit dojmu, že rozhodnutí neumožnit zahraničním Čechům a Slovákům volit na zastupitelských úřadech byla zásadní chyba, která se nedá omluvit argumentem, že by to bylo technicky obtížné a nekontrolovatelné, jak mi sdělil prof. Z. Jičínský, spoluautor volebního zákona. I když ne každý by byl schopen nebo se cítil kvalifikován volit, samotná symbolická hodnota umožnění volby v zahraničí by měla velkou politickou a propagační hodnotu. Četli jsme, že mnozí přijížděli autokary z Německa, Švýcarska, dokonce ze Švédska a Norska. A někteří jako já vážili cestu přes oceán.

Samotný volební zákon byl dost komplikovaný a domnívám se, že nebyl dostatečně vysvětlen. Příkladem toho může být skutečnost, že nikdo z volební komise mi nebyl schopen vysvětlit, proč nemohu volit do České národní rady, jak to volební komise měla zaškrtnuto ve volebním zákoně. Teprve druhý den jsem se od pana Kotrlého z Občanského fóra dozvěděl, že je tomu tak proto, že by nebylo možné kontrolovat národnost a místo volby toho kterého voliče. Doufejme tedy, že za dva roky bude volební zákon umožňovat volit v zahraničí, tak jako to bylo v případě Polska a voleb mimo území SSSR.

Neskrývám, že jsem volil šťastnou sedmičku, tedy Občanské fórum, které jsem obdobně jako většina národa považoval za iniciátora demokratic-

kých změn, a kteří si za své úsilí zasluhují plný kredit. Lidé z Občanského fóra vykonali obrovskou práci, bez ohledu na osobní pohodlí. Mnoho z nich po dobu mnoha měsíců pracovalo šestnáct i více hodin denně.

Nevím, zda jsem teoreticky měl právo volit. Přestože jsem na čs. velvyslanectví učinil prohlášení, že se cítím být čs. občanem, teprve v pondělí 11. června mi bylo dáno osvědčení o čs. občanství, které mi bylo odňato na základě rozhodnutí ministra vnitra z důvodů "znesnadňování směrnic o úpravě vztahů". Směrnice jsem totiž několikrát kritizoval a otevřený dopis kanadskému ministerskému předsedovi uveřejněný v čísle 5 časopisu *Západ* v roce 1985 byl důvodem ke zbavení čs. občanství.

Vítězové a poražení

V sobotu odpoledne 9. června se na Staroměstském náměstí konal společný koncert České, Moravské a Slovenské filharmonie pod taktovkou Rafaela Kubelíka — Má vlast. Říká se, že to bylo poslední veřejné vystoupení Rafaela Kubelíka. Musím říci, že ne příliš zdařilé, protože prostředí Staroměstského náměstí není ideální pro poslech, byť i tři filharmonii. Koncert byl stále narušován pohybem lidí, šoupáním nohou, řevem dětí a beznadějným nabádáním typu: "Lidi, budte zticha, vždyť je to koncert!"

Ve volební dny, až do uzavření volebních místností, bylo zakázáno prodávat a konzumovat alkoholické nápoje. Člověk by ale čekal, že v sobotu večer se bude ve všech pivnicích a vinárnách bouřlivě oslavovat, protože hrubé výsledky byly již známy. Jaké ale bylo pro mne překvapení, když jsem při výpravě za otevřenými vinárnami zjistil, že teprve v deváté měli otevřeno. Dostalo se mi vysvětlení, že zaměstnanci pohostinství na víkend prostě zavrou a jedou na chalupy. Soukromé hospodaření tedy nezačíná příliš slavně, a bude asi třeba velkých pobídek, aby personál dal přednost práci před rekreací.

V neděli 10. června v Laterně Magice, bylo představení na počest vítězství Občanského fóra ve volbách. Představení bylo vynikající parodií na komunistickou stranu. Na promítacích plátnech defilovaly záběry z dobových budovatelských filmů, kde soustružníci soustružili, milice po-

chodovaly, Rudolf Slánský podepisoval smlouvy, aby vzápětí vypovídal před soudem atd. Do toho bouřila budovatelská muzika, baletky Laterny převlečené za třešničky se půvabně mihotaly do zvuků písně "Čerešničky, čerešničky, čerešně, vy ste se nám rozsypaly na cestě..." Prostě legrace velká. Byl přítomen prezident V. Havel, řada ministrů a závěrečné slovo před přípitkem měl Jan Urban, který v posledních měsících nesl hlavní tíhu organizace Občanského fóra. Nevěděl jsem, že z OF už odešel, aby se stal redaktorem Lidových novin. Myslím, že jeho skromnost je příkladná; Jan Urban se tak o mnoho liší od předáků jiných stran zúčastněných ve volbách. Možná že je to také jeden z důvodů úspěchu OF, které pro voliče bylo nejpocitivější, nejsrozumitelnější, a tím i nejpřijatelnější alternativou.

Předvolební úvaha o šancích komunistů byla asi taková: je jich zhruba milion, to je asi 9 procent voličů, z toho jich jen asi 60 procent bude volit sama sebe, zbylé budou volit rodinní příslušníci a několik postrašených penzistů. Tedy dostanou tak 8 procent. Volební výsledek, přes 13 procent pro komunisty, byl tedy pro mnohé překvapením. Nezapomínejme však, že ve východním Německu byl výsledek voleb pro komunisty ještě příznivější. A pak, od listopadu uplynulo necelých sedm měsíců. Na druhé straně je důležité podtrhnout, že přes 86 procent voličů komunisty odmítlo.

Tragédií zůstávají výsledky tradičních stran, které v minulosti hrály úlohu stran loutkových, na zaštitení "demokratické" fasády totalitního režimu.

Socialistická strana doplatila na to, že si ponechala své jméno a na naivitu svého vedení, především nového předsedy dr. Vyvadila. Podle mého názoru měla strana udělat jednu z alternativ: okamžitě změnit své jméno, anebo neustále veřejně zdůrazňovat, že toto jméno si zachová jen do voleb, aby tak zabránila komunistické straně změnit si jméno, jak se obávali, že komunisté učiní. Straně se také nepodařilo využít nesmírné popularity deníku Svobodné slovo, které před volbami mělo největší náklad ze všech čs. deníků. Naopak, strana si vedení novin a redakci obrátila proti sobě obviněním novin z nedostatku stranické podpory, a tím i neúspěchu ve volbách.

Lidová strana nedopadla tak, jak si představovala. I když, podle mě, byla ze všech tradičních stran nejlépe organizovaná. Aféra dr. Bartončika, který byl dva dny před volbami (a tu-

díž v době, kdy byla zastavena veřejná propaganda) prohlášen za spolupracovníka StB, nese všechny stopy parlamentní a justiční nezkušenosti nového státu. I když v západních zemích by se asi nepodařilo zastavit novinářské zpravodajství, zcela určitě by ale nebyla možná prohlášení veřejných činitelů, a to dokonce s vynášením soudů a komentářů. Na druhé straně arogance dr. Bartončíka je neuvěřitelná ve světle tolika důkazů a určitě poškodila stranu do budoucnosti. Připomíná mi to jednu drobnost z mého setkání s dr. Bartončíkem během recepce na velvyslanectví v Praze v březnu t.r. Dr. Bartončík se zúčastnil recepce se svým tajemníkem, který mu celou dobu držel popelník, kamkoli se hnul. Nevěděl jsem, že v Československu existují funkce osobních sluhů. Za svůj dlouhý pobyt v cizině jsem nikdy nic takového neviděl, ani v případě osobností mnohem významnějších. O pokoře a skromnosti představitelů křesťanské strany to mnoho dobrého nesvědčí. Mnohem větší naději dávám Křesťansko-demokratické straně pod vedením dr. Bendy. Jen doufám, že dojde k rozumnému spojení těchto hlavních českých křesťanských stran.

Sociální demokracie byla poznamenána rivalitou svých frakcí, takže na volební přípravu nezbylo mnoho času. Je to škoda, protože strana mohla být dobrou alternativou pro některé voliče, kteří dali hlas komunistům. Povolení vyloučení poraženého kandidáta na předsedu, Rudolfa Battěka ze strany, je absurdní počin vedení, kterým byl neúspěch korunován. Pokud si strana dovolí luxus vyloučení jednoho z nejmorálnějších lidí v Československu, pak to příliš nesvědčí o její samotné morálce.

Překvapením voleb byly výsledky nezávislých Moravanů, Slovenské národní strany, která vznikla teprve v březnu a strany národnostních menšin. Všechny tyto strany se dostaly do parlamentu a budou jistě politickým oživením nejen pro větší zbytek parlamentu, ale i mezi vzájemnou konfrontací mezi sebou.

Výsledky strany Zelených jsou rozčarováním a také se více čekalo od Demokratické strany na Slovensku. Ta ale v budoucnu může sehrát důležitou úlohu.

Zklamáním pro Křesťansko-demokratické hnutí na Slovensku je pro ně samotné vlastní umístění. Před volbami to byla strana velice sebevědomá, která počítala s až 50 procenty slovenských hlasů. Mentorování jejích předáků, včetně dr. J. Čarnogurského, spíše postrašilo voliče, kteří měli obavy, jak mi v rozhovorech řekli, z diktatury jiného druhu.

A tak se vítězem stala Veřejnost proti násilí, která, obdobně jako Občanské fórum v českých zemích, měla největší zásluhy o demokracii na Slo-

vensku.

Některé malé strany, které získaly kolem 1 procenta hlasů, spíše roztržily celkovou protikomunistickou mozaiku. Byly to strany především malých egoistů diktátorského ražení, jako např. dr. Sládek, předseda Republikánské strany, který se stal předmětem zábah novinářů, nebo dr. Kotas, donedávna exilový samopolitik bez pracovního poměru (v Československu udával, že v cizině byl na studijním pobytu), který založil Stranu ústavní demokracie, se kterou a s několika dalšími pod praporem Svobodného bloku získal 0,8 procenta, což je přibližně stejně, co v Kanadě získává Komunistická strana.

Zajímavostí pro mne byl Klub angažovaných nestraníků (KAN), který se obnovil. Jako jeden z členů hlavního přípravného výboru KANu z roku 68 jsem se zúčastnil jedné schůzky v červnové Praze. KAN ve volbách nekandidoval, silně ale podporoval OF. Hodlá však kandidovat v městských volbách a přijal zásadu, že členem nemůže být nikdo, kdo byl po roce 1948 členem jakékoli politické strany. Je otázkou, zda se dějiny a popularita mohou opakovat, když je zde již alternativa Občanského fóra, i když nestranicky leckde ne příliš čistá. Otázka je, zda by se KANu podařilo získat některé osobnosti z řad nestraníků.

Do voleb nedaleko

Než vyjde tento článek, nebude už zdaleka dva roky do dalších voleb. Volby v červnu 1992 jsou tedy nedaleko. Jaké asi bude scénáři?

Je pravděpodobné, že prezident V. Havel nebude kandidovat na další, v tomto případě pětileté období, které bude symetrické s volbou parlamentu. Nedovedu si ale představit, že se Václav Havel v tuto dobu plně vrátí ke svým divadelním hrám. Jistě bude

i nadále hrát důležitou politickou úlohu. Vykonávání prezidentské funkce přikládá v současné době velkou důležitost, o čemž také svědčí budování administrativní struktury. Ta začíná být předmětem kritiky, jako paralelní duplicita s vládou a parlamentem — rozpočet prezidentské kanceláře stoupl na 230 milionů Kčs, tedy o 70 milionů Kčs více než za Husáka. Otázkou zůstává, kdo bude příštím prezidentem. Za současného nedostatku skutečných osobností v Československu to může být problém.

Necelé dvouleté údobí je příliš krátká doba na to, aby se vytvořily silné strany. Občanskému fóru a Veřejnosti proti násilí asi nezbyde než jít do voleb znovu. Ostatní strany jsou příliš zatížené minulostí, aby byly schopny v relativně krátkém období rekrutovat nezkompromitované osobnosti. Komunistická strana asi změní jméno (obdobně jako nahradila srp a kladivo třešničkami), aby tak budila dojem sociálně demokratické strany. Opět největší šanci budou snad mít křesťanské strany. A doufejme, že dojde ke stranické koncentraci, takže už nebudeme svědky takové roztržičnosti.

Velkou roli do příštích voleb sehraje ekonomická situace a privatizace. Československo stojí před řadou závažných rozhodnutí, mnohé z nich bude nepopulární.

Zvyšování cen je nutností k odstranění státních dotací, a aby se ceny přivedly na realistickou rovinu s výrobními náklady. Zdražování by ale mělo být prováděno v souvislosti s ohlašovaním státního rozpočtu ministrem financí, tak jak se to děje v západních zemích. Pak nemusí docházet k chaotickému vykupování zboží a obléhání obchodů, zvláště když zvýšení cen bude mít okamžitou platnost.

Od začátku roku 1991 budou mít úspěšné podniky možnost kupovat si

PAN VÁCLAV NA VSI ANEB ČESKÉ JARO

devizy za koruny. Tato vnitřní konvertibilita je předzvěstí a předpokladem všeobecné konvertibility v mezinárodním měřítku. K tomu by mělo přispět i přijetí Československa do Mezinárodního měnového fondu, za člena Světové banky a za člena mezinárodní tarifní organizace GATT.

Privatizace postupuje zatím velice pomalu a zákony mají ještě řadu mezer a některé nejsou ještě vůbec hotové, např. důležitý zákon o daních. Proto mnoho zájemců o soukromé podnikání nemá zatím odvahu a chuť s podnikáním začít. To je ještě kumulováno stálým nedostatkem mnohých materiálů a surovin k podnikání nezbytných.

Zahraniční podnikatelé mají velký zájem podnikat, stále však naráží na byrokratické struktury, nikdo nemůže rozhodovat, zákony jsou nehotové a není jasné rozdělení zisku a daně z takového podnikání. Zájemci se většinou vracejí domů zklamání, protože pokud nejsou přesné informace a předpisy, chodí člověk jak v začarovaném kruhu. Tato situace se snad zlepší vytvořením vládního Koordináčního centra, které by nabídky a požadavky dávalo dohromady.

Pro občany země vyvstane tedy řada otázek a osobních rozhodnutí, zejména v souvislosti s uzavíráním nepotřebných a neúspěšných podniků, zdražováním a v mnoha případech neschopnosti postarat se sám o sebe.

Zahraniční pomoc, ať již vládní či krajská bude jistě vítaná a užitečná, přesto však o konečném úspěchu rozhodne mobilizace vnitřních sil. Je to zcela jiný druh hry, který je ale demokratický a fér, kde však nikdo nic nedostane zadarmo. Je však nutno pevně věřit v lidský talent a zejména v mladou generaci, která je budoucnost Československa.

Necelé dva roky do voleb je krátká doba, ale doufejme, že bude naplněna tvořivou činností a přípravou Československa na vstup do prosperujícího světa.

Michaela Swinkels-Nováková Pojedete do Prahy?

Tak se zase všichni vracíme do rodných luhů a hájů, s dojetím i se zvědavostí, na návštěvy krátké i pobyt delší, někdo si možná začíná pohrávat s myšlenkou trávit valutovou penzi na rodné hroudě... A mnozí z nás se zase více či méně angažují (jeden rok 68 nám nestačil), ale něco máme rozhodně všichni společné: Panebože dej, ať jim to tam vydrží, ať už je skutečně od těch komunistů pokoj na věky!

Přátelé, já jsem "veronika", tedy žena provdaná za cizince, a to právě od toho roku 1968. Tímto tedy odhazuji v dál svůj dlouholetý pseudonym Nathalie Malinová či Nathalie Princová. Těm, kteří mi už začínají nadávat, spěchám vysvětlit, že jednak jsem stále provdaná za téhož Holanďana (mezitím se některé mé kamarádky už stačily v Praze rozvést dvakrát až třikrát, což ale není kritériem vůbec ničeho, nýbrž pouhou ilustrací), a s tím pseudonymem to bylo tak: i já jsem měla doma rodiče a nechtěla jsem, aby měli problémy kvůli mým novinářsko-literárním ambicím. Jezdila jsem za nimi všechna ta léta (a oni sem), občas jsem pašovala knížky, vyřizovala vzkazy, které by neprošly bdělou cenzurou, i jiné věci, např. mazací hlavu k magnetofonu pana režiséra M., aby se mohl rychleji a lépe učit anglicky... Hodte si tedy kámen nebo chlebek, podle náтуры.

Situaci před i porevoluční znám dost dobře, řekněme lépe, než někdo, kdo se tam vydává po dvou či více desetiletích poprvé... však jistě znáte Ulčovu teorii hodině rozbitých u hračičního patníku.

Dovolte mi tedy několik postřehů, možná že vám to ušetří různá překvapení.

Byla jsem tam loni v říjnu, letos v únoru a v dubnu. V říjnu panovala v Praze letargie. Kromě chartistů a pár ostatních lidí, kteří těch dvacet let neprošvejkovali, se každý staral jen o to, aby dostal obkládačky do koupelny, v pátek vyrazil na chalupu, event. ti majetnější postávali a polehávali týdny ve frontách na pořadí ve frontě na favorita... to tehdy bylo jedno z měřítek úspěšného člověka. Anebo mít valuty... Můj bývalý, řekněme velmi dobrý přítel, mi o tom hned uštědřil lekci: moje nemocná maminka měla už dlouhá léta zažádáno o telefon, který vzhledem ke svému stavu skutečně nutně potřebovala. Milý přítel to mohl zařadit obratem ruky. Avšak žádal za to tři tisíce "ve tvrdejch"...

Listopad a prosinec s lidmi udělal to, co jsme všichni viděli v televizi. I já

jsem brečela při hymnách, jásama při zvolení pana Havla prezidentem, napjatě poslouchala jeho novoroční projev. Lidi cizinečtí mě varovali, jen počkej, až přejde ta euforie. Smála jsem se jim a strouhala mrkvičku, že prostě závidí. Takové zážitky oni, Holanďani, se svou neuvěřitelnou strýžlivostí nikdy mít nemohou.

A pak přišly první zprávy o hádkách kdo se komu má za co omluvit v "německé" otázce, další hádky o Říši Velkomoravskou, o pomlčku v názvu republiky, zakládání různých — snad rádo by vtipných — stran; prosím, i to patří k věci a i o tom jste četli, nebudu tedy zdržovat.

Jde mi spíš o chování konkrétních lidí. Však už jsem dříve psávala, jak si posílají seznamy, co se jim má koupit a přivést, aby tolik netrpěli. Ze by se tihle lidé tedy t a k změnili, že by zeskrorněli a přiložili ruku ke společnému dílu na národa roli dědičné?

Máme tu v Nizozemí Spolek Čechů a Slováků pro obrodu demokracie v Československu, jehož (zatím) nejsem členkou, ale nabídla jsem se, že pomohu aspoň s korespondencí. Píší lidé, kteří by chtěli emigrovat a žádají o rady. K tomu se nebudu vyjadřovat, viz problém východních Němců, kde to skutečně vypadá tak, jak vtipně komentuje M. Richter v Mladém světě: "...poslední zhasne...", čímž parafrázuje anekdotu o Honneckerovi, tehdy ještě důležitém papalášovi, kterému všichni utekli, a na něm tedy bylo, aby zhasnul světla — na Brandenburské bráně... Jiní lidé si píší o adresy výrobců např. hračic automatů, karavanů a jejich půjčoven, žádají číslo patentu na zpracování kejdy (ač adresu přímo na dotyčnou instituci už mají), atd. Další hledají stáže, práci na prázdniny, výměnné pobyty. Všem píšeme, trpělivě vysvětlujeme, radíme, snažíme se zprostředkovávat. Není to vždycky lehké. Nedávno byl u nás v Eindhovenu na návštěvě (organizované místními novinami Eindhovenens Dagblad), profesor Koutecký, známý a dnes už vyložené slavný přednosta dětské onkologické kliniky v Praze-Motole. Měla jsem tu čest mu (ale spíše jeho paní, protože pan profesor mluví dobře anglicky) tlumočit při exkurzi do jedné z nejlepších eindhovenových nemocnic, Catharina ziekenhuis. Na závěr jsme si povídali s pány řediteli nemocnice, a ti se přirozeně zajímali o politickou situaci v Československu a ptali se, jak by mohli pomoci. Samozřejmě, že přišla řeč na možnosti stáží československých mediků v této nemocnici. Pánové se po sobě podívali poněkud rozpačitě. Profesor Koutecký nechápal, v čem je problém. "Víte," řekl jeden z hostitelů, "máme s tím špatné zkušenosti. Měli jsme tu polské studenty... a když stáž skončila, odmítli vrátit se domů..." "Naši studenti ale takoví vůbec nejsou," hájil osnovatele sametové

„Dovedes si představit tu liruž být pes a muset se posadit, kdykoliv ti nějaký blbec rekne 'sedni!'“

revoluce a své ovečky (byl nedávno demokraticky studenty zvolen děkanem lékařské fakulty v Praze) profesor Koutecký...

Já jsem se sešla v Praze s mnoha lidmi a pocity mám značně smíšené. Byly to zážitky. Např. setkání s ing. Kovaříkem a dr. Černíkem, hlavními činiteli a zakladateli Svazu obcí a měst, kteří neúnavně a s fantastickým nadšením usilují o přeměnu dnešní struktury národních výborů ve skutečné obecní samosprávy v tom smyslu, jak je známe tady na Západě; mluvili jsme s nimi částečně také z pověření zdejšího městečka Budel, které by rádo navázalo "twinning", čili zprofanovaným slovem "družbu", s nějakým městem v Československu. Dr. Černík nám položil několik věcných otázek, krátce se zamyslel a měl návrh: Domažlice. A nejen to, během několika minut zorganizoval návštěvu Domažlic pro starostu Budelu, který měl přijet příští týden na soukromou návštěvu do Prahy.

Byla jsem na notářství, kde sympatická mladá paní notářka nevidaným fofrem, vzhledem k délce, resp. krátkosti mého pobytu, zařídila všechny formality ohledně pozůstalosti po mé nedávno zemřelé mamince. Sešla jsem se s panem Hanzelem, tajemníkem pana prezidenta, mj. v souvislosti s udělením Rooseveltových Cen čtyř svobod panu Havlovi v Nizozemí, (zda je převezme osobně, záleží na jeho zdravotním stavu a časové zaneprázdněnosti vzhledem k blížícím se volbám; o tom více v některém z příštích čísel Západu), který mi imponoval svou absolutní civilností (podtrženou neformálním oblečením), přesnou pamětí, přátelským chováním a korektním dodržením protokolů: přišla jsem pochopitelně o něco dříve, což pan tajemník věděl, pozval mě dále však přesně úderem domluvené hodiny.

Ale sešla jsem se také s bývalým přítelem novinářem, kterého vyhodili k té pověstné lopatě, resp. k topičství, který dnes už ale zase vesele (a dobře) píše, pozval mě na dvě deci, já jeho pak na oběd s mou rodinou. Po hodině na mě vybalil seznam asi patnácti CD, abych mu co nejdříve poslala "aspoň čtyři nebo víc", radil, jak je mám zabalit, a nejlépe prý koupit u nějakého dealera v Německu, že to přijde levněji... a co ta cesta do toho Německa, napadlo mě...

Taky jsem po dvaceti letech měla na návštěvě bývalého spolužáka z gymnázia, vypil sám skoro celou láhev whisky, vykouřil asi tisíc cigaret, vykládal, jak by nikdy nemohl emigrovat, i když v 68. měl v Německu místo a uměl dobře i řeč, (radši) vstoupil do komunistické strany a nemínil z ní vystoupit ani teď. Nějak se mu pletly argumenty, to přiznání z něj vylezlo totiž až když byla whisky na dně. Ale režim prý mu umožnil, coby experto-

vi, prožít několik krásných let na Kubě...

Zažila jsem stávkou na podporu požadavků vrácení majetku komunistické strany (které se dnes běžně říká Mafie), na Staroměstském náměstí, ve dvanáct nikdo nekoukal na orloj, všichni jsme křičeli "vratte, co jste ukradli", ale vedle mě jeden dobře ostříhaný kluk asi dvacetiletý ucedil, že mu tyhle kecy už lezou krkem, to radši už ty komunisty... a z druhé strany zase povídal nějaký Američan, že tohle je lepší než sight seeing tour...

Mluvila jsem se svou sestřenicí, která je hodná holka a mistrová v Botaně v malém městě ve východních Čechách, a ta strašně nadávala na Baťu (at' si nemyslí, že nám to sebere nebo že mu dáme něco zadarmo) a bojí se nezaměstnanosti a kapitalistů (přisahám, že nikdy nenavštěvovala zvláštní školu). Bohužel, venkov je zase úplně jiný než Praha.

Ale taxikáři, čišníci, lidé v metru, prodavačky atd. říkají: nevím, koho budu volit, ale komunisty určitě ne.

Volala jsem kamarádce z fakulty, se kterou jsem přežila mnohou předzkouškovou noc, učí angličtinu na střední škole. Nabídl jsem se, že bych mohla zařídít nějaké výměny s naší Hogenschool Eindhoven (což by bylo sice krkolomné vzhledem k věkovému i, řekněme, kvalitativnímu, rozdílu ve znalosti jazyka, ale proč nevyužít nynějšího zájmu studentů o "východ"). Ale dostala jsem hned leďovou sprchu: "No já nevím, co vy si myslíte? My už tu máme spousty nabídek z Dánska, Finska, můžeme si vybírat, všichni se o nás přímo perou, vy to asi máte v osnovách, že se tak snažíte, ne?" Nepochopila, že my tu na vysoké škole žádné osnovy nemáme, že pedagog tu není poskok, ale akceptovaná individualita, které nikdo do programu přednášek a seminářů nekecá. Bohužel, tenhle trend jakési falešné pýchy, pocitu, že "svět o nás stojí, perou se o nás, můžeme si vybírat", se nevztahuje jen na tento můj zážitek. Čiší i z časté arrogance různých podniků, provozovatelů.

Horší je ale jiný úkaz, který se začíná rozlézat jako virus. Poprvé jsem ho zpozorovala na kamarádce Zdence: "Viš, ono to Občanský fórum je taky divný. Teď tam lezou všelijaký hajzlové a vyřizují si účty. Jak jim máme věřit, když to připouštějí?" Tedy anarchie? Všichni proti všemu? A kdo toho asi využije? Jenže to si doma budou muset vyřešit sami, buďte bez obav, že na nás dají.

Takže abych to konečně shrnula: Až tam pojedete, jistě povežete dárky. Nezapomeňte ale, že většina lidí doma má v hlavě úplně jiný přepočít, než my tady. Nezajímá je, že v bance za marku musí zaplatit kolem 24 Kčs. Ne, oni to berou jedna ku jedné. Čili když jim přivezete dárek za 50DM, bude to pro ně dárek za 50 Kčs. Eventu-

elně 50 Kčs bude 50 dolarů, když přijedete z USA či Kanady. Oni totiž pořád něco mluví o "průměrných" platech, zatímco my tady prakticky nevíme, co to vlastně průměrný plat je, protože ani nevíme, kolik vlastně máme "čistého", jaké nám příštím rokem zase napálí daně, jaký bude inflační kvociant atd. Takže když někoho překvapíte lahví whisky, která dříve v Praze stávala od 360 Kčs nahoru, vezmou to tak, že tady stojí nějakých ani ne 20 DM, čili je to dárek za pouhých 20 Kčs.

Připravte se na džungli výměnných kurzů. Pak vás aspoň neraní mrtvice, když na vás ve slušnějším hotelu budou požadovat 1,200 Kčs za noc. Ale radši v markách, to je pak 60 DM, a to zase není tak moc. Nejlepší je neměnit hned na hranicích, ani to od vás nechtějí. Když budete platit hotel v markách, dostanete potvrzení. Nikoli však v soukromí, kde je bydlení celkem snadno sehnatelné, ale pouze za konvertibilní měnu. Když měníte v bance, dostanete značně atraktivní kurz (nemusíte se bavit s obskurními veksláky), a v restauraci si pak (najdete-li kolem poledne poblíž Václaváku volné místo) budete moci vyloženě lebedit. Taky si možná koupíte za babku nějaké... ale ne, to nebudu navrhopat, však uvidíte sami. Pokud už nemáte příbuzné nebo přátele, u kterých byste mohli bydlet, pak nejezděte do Prahy bez rezervace. Mohlo by se vám stát, že budete trávit noc ve svém autě anebo budete objíždět hotýlky až 50km od Prahy. A ani ty nejsou při dnešní konjunktúře nijak levné.

Jinak vás Praha překvapí v každém směru. Metro je levné a rychlé, nejlepší je zaparkovat u nějaké stanice na okraji města, a pak se dopravovat "krtkem". Nezapomeňte si ale koupit dost lístků, přestupy už dávno neexistují.

A hlavně: nezapomeňte zajít na Národní třídu. Však víte, kam.

"Jestli mě chceš sedět na stromě, tak to bude pět korun za hodinu."

Jaroslav Kovářiček

Cesty k domovu

Změny ve střední Evropě nás příjmeně a náhle překvapily. Jistě, o rozpadu komunistického systému jsme si rádi snili, v něj i doufali, tak rychlého zvratu, kdo se však nadál? Všichni svobodomyšlní lidé mají nyní důvody radovat se. Zároveň však počínají se vynášet mnohé nové, často nečekané otázky, na které odpovědi nepřicházejí snadno. Pro nás v exilu vystala nyní otázka návratu do vlasti. Přiznám, že mi chvíli trvalo najít odvalu tu otázku si vůbec položit. Většina mých přátel nezdá se s návratem chvátat a diskuse na toto téma jsou poněkud rozpačité. Radost mísi se s nedůvěrou a pochybami. Ostatně tu otázku lze formulovat více způsoby: Můžeme se vskutku vrátit? Musíme se vrátit? Měli bychom se vrátit? Budeme přijati, když se vrátíme? Jednoznačná odpověď není, naše situace se různí. Avšak formování té otázky a hledání odpovědi je velmi zajímavým procesem, je příležitostí nahlédnutí na sama sebe a dalšího hledání smyslu svého bytí. Odpovědi jen zvolna krystalizují ze složitého komplexu okolností a podmínek.

Jedním z klíčů k odpovědi je důvod našeho odchodu. Údajně odešli jsme z důvodů politických, i když u leckoho převládaly zájmy spíše hospodářské. Ohodnocení není snadné, nejlepší svědectví o pravé motivaci vydává asi způsob našeho života v exilu. Tak třeba tzv. upravníci prokázali zcela jasně, že politickými uprchlíky vskutku nebyli. To dnes je ovšem pouze jejich věc, která nás, exulanty už páliť nemusí. Proti hospodářské emigraci nelze mít vážných námitek, je ve světě zcela běžnou a bude nyní pokračovat i z Československa, pokud to příznivost podmínek dovolí. V našem případě však emigrace znamenala smířit se s představou, že už domov nikdy nevidíme. Tato ztráta uložila se kdesi hluboko v našem podvědomí, proto dnes úvahy čisté rozumové naráží na odpor zvláštních a často nevysvětlitelných pocitů.

Akt emigrace je složitým psychologickým jevem, kterým člověk získá i trátí. Po léta jsme se z různých zdrojů, včetně exilové tisku, dozvídali o neutěšené životní situaci ve vlasti. My tu mizérii sice nezpůsobili, ba ani si ji nepřáli, přesto jakoby nám stvrzovala správnost našeho rozhodnutí. Problémy nových začátků nám připadaly snazší ve srovnání s problémy, kterým bychom museli čelit, kdybychom zůstali. I tento hodnotící proces se ukládá v našem podvědomí, a tak lze také vysvětlit dnešní citovou váhavost mnohých emigrantů ve vztahu k vlasti a ku svému češství. Jsou tu ještě mnohé další vlivné okolnosti jako věk

při odchodu, vzdělání, životní zkušenosti, zdravotní stav atd. Není příliš překvapivé, že nejen odchod, ale i návrat po letech odloučení může způsobit duševní trauma. Bude nutno přeprogramovat si podvědomí, jak by asi řekli někteří psychologové.

Důvodů k návratu domů či k setrvání v cizině (která se většinou z nás už stala novým domovem) jest nepřehledně. Pouze každý jednotlivě může rozhodnout sám za sebe a pro sebe a běh věcí příštích ukáže, zda byla volba správná či ne.

Nepíší tyto řádky s úmyslem nabídnout nějaké univerzální řešení, ono totiž neexistuje. Rád bych laskavého čtenáře toliko inspiroval k zamyšlení nad námětem, kterému jsme v emigraci nevěnovali příliš pozornosti — tedy skutečnému stavu našeho exilu, nahlíženému z různých úhlů. Před sametovou revolucí zdály se věci být jednodušší, bylo tam a tady. Tam byl ničemný komunismus, tady svoboda. V rubrice dopisů čtenářů exilových časopisů lze nalézt dosti důkazů o zjednodušeném přístupu ku stavu emigrace. Když si občas nějaký, zpravidla český uprchlík zastěžoval, hned se dostal do nepřízně, napominán byl z různých stran, bez ohledu na pravdu. Takové postoje byly snadno vysvětlitelné a snad i opodstatněné, pokud pomáhaly u dotyčných osob překonávat tíhu stesku po domově. Za nynější změněné situace je však žádoucí zkoumat stav našeho exilu pozorněji a kritičtěji, může to totiž být ku prospěchu i lidem ve vlasti. Po léta jsem slyšel z různých úst, že exil jest svobodnou částí domova. Nyní je příležitost sečíst nejen své zásluhy, ale přiznat i slabiny. Otevřené vyrovnání našeho vztahu k vlasti vypoví mnohé nejen o nás, ale i o naší rodné zemi.

Přestože se různíme v subjektivním nahlížení, některé zřetele jsou společné nám všem. Rodnou zem má každý člověk jen jednu a je k ní vázán citovým poutem, z kterého se nelze snadno vymanit. Dnes nemáme již důvodu hanbit se za naši rodnou zem, svět se s úctou a obdivem dívá na pana prezidenta Havla a jeho spolupracovníky. Nejde o to přizívat se na jejich věhlas a práci, jejich snahy můžeme ovšem podporovat. Přes veškerou svoji svízelnost je momentální situace velkou příležitostí pro náš národ. Jak bude využita, závisí na jednom každém z nás. Právě ta možnost podílet se na této historické příležitosti by měla působit velkou radost. Přispět může každý, i my v exilu, když už ne jinak, tak alespoň přehodnocením svého vztahu na silně pozitivní, ostatní bude následovat samo sebou. Píše se teď většinou o tom, jak emigrace může pomoci při obnově hospodářství formou svobodného podnikání. Ne každý z nás je však podnikatel nebo obchodník, a život není jen kšeft a

ekonomie. Mladí lidé v Československu se převážně dívají na západ jako na model hodný následování. Život v emigraci nám umožnil poznat tento systém, jeho přednosti i slabiny. Naše zkušenosti mohou být domovu velmi užitečné, pokud je budeme schopni nezaujatě tlumočit. Proto i pouhá návštěva vlasti se stává vedle záležitosti soukromé také činem společensky zodpovědným.

Ve vlasti žije široká škála lidských typů — od chartistů až po estébáky. Jakékoliv zobecnované soudy o stavu národa jsou proto nejen mylné, ale i nebezpečné. Stejně tak bychom měli dbát, aby ani exil nebyl brán jako jednotvárný celek — i my jsme mnohotvárný soubor lidí různých generací, politických postojů, životních názorů, charakterů, ba i nálad. Je tedy žádoucí vyvarovat se přílišného zjednodušování otázky vztahu exilu a domova. Je to vztah mnohoznačný a navíc neustále se měnící, vyvíjející se. Na dynamice a činnostech tohoto vztahu můžeme se svým způsobem podílet všichni, v tom jest nezastupitelnost jednoho každého z nás. Nejvlivnější síla, formující národní budoucnost, spočívá právě v této zdánlivě neokázalé spolupráci co největší občanské základny.

Já osobně nepovažuji návrat do rodné země ani za privilegium ani za nějakou mravní povinnost. I v této situaci nutno brát mnohé ohledy, tak jako při odchodu. Někteří lidé neemigrovali z ohledu na své děti, jiní právě proto. S návratem je tomu podobně. I v emigraci můžeme být vlastní nesmírně prospěšní, budeme-li chtít. A to je jiná důležitá otázka našeho exilu, otázka našeho češství. Nová situace je také příležitostí posílit či zcela obnovit svoji národní hrdost a důstojnost. Společenské dění v krajských pospolitostech by se opět mělo probudit s novou chutí do života, je přece záhodno, aby náš národní živel byl po světě nyní viditelný a slyšitelný.

Události z konce roku 89 v Československu mi připadají jako zážrak, lepší scénáři si nedovedu vůbec představit. Chmury a neustálé pochyby jsou nežádoucí; není pro nás novinkou, že země je značně zanedbána a náprava bude vyžadovat hodně práce a energie. Že je země zbavena komunistického útlaku je přece tou největší odměnou.

□

Ota Ulč

Malajský konglomerát

(Dokončení)

Jsmé připraveni vrátit se do výhně v nížinách. Místo do autobusu jsme ke zdolání oněch 640 či 6.400 zatáček vlezli do taxíku s trojčipým znakem mercedesa na kapotě a s datsunem pod kapotou.

Lépe se tak i dívat do kraje: hle, následky fušerských zásahů do přírodního stavu věci. Přehrada, kterou udusilo pole hyacintů zvaných *kiam-bang* neboli modrý dábel, dusící to plevel. Pole je to tak důkladné, že se po něm dá chodit. "Jako Kristus po jezeře," přirovnal Ind, vyznavač boha Krišny. Takto se hatí dobré úmysly budovatelů leckde a ve větším, značně větším — tak tomu bylo na Zambezi, snad ještě tak je na Nilu.

Zpomalujeme u osad domorodých obyvatel. Čím se živi tito Orang Asli? "Ničím," odpověděl dobře informovaný taxikář.

Chtěl nás transportovat celou zemí, ale my jsme chtěli jenom něco přes sto kilometrů do Ipoh, druhého největšího města země. Tam prý nic není. Tam prý turisté ani nepáchnou. Právě proto trváme na svém.

Cestou nic pozoruhodného, s výjimkou několika náhlých příkrých kopců, jak na tradičních čínských malovánkách. Tohle tedy je stát Perak, oblast cínová, sem navezli čínské nádeníky, na nich mnozí značně zbohatli.

Ipoh má pověst města hříchů — *massage parlours, strip-tease*, taková pokušení. Moc jsme jich ale neviděli, asi jsme šli nesprávným směrem. Důkladně jsme obhlédli luxusní čtvrti oněch někdejších kuliů, moderní bydlení a u toho citlivě zacházení s přírodou — například květináče na proázcích v otvorech zdi toho kterého panství.

Centrum budilo dojem provinčního města na Taiwanu před čtvrt stoletím. Na trhu mi chtěli vnutit durian. "Nebudu, ani kdybyste mi platili," povídám. "Vždyť je to král ovoce!" "Na takového krále jediné gilotinu." Priscilla se poděsila a pro jistotu mě napomenula německy, abych neprovokoval s královraždou v této, tak monarchistické zemi.

Příští ráno čtu v novinách o pětadvacetiletém muži jménem Chong Teck Kiong. Nahltal se durianu a zesnul.

Převážně čínské město s výlučně malajským vládcem a mohamedánskou státní vírou. Tedy kvílení, korán pětkrát za den a noc do všech oken.

K modlitebnám jsme dojeli autobusem za město. *Batu Caves*, jeskyně s konfuciánsko-buddhistickým obsahem ve stěnách vysokých asi sto metrů. Na nejvyšším bodě s nejlepším výhledem trůnil velikánský symbol firmy Mercedes Benz, přesně takový, jakým se pyšnil náš indický taxikář z kopců. Před jeskyněmi a zelení výš než po pás se dalo dojit k pavilonkům a svatostánkům v tradičním čínském stylu, prohnuté střechy s převládající barvou řhavě červenou.

Svatyně nás překvapily svým rozsahem. Strop téměř barokní mi připomněl chrám svatého Floriána, kde snad celoživotně hrával na varhany Anton Bruckner. Pod kopulí se třeptalo hejno netopyřů.

A pak ovšem ta neformálnost, v tomhle pro Čiňany tak typická (ve všem ostatním netypická). Přejde věřící, začne se modlit, ale cigaretu z úst nevyndá. Elektrické větráky zabudované hned nad oltářem. Na oltáři rádio, úřední stůl hned vedle. Pes spící na podušce před oltářem. V předpokojí svatostánku restaurace, obchod se suvenýry, též možnost se svézt na třesoucím dřevěném koníčkovi za dvacet krejcarů.

Jejich tradice míním respektovat. Popudil mne jiný úkaz. Přijely totiž tři autobusy s turisty, Novozélandci, Anglosasové a Maorové. Lišili se barvou a váhou (polynéžští vazouni, každý nad metr), nelišili se oblečením (šortky ke kolenům) a manýrami. Hla-

siti a bezohlední a všichni, naprosto všichni se zmrzlinou u hlasité huby. S tím se vrhli k oltářům ve vydlabaných skalách.

Utekli jsme před nimi k jiným pamětihodnostem. Krematorium v přírodě. Pec pro dva — s kým mě budou spalovat? Kdo dřív přijde, tendřiv... nebo je to podle bydliště, podle abecedy? Dvířka otevřená, zbytky posledních zákazníků na podlaže, dosud je nikdo nezametl. Slysíme hluk, valí se sem novozélandští tlustouši se zmrzlinou — tohle doma nemají.

Odsspěchali jsme k tůni s želvami, čínskými symboly *longevity*, dlouhého věku. Ale ani tam se nám příliš neulevilo. Jedna z těch želv byla mrtvá a její přeživší kolegyně ji postrkávaly a též z ní ukusovaly. Želvy kanibalky. Rozhodli jsme se z Ipoh odjet.

Každá vesnice je KAMPOH, každá pláž PANTAI a každý ostrov PULAU. Největší ze všech je Pulau Penang, jeden ze třinácti států a numero uno mezi všemi co do počtu obyvatelstva (půl milionu) a jeho kosmopolitního složení. Na prostoru desetkrát dvacet mil koexistuje několik skupin čínských a indických, Malajci a Evropané.

Začalo to tady před 200 lety jako výspa britské East India Company. Zde rovněž vznikla první anglická škola v celé jihovýchodní Asii. Místo přitahovalo intelektuály, umělce a revolucionáře. Zde Sun Yat-sen plánoval kantonské povstání v roce 1911 a dupal o čínské republice, a jak jí vládnout.

Jeden z prvních plakátů nás vítá

TYPICKÝ MALAJSKÝ DŮM

s varováním: DROGY a u toho oprátka s pořádným uzlem. Inu, sem zajíždí obchodníci a překupníci ze Singapuru, Hongkongu, Thajska a Indonésie, dokonce se vyskytnou i pašeráci z Burmy. Chycené pašeráky drog pověsí bez ohledu na státní příslušnost. Bez ohledu na cokoliv. "My též věšíme staré dámy, i když to nikde příliš nehlásáme," připustil vyšší policejní důstojník Tey Boon Kwa (dle *New York Times*, 15. prosince 1989). Bylo to právě tady, kde lapili již zmíněné Australany Barlowa a Chamberse, a právě v době našeho pobytu je měl na šibenici následovat Derrick Gregory, svářeč z Anglie. Z penangského letiště se minil vznést s půl kilem heroínu. Zvěsti, že tu dosud fungují opiová doupatka, beru skepticky. Musela by fungovat v té nehlubší ilegalitě.

Z nejvyššího poschodí hotelu v *downtownu* si prohlížíme město na všechny strany. Pod okny máme biograf, před kasou dvě fronty, jedna pro pány, jedna pro dámy, inu muslimský pořádek. Jinak je to orient s čínským mrncem, tisíce obchůdků a kramářských stánků, poctivě okresní hygieniky, aby občas ranila mrtvice.

Předchozí host za sebou nechal noviny, listují v měsíčníku *Asian Auto*. Konglomerát Tokyu Hotels International jmenoval generálním ředitelem hotelu Pan Pacific v Kuala Lumpuru Ivo R. Nekvapila. Mladík, blondák, česká tvář. Dále zpráva o Malaysian Rally Championship po druhé etapě 1989: vede Mitsubishi (čas 2:09.43), na posledním místě Škoda (čas 3:26.44). Jinak nevime, co je ve světě nového. Jdu si koupit In-

ternational Herald Tribune. Předemnou dívenka, neměla dost peněz, chtěl jsem jí tedy přispět, ale indický prodavač mě pokáral, abych jim nekalil mládež.

Všichni, naprosto všichni směnárníci, legální veksláci, jsou Indové, úřadují rychle a mění v příznivějším kurzu než banky.

A ještě něco! Obchodů firmy BATA je v Asii habaděj, ale tadyhle prodávají boty s firmou ZLIN! Dychtivě fotografuji, aniž mám tušení, že za půl roku bude Zlín nejen v Penangu, ale i na Moravě.

Západní část Malajska se liší od východní části natolik podstatně, že někteří návštěvníci to vidí jako rozdíl mezi NDR a NSR. Na západě etnická všehochuť, pokrok a výstavba, kdežto na východě jako by se čas zastavil. Tam nadále dominuje tradiční malajský vliv, mohamedánské náboženství. Končina je to vesměs pastorální — rýže a rybolov, méně lidí, pěkně prázdné pláže, vesnice u ústí řek, domky na muřích nohách. Kolorit krásní množství kokosových palm.

Tyto dvě části země odděluje hrbo-latá, těžko prostupná džungle. Tady politika nerozhodla o osudu země tak důkladně jako v německém případě, ale vliv přece jen zanechala. Vratme se k počátkům druhé světové války. V prosinci 1941, krátce po pádu Pearl Harboru, se Japonci vylodili na východním pobřeží a od severu pochodovali, bez velikých potíží se probodovali k jihu a v březnu 1942 už byli v Singapuru.

Malajci přežili válku nejépe, Japonci se jim do života na vesničkách moc

nepletli. Nejhůř dopadli Číňané, tradiční nepřátelé. Pronásledování, krutosti, ale ne všichni Číňané se podrobili. Mnozí zmizeli do džungle, tam se spojili se zbytky britských vojenských jednotek a dali se na partyzánsťtinu.

Je po vítězné válce, v níž britský lev vypelichal a zuby mu vypadaly. Mnůzi oslavují, někteří Číňané pokračují v boji proti novým nepřátelům, svým včerejším spojencům — komunistické povstání, inspirace Maotsetungem, který ještě doma zcela nezvítězil. Přepady nejen plantáží a plantážníků, dochází k útokům proti opěrným bodům koloniální moci, policejní stanice létají do povětří, dokonce se i povedl atentát na nejvyššího představitele britského tehdy ještě imperia (*High Commissioner*). Revolucionáři kontrolují venkov, zadržují, případně likvidují váhavce.

Zatím co americký pokus ve Vietnamu skončil fiaskem, v Malajsku s daleko menším počtem mužstva a materiálu ona tzv. *counter-insurgency* se povedla. Na starosti ji neměli úředové ve Washingtonu, ale profesionálové, vojáci perfektně obeznámení s terémem a domorodou mentalitou. Podařil se přesun do bezpečných vesnic přetvořených v tvrze, organizování domobran, infiltrace do nepřátelských řad. Jistěže i prospělo, že Čína byla daleko a nikoliv v sousedství, že přes hranice nemohly putovat zásoby jako tomu bylo ve Vietnamu. Kauze rovněž neprospěly nesváry ve vlastních řadách, štěpení soudruhů na frakce, případ Svato-plukových prutů.

Communist Party of Malaya (CPM) je převážně čínská, pro-pegingská, od léta 1948 v ilegalitě. Členů má už jen asi čtyři tisíce, s bázemi v sousedním jižním Thajsku. Stále ovšem mní pronikat, infiltrovat, zatínat svou ozbrojenou osvobozovací pěst.

Koncem osmdesátých let, tedy v době, kdy my jsme tam byli, zprávy o vývoji v první zemi socialismu a u bývalých satelitů vedly k pochybám o uskutečnitelnosti komunistického krásna i v těchto odlehklých končinách. A zrovna když probíhala československá sametová revoluce, *New York Times* přinesly (3. prosince 1989) tuto zprávu: Jedno z rekordně dlouhých povstání, které stálo tisíce životů, bylo formálně ukončeno podepsáním příměří. Podepsali je generál Chaovalit Yongchaiyut, velitel thajské srmády, Wan Sidek, ministr vnitra Malaysie, a za komunisty Chin Peng, povstalecký vůdce, který takto poprvé od roku 1955 vyšel z zdemě a ukázal se světu.

Na základě této dohody celkem 1,200 gueriláků v 500 kilometrů dlouhé pohraniční oblasti složí zbraně, znormalizují se a vrátí k počestnému občanskému životu — tedy totěž, co se očekává od našich podstatně po-

četnějších estébáckých goril. Zda k dodržení podmínek dojde, je ovšem otázka otevřená na obou těchto adresách.

Tedy necelý půl rok před touto dohodou jsme se dohadovali, jak se přes tuto oblast k východnímu pobřeží dostat. Mohli bychom tak učinit oklikou zpět přes Kuala Lumpur, ale to nám připadalo příliš nemotorné a též zbaběloucké. Vlakem nějak přímo se nedalo, takovou železnici ještě nikdo nezbudoval a hned tak brzo nezbuduje. Pojedeme tedy po silnici podél údajně neklidné thajsko-malajské hranice, přes pohoří jménem Barisian podél plantáží kaučukovníků, hustého porostu stromů tapioca, pokud možno v poklidu bez dramatu s partyzánštinou.

Příručka celkem čerstvého data nás informovala, že silnice je otevřená jen v denních hodinách, tedy od slunka do slunka, a že v průměru každé dva kilometry je nutno zastavit a podrobit se vojenské kontrole papírů, pasažerů a zavazadel. To jsem zvědav, jak tyto desítky procedur před soumrakem stihneme.

Situace se v té době ale už znormalizovala natolik, že oněch zátarasů a kontrol nebylo víc než půl tuctu. U některých mostů na nás vojáci z kulometných hnízd jen mávlí a tak jsme ani nezpomalili.

Tisk dost pravidelně přinášel zprávy o prepadech a únosech právě v těchto končinách. Vrtalo mi hlavou, jak by se to tady mohlo podařit. Provoz na silnici byl natolik čilý, že únosce by určitě někdo přejel. Jedině by se mohly povést případy v zákoutích u mnohých objízdek. Silnice byla totiž místy značně nehotová, a řidič řízen instinktem se pak pouštěl na safari dost panenským terénem. Právě proto se cesta dlouze vlekla, autobus s námi kodrcal celý den.

A uvnitř vyřvávaly megadecibely, bič, metla číslo dvě, jak už shora zmíněno. Zde na východě, civilizací málo ještě poznamenaném, jsme se pak museli vyrovnávat s třetím bičem, či metlou, totiž se špinou. Špína ne na lidech, ale svinčik, zaneřáděnost okolí, harampádí, šlupky, zbytky krabic, konzervy, jídlo, jako by to bylo národním zvykem převracet popelnice, rozhazovat jejich obsah, aniž by to někomu vadilo. Imunita vůči nehezčnosti, tomuto naprosto zbytečnému vandálství.

Kota Bahru je hlavní město státu Kelantan, tady blízko se Japonci vydolili a dali na pochod. Pátek a nikoliv neděle je sváteční den — inu, islám. Mešity, muži s mohamedánskými čepičkami, ženy zabalené jako jeptišky, ale s tváří odhalenou. Málo menších a též málo angličtiny, nečostatek,

s nimž jsme se prozatím v zemi nesetkali. Pozor za tmy v ulicích: ne že by tu hrozila zločinnost, ale že v chodníku jsou díry, chodník najednou bez varování končí a další krok znamená pád, zřícení ze dvou metrů. Těž si lze ublížit silným drátem nataženým ve výši krku.

Ponevadž toto je centrum malajské kultury, spěcháme se podívat. Společným jmenovatelem lidových kratochvílí je druh nevinnosti, který charakterizuje či aspoň charakterizoval naše dětství.

Wayang Kulit — stínová hra, černé pimprlátkové divadélko. Pouštění draků, krásně zmalovaných, až tři metry velkých, závody se pořádají každou sobotu s výjimkou ramadanu, měsíce půstu. Záliba je to natolik tradiční, že se drak stal symbolem letecké společnosti MSA (Malaysian Airline System). Pak něco na způsob našeho prohánění káčí. Místo káčí je to však kovový, předpokládám cinový, až pětikilový taliř. Ten se posadí na hranu, omotá řemenem, roztočí a vrhne. Záleží, kam dopadne a jak dlouho vydrží rotace. Docela roztomilá podivaná, tak na pět minut. S touto hrou tráví dlouhé hodiny dospělí a kolozubí stařečkové.

Rebana neboli bušení do bubinku. Rovněž soutěž zdatnosti o sobotách, s výjimkou měsíce ramadanu.

Silat neboli zápasení bez zápasu, obcházení a očeichávání, připomíná čínský box stínový a nikoliv box thajský s razantním okopáváním borců, až teče krev. Víc nervy jsme viděli na sousedním hřišti, kde probíhalo utkání v *hoki* — pozemním hokeji.

Brankáři Karlu Stromšíkovi se stále nevede. Jeho jedenáctka státu Selangor (trenér Stevan Bena) dostala nářez od jedenáctky státu Kedah (trenér Miloš Kvaček, pronajatý Čechoslovák). Mezi vítězi se vyznamenal Bratislav Rincic, mezi poraženými Kresimir Bozic. Stromšík, zlaté české či slovenské ruce, se nevyznamenal.

Rodiče odsouzeného pašeráka drog Gregoryho přiletěli z Evropy k poslednímu rozloučení. Trvalo tři hodiny. Ráno ve tři čtvrti na šest se popravovalo, rodiče si syna povezou domů v rakvi.

Dobrá zpráva ze sousedního státu Kuala Terengganu, kam teprve máme namířeno: *Rogue Elephant* neboli slon zpustlík, lotr, který zabil dělníka Ibrahima na kaučukové plantáži a ničil palmy a banánovníky, škody tisícové, byl konečně dopaden a rovněž odpraven, k radosti desetitisíců terorizovaných občanů.

Ve zprávách oznámili úřední zadrželi: rakev s popraveným Angličanem trčí na celnici, stále nemá potřebné papíry s razítky. Chudáci rodiče.

STROMSIK SHINES! Velký titul, Stromšík konečně zazářil a to právě

v Kota Bahru, městě, které jsme opustili s obtížemi. Autobus se nám polámal. Náhradní autobus se pak srazil s nákladákem navrch naloženým duriany. Mé nadšení vystřídal vztek. Původci karambolu se dohadovali několik hodin o náhradě škody a my se zatím smažili pod plechovou střechou.

Konečně se nám podařilo dorazit do Rantau Abang, místa unikátního úkazu. Tam totiž v sezoně — a právě byla sezona — připlují k břehu velkánské želvy, dva metry v průměru, o váze pěti metráků, aby snesly každá sto či více vajíček velikosti pingpongových míčků. Aby zmátly případné škůdce, fingují místa mateřského aktu. Jak vite, že želvy připluly? Prý po nich pátrá komando na motocyklech. Konečně, tady jsou. Stopy jako po tanku. Sto metrů od břehu ženěla, hrabala a odhazovala písek jedna želví matička. Ani jsme nedutali. Fotoграфovat se nesmělo.

Na západním pobřeží u malacké úžiny se vyskytují nepříjemní piráti. Nejvíce krutosti a škod působí zde na východě v *Golf of Siam*, kudy vede trasa ubožáků z Vietnamu, kteří prchají na bářkách — oni, nikým nevtanění *boat people*. Řadu těch, jimž se podařilo dostat do Ameriky, jsem vyzpovídal: Lupiči šli hlavně po zlatě. Prsten ušmíklí i s prstem, náhrdelník vzal za své i s uříznutým hrdlem. A pak se hodovalo. Děti musely přihlížet znásilňování svých matek nebo i vlastního znásilňování. Někdy se lupič dojal, dal děcku cukroví, ale zato hodil tatínka mezi žraloky. To byla ta první pirátská várka, která ještě nebyla tak nejhorší. Přišli si na své, nakradli, nasmilnili, zabili jen někoho. Když pak ale přeživší chudáky navštívila další pirátská banda, vypuklo peklo. Nebylo už zlata, prstenů a náhrdelníků, jen zbylé prsty a hrdla. Na kocábce pak nepřežil ani jeden trosičník. "Je to nepředstavitelná krutost," prohlásil Poul Hartling, bývalý dánský ministerský předseda a komisař pro uprchlíky při OSN.

Nikdo ovšem nikdy nezjistí, kolik těch ubožáků pohřbily přírodní živly a kolik brutalita lidí. Úřadovny, jako na příklad Regional Anti-Piracy Unit (s počtem všeho všudy tři zaměstnanců) u amerického velvyslanectví v Bangkoku tvrdí, že útoků už je málo, že už jen necelá polovina uprchlíků si to takhle odskáče...

Od želv jsme spěchali k místům těchto tragédií. Dočetli jsme se o visce jménem Cherating, poblíž které zřídili tábor pro přeživší absolventy té kruté anabáze. Domorodec nám poskytl informaci, že především dorazila lodička s padesáti uprchlíky z Vietnamu. Dali jsme se na rychlý pochod. Na břehu stála desetimetrová bárka, v ní místa tak pro pět pasažerů. Na té tedy připlulo padesát Vietnam-

Miloš Šuchma

Nežádoucí velvyslanec

Abych čtenáře nenapínal. Jedná se o nově jmenovaného velvyslance v Kanadě, Rudolfa Schustera. Dovolte mi ale krátké vysvětlení.

Až do 17. listopadu širokou krajan-skou veřejnost v Kanadě čs. velvyslanectví, kromě upravců, v podstatě nezajímalo. Snad jedinou výjimkou byl každoroční srpnový rituál demonstrací před čs. a sovětským velvyslanectvím u příležitosti výročí sovětské okupace a čs. kolaborace. Čs. diplo-

ců. Tolik dní, kolik měli vody, co jedli, jak si ulevovali? Prosakující dno třísnila zrníčka rýže. Kde jsou teď? Pár kilometrů směrem na jih blikala světélka mezi strážními věžemi. Od nich nás dělila řeka, museli bychom dlouze obejít hlavní silnici. Syn se vydal na výzvědy, ale vrátil se za pár hodin celý schvácený, aniž co pořídil. Den předtím byl totiž lágr evakuován na izolovaný ostrov, kam lidé jako my se nedostanou.

Naši poslední zastávkou je Kuantan, hlavní město největšího státu Pahang, kde je též nejvíc divočiny. Sedi-
me v luxusním hotelu, zbavujeme se naakumulované špiny, za oknem je řeka a za ní určité málo prodyšná džungle. Ač velice mohamedánské, má toto město moderní předměstí s ukázkovou pláží a hotely. Právě tam, k mezinárodní klientele na prázdninách, kdysi dorazila loď s uprchlíky. Loď tam zůstala. Udělali z ní bar. Jak romantické, libují si bledé tváře nad drinky. Co takhle přesunout osvětimské krematorium a péci v něm lahodné pizzy? Nebylo by lido? Ani to by jim snad nepřipadalo nevkusné. Inu, takt na zvracení.

Vracíme se do Singapuru cestou japonské invazní soldatesky. Občas mijíme směšné obranné šance britského impéria a nedivíme se, že to dopadlo, jak to dopadlo.

Krásně prázdné pobřeží, jedna z posledních investičních možností. Mezinárodní kapitál sem již proniká. Objekty velefirmy Exxon, perfektně udržované objekty, Americana jako z učebnice o vzorném kapitalismu.

Rekapitulujeme zážitky. Mně nejvíc vadil randál, Priscille špina, synáček však tvrdí, že jemu nevadilo nic.

Vracíme se do Singapuru, z Evropy východní do západní. Napřed pojedeme na sever do Thajska a pak na jih do Indonézie a tím se nám všechny světové směry perfektně vyčerpají.

maté a oficiální Československo byli ignorováni, a to nejen krajany, ale i Kanadou.

Jedna z největších (a doufejme že posledních) demonstrací před čs. velvyslanectvím byla uspořádána 20. listopadu 1989, jako výraz solidarity se studenty a zároveň jako protest proti brutálnímu zásahu policie. Tehdejší velvyslanec Janovic byl zdiskreditován, nepochopil situaci, a tak byl odvolán. Velice prořídle diplomatické řady obhájil Martin Dzur jako Chargé d'Affaires, který pravděpodobně nebyl otcem by se diplomatem asi nikdy nestal, nicméně jako diplomat projevil dostatek integrity a porozumění pro novou situaci, v níž nejen vyšel krajanům vstříc, ale zdá se, že novou situaci vítal. Je dostatečně mladý a tedy nezatížený předsudky. Když jsem byl poprvé pozván na čs. velvyslanectví, bylo sympatické po dlouhých letech slyšet: "Vítáme vás na vašem velvyslanectví."

A HLAVIČKU MÁME HOLDU. JEŠTĚ NAMALUJEME TEN FLEK A SOUDRUH BUDE HNED REFORMÁTOREM...

V únoru byl v Kanadě na státní návštěvě prezident Václav Havel s velkou delegací a v Torontě pronesl 19. února ke krajanům zásadní projev. V závěru projevu řekl: "Slibuji vám, že k vašim názorům přihlédneme, ba co víc, že budeme od vás přejímat všechny vaše zkušenosti, které pro nás budou použitelné."

Někdy v březnu jsem neoficiálně slyšel, že za nového velvyslance do Kanady je nominován Rudolf Schuster, tehdejší předseda Slovenské národní rady. Jeho nominace byla asi součástí širšího politického záměru, který se mně ale v Československu nepodařilo vysledovat. Každý mě ale ubezpečoval, že by to bylo jmenování špatné a že by k tomu nemělo dojít.

V tomto smyslu jsem tedy jako předseda Československého sdružení v Kanadě odeslal panu prezidentovi 9. července faxem dopis (předtím jsem už jednou písemně apeloval na jmenování nezkompromitovaného

velvyslance), s kopií J. Dienstbierovi jako ministru zahraničí a K. Schwarzenbergovi jako předsedovi rady zahraničních poradců, v němž jsem zdůraznil, že osoba Rudolfa Schustera je zkompromitována jeho nedávnou komunistickou minulostí ve vysokých funkcích na Slovensku a jeho pozdním oportunistickým vystoupením z komunistické strany. Také jeho předání Štefánikovy ceny vedení kanadských separatistických slovenských organizací za jejich návštěvy v rodném místě Jozefa Tisa na Slovensku a jeho projev na zasedání Světového kongresu Slováků v Torontě, který byl odměněn ovacemi z řad separatistických kruhů, nedává záruku jeho nezaujatého vykonávání funkce čs. velvyslance v Kanadě.

Jmenování Rudolfa Schustera čs. velvyslancem v Kanadě považují za velice nevhodné nejen vůči krajan-ské veřejnosti a kanadské demokratické tradici, ale i nešťastné vůči samotnému panu Schusterovi, který zde bude ignorován a izolován a tím i celá čs. diplomatická mise. Vztahy, které se postupně daří zlepšovat mezi krajany a čsl. velvyslanectvím, budou opět narušeny. A to vše v období po svobodných volbách, kdy spolupráce by měla být maximální.

Překvapuje mne ignorance čs. ministerstva zahraničí, které svá doporučení nekonzultuje, ať již z arogance či proto, že staré struktury dosud přežívají. A nejvíce je mi celá záležitost trapná za pana prezidenta, jemuž je taková volba bezostyšně prezentována. Nemůže tak proto dodržet slib, který dal kanadským krajanům ve svém pěkném projevu v Torontě.

Výstava na velvyslanectví ČSFR

Devatenáct předních slovenských a českých výtvarníků z Kanady bude vystavovat v reprezentačních místnostech československého velvyslanectví v Ottawě. Je to ojedinělá akce, jedna z prvních, kterou pořádá velvyslanectví ve spolupráci se skupinou milovníků umění v Ottawě. Hlavními organizátory jsou zastupující velvyslanec ČSFR pan Martin Dzur a paní Věra Kellerová. Zahájení výstavy je 4. října 1990 na 50 Rideau Terrace (budova velvyslanectví). Výstava končí již 7. října. Svá díla vystavují: Mirča Delanoe, Antonín Dimitrov, Ivan Dobroruka, Josef Drapel, Maria Gabánková, Štefan Galvánek, Olaf Hanel, Rasto Hlavina, Jana Jeníček, George Kaiser, Tibor Kovalík, Vladyana Krykorka, Jiří Ladocha, Eva a Milan Lapka, Ivan Putora, Emil Purgina, Pavel Skalník, Ctírad Smolík, Jozef Štefan-ka-Trenčín, Helena Schmaus-Schuner.

Arnošt Wagner

Skandál na recepci

Názory na důvody, které přiměly československou vládu k tomu, aby jmenovala bývalého předsedu Slovenské národní rady Rudolfa Schustera velvyslancem v Kanadě, se různí. Vynecháme-li ty nejabsurdnější, dostaneme se celkem lehce k tomu nejpravděpodobnějšímu, který by potvrdil různé události posledních měsíců a nedávný skandál na recepci, kterou pořádal nový velvyslanec pro dvě stě pozvaných krajanů. Lidé, zasvěcení do otázky slovenského separatismu v Kanadě i doma na Slovensku, se shodují v tom, že jazýčkem vah na ministerstvu zahraničních věcí pohnuly organizace Světového kongresu Slováků a Kanadská slovenská liga, na které zapůsobilo vystoupení R. Schustera na posledním kongresu SKS tak dobře, že se stal okamžitě "jejich člověkem".

Osobně věřím tomu, že ing. Rudolf Schuster v době, kdy velkoryse přijímal delegaci kanadské Slovenské ligy v Bratislavě, neměl o pravých cílech Ligy ani tušení. Jestli se bude po svém jmenování od politiky separatistických organizací v Kanadě distancovat ukáže velice blízká budoucnost. Nemyslím si, že by zde měl budoucnost dlouhou. Pan Schuster totiž reprezentuje i českou vládu a kanadští Češi mu jeho komunistickou minulost nehodlají tolerovat, na rozdíl od kanadských Slováků, kterým jeho minulost — jak ukázal incident na recepci — nevadí.

Příchodem Rudolfa Schustera do Kanady se vztahy — tak dobře začaté — mezi krajany a velvyslanectvím dostaly zpět k výchozímu bodu. Československé sdružení, ke kterému se přidaly i ostatní organizace, pozvání

na recepci odmítlo. Kanadská Slovenská liga byla však zastoupena v hojném počtu. Překvapením byla přítomnost bývalého poslance a neúnavného bojovníka proti komunistům Oty Hory, který, tak jako ostatní, si již u vchodu do budovy velvyslanectví měl možnost přečíst protestní transparent s textem: VÍTE, ŽE JSTE HOSTY (AŽ DONEDÁVNA) AKTIVNÍHO ČLENA ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY SLOVENSKA?

Transparent si přinesla studentka Karolína Zurzycká, která byla v Kanadě na pozvání Československého sdružení, aby si zde odpočala po několikaměsíčním pobytu v pražských nemocnicích, kam se dostala díky brutálnímu zmlácení policií 17. listopadu. Karolína chtěla připomenout krajanům v Kanadě, že mají krátkou paměť, ale že si přesto nezaslouží, aby jejich můstkem mezi vlastní a Kanadou byl až donedávna vysoký funkcionář komunistické strany. Den předtím mi řekla, že je hrdá na to, že se mohla podílet na sametové revoluci. (I když pro ni moc sametová nebyla, jak je patrné z dlouhodobých lékařských prognóz.) Řekla mi také, že si je naprosto jistá, že ji už nikdy nikdo za nošení transparentů nenapadne. Karolína se šeredně spletla. Svůj omyl poznala již půl hodiny po svém příchodu před velvyslanectví, kdy jí v duchu "slavných" tradic slovenské Hlinkovy gardy napadl jeden z hostů pana velvyslance, funkcionář kanadské Slovenské ligy v Ottawě — Jan Geleta. Bráně čest Rudolfa Schustera zacházel stavitel Jan Geleta s osmnáctiletou Karolínou jako s cihlou, nešetřil nadávek, za které by se nemusel stydět ani kočí. Vynadal jí do kurev, zdemoloval transparent a prohlásil, že jí toho sedmnáctého listopadu v Praze měli namlátit pořádněji. Jeho napraženou ruku nakonec zadržel atašé velvyslanectví Alex Murín, který se z lekce udělené mu krajan-

skou "demokracií" ještě dlouho vzpamatovával. Pocuchané a uplakané Karolína Zurzycká se pak hezky ujali ostatní pracovníci velvyslanectví. Do konce i jeho excelence s ní později (před televizní kamerou) dlouze promluvila, svou minulost vysvětlila a za incident se omluvila. Nabrávši nových sil se pak Karolína s vyspraveným transparentem vrátila na své místo a hrdina Slovenské ligy Jan Geleta se svými kolegy z Ligy setrval s novým velvyslancem v dlouhém a přátelském rozhovoru. Pan Schuster nevěděl, že přátelsky rozmlouvá s původcem incidentu, myslím si, že neměl tu čest vědět vlastně "kdo je kdo".

Se vši objektivitou, s níž píši tuto "zprávu o recepci", musím napsat také to, že kdyby pan velvyslanec věděl s kým má tu čest, dal by Jana Geletu svým šoférem z budovy vyhodit. A Karolíně by někdo měl předplatit Západ, aby se dozvěděla, že si jí zde mnoho lidí velice váží. □

Kanada a my

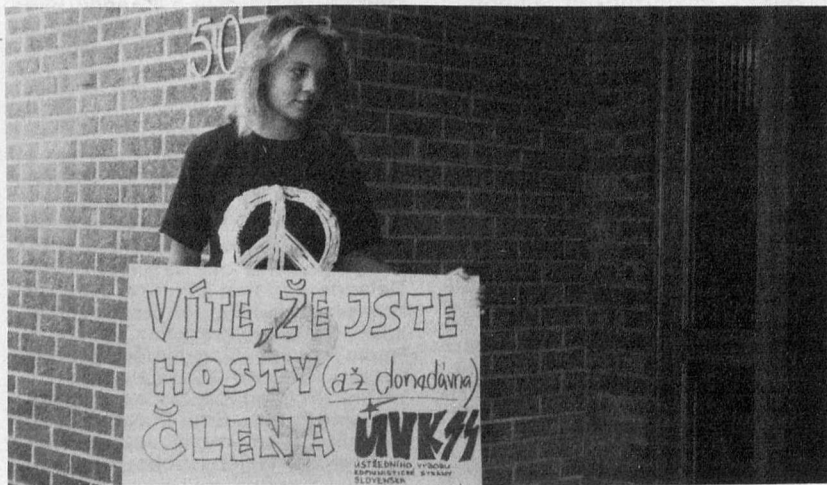
Toto je název knihy, která má vyjít příští rok v pražském nakladatelství Orbis. Má to být první publikace, která čs. čtenářům představí i dlouholetou úspěšnou činnost krajanů, kteří pomáhali v zahraničí svrhnout komunistickou tyranii.

Iniciátorem a autorem této knižky je od roku 1969 nezávislý, svobodný novinář Dr. F. Valach. Ten se už v červnu 1989 rozhodl, že pojedje za Tomášem Baťou do Kanady a napíše o něm pravdu. Vzhledem k tomu, že byl od roku 1969 stálým objektem zvýšené péče Státní bezpečnosti, která jej pronásledovala za jeho činnost, měl nemalé potíže při realizaci svého záměru. Ten se nakonec podařil a Dr. Valach vydal po návratu domů knižku s názvem Fenomén Baťa. Je to po 40 letech první publikace přinášející pravdivé informace o jednom z našich nejúspěšnějších krajanů. Komunisté vydali v padesátých letech pomlouvačný pamflet S. Turka Botoštroj. V něm jsou Baťové líčeni v těch nejhorších barvách. Za toto hanění dostal Turek státní cenu a podařilo se mu ovlivnit myšlení mladých, kteří se na Baťu už nepamatovali.

Na československé poměry byla knižka Fenomén Baťa vydána v rekordním čase dvou měsíců. Vzhledem k tomu měla ovšem limitovaný rozsah pouhých osmdesáti stran. Nakladatelství Mladá fronta proto vydává další, podstatně rozsáhlejší knižku nazvanou Baťa se vrací, která vyjde ještě do konce letošního roku. Autorem je také Dr. Valach.

Pozoruhodné je, že tento nezávislý novinář si hradí veškeré výdaje sám. A ty tak tak uhradí honorář. Začátkem června přijel do Kanady znovu, aby zde dokončil knižku Kanada a my.

M.Š.

Rozhovor s Karlem Peckou

(Za Západ se ptal Lumír Salivar)

Z: Nikdy nebylo tajemstvím, dokonce ani pro StB, že máš dlouholeté styky s Kanadou a zvláště s nakladatelstvím *Sixty-Eight Publishers* v Torontě. Mohl bys nám říct, jak vlastně došlo ke tvé spolupráci se *Sixty-Eight*?

P: Došlo k tomu tak, jako dochází k většině zajímavých věcí. Spíše náhodou. Začátkem sedmdesátých let za mnou přišel Lumír Salivar s tím, že *Sixty-Eight Publishers*, kteří v té době zahájili svou činnost, potřebují nové texty, jinak že hrozí nebezpečí, že nebudou mít co vydávat. Já jsem v té době dokončoval knížku, která se jmenuje *Štěpení*. Shodou okolností odjížděla v té době moje maminka na návštěvu k mé sestře do Kanady. I když to pochopitelně nebylo bez rizika, maminka rukopis *Štěpení* vzala s sebou. Jakmile prošla celní a pasovou kontrolou na ruzyňském letišti, bylo to, jako by Škvorečtí už měli můj rukopis na stole. Pak nastala taková zvláštní situace, kdy Zdena a Josef nemohli uvěřit tomu, že by autor, který žije v normalizovaném Československu, chtěl být podepsán pod svým románem svým pravým jménem, takže oznámili tuto knihu nejen pod změněným názvem, ale bez udání autora.

Z: Pro přesnost. Autentický text oznámení této knihy zněl:

Anonym: Divně podobnosti. Román známého českého autora, který žije v Brně, a musí se proto kryt anonymitou. Zsvěceně líčí pražské spisovatelské prostředí před sovětským přepadem a po něm.

P: Nakonec jsme se ale dohodli na tom, že se román bude jmenovat *Štěpení* a že si přeju, abych tam byl uveden jako autor plným jménem. A to byl vlastně můj první literární styk se *68 Publishers*.

Z: Já samozřejmě tuto historii podrobně znám a pamatuji se na své tehdejší námětky, více méně rázu bezpečnostního. Protože v té době ještě žádný známý československý prozaik žijící doma nepublikoval ve svobodném světě u exilového nakladatelství. Ty jsi byl první z domácích autorů, kdo dal svolení k vydání své knihy na Západě v době té nejostřejší normalizace. Tehdy se dalo těžko odhadnout, jak se k takovému počínu zachová moc. Bylo více než pravděpodobné, že tě budou nějakým způsobem perzekvovat. Kdyby pro nic jiného, tak pro výstrahu eventuelním následovníkům. V tehdejší atmosféře to bylo dost vyzývavé nošení kůže na trh. Uvědomoval sis to tehdy?

P: Ale no tak — já jsem si prostě zvykl podepisovat všechno, co napíšu. Za to, co napíšu, musím nést zodpovědnost. To nebyla frajeřina, to byla jistá zásada. No a konec konců někdo začít musel, protože to nakladatelství muselo jet, a bylo žádoucí, aby jelo, a tak to prostě náhodou padlo na mne. Měl jsem hotový román a tak jsem ho poslal. Při technických možnostech tehdejší bezpečnosti se stejně nedalo utajit, kdo je autor. V té době vyšel v Praze překlad Solženicyna, na čemž jsem byl také účasten, a oni bezpečně identifikovali můj podíl na té práci. Takže shodou okolností je ten Solženicyn rozzuřil daleko více než fakt, že *Štěpení* vyšlo v Torontě. Ono se to tehdy udalo ve stejnou dobu, takže jsem byl vyšetřován za obojí a celkem jsem vyvázl bez velkých šrámů.

Z: Ještě se vrátím k předcházející otázce. Samozřejmě se nedalo utajit, kdo *Štěpení* napsal, ať už by to vyšlo pod jakýmkoli jménem a názvem. Beztak vyšlo také v samizdatu, a jak známo, estébáci si dokázali samizdat obstarat, třeba při domovních prohlídkách. Takže pouhým srovnáním by věc vyšla najevo. Ale ten point — z estébáckého hlediska — vidím v tomto: Když něco vyšlo v samizdatu, tak to bylo samozřejmě zlé, to se nesmělo. Ale samizdat vycházel v desítkových nákladech a měl přiměřeně malý okruh čtenářů. Jakmile však kniha vyšla ve větším nákladu, dostávala se do rukou nepoměrně většího počtu lidí, pašovala se do Československa a tady to pro estébáky začínalo být nebezpečné, v tomto momentě je to mělo rozzlobit. Podle mého názoru tehdy nezasáhli tak, jak jim měla velet jejich komunistická morálka. Aby tomu učinili přítrž, měli té exemplárně potrestat. Ty jsi jim vlastně hodil rukavici. Pootvěřel či otevřel jsi dveře dalším domácím autorům.

P: Já jsem si uvědomoval, že to určité riziko je. Ale prostě jsem ho podstoupil z důvodů, které jsem již uvedl. Myslím, že v tehdejší době nebyla situace ještě tak ostře vyhraněná jako později po Chartě 77. Bylo to poměrně brzo po šedesátém osmém roce a mnoho věcí, jako na příklad samizdat estébáci přecházeli. Sice se sebezapřením, ale bez postihů. To teprve Gruša byl za *Dotazník* vyšetřován ve větší míře. Ono je totiž asi dost těžké zavřít někoho jenom za to, že napsal knížku. Takže ta záležitost prostě přešla, a pokud je pravda, že otevřela dveře k dalším možnostem publikovat v *Sixty-Eight*, tak jsem jenom rád, samozřejmě.

Z: Ono to ovšem ještě chvíli trvalo, než přišel další rukopis se souhlasem

autora k vydání. *Štěpení* vyšlo jako šestnáctý svazek nakladatelství *68* v září 1974. *Tvoje Pasáž* má číslo 27 a vyšla v březnu 1976. Teprve v roce 1977, tedy tři roky po *Štěpení*, vychází jako třicátý svazek *Pláč Koruny české* od profesora Černého. Aniž bych chtěl kritizovat, nezdá se ti, či není pravděpodobné, že další odvážlivci vyčkávali, až co se stane s tebou nebo s profesorem Černým? Jak bude StB reagovat na *Štěpení* a *Pasáž*? A teprve když viděli, že dále dochází k Peškům a ke Kocourovi, tak začli dávat svolení k vydání svých knížek? Ludvík Vaculík je bezesporu statečný a nebojácný člověk, a přece jeho *Morčata* mají číslo 41 a vyšly také až v roce 1977. A po něm už pak plejáda domácích autorů.

P: To se nedá jednoduše říct, že to bylo vyčkávání a očekávání věcí. Já si prostě myslím, že v těch letech nebyla situace vyhraněná. Říkalo se, že snad dojde k nějakému zmírnění toho ještě ne nejvyššího tlaku. Že eventuelně budou snad možné nějaké dohody o vydávání knih doma. Já jsem na tuto eventualitu nevěřil a tak vydání *Štěpení* v Kanadě byl prostě akt rozhodnutí. Myslím, že profesor Černý také nekalkuloval s nějakým sblížením. Prostě ten parforzní hon nastal až po Chartě 77. Jakmile byla Charta, tak se prostě ukázalo, jak se věci skutečně mají. Ono se to ukazovalo už před tím, takže Charta byla vrcholnou reakcí na neochotu moci nějakým způsobem humanizovat společnost po sovětské okupaci. Takže ta rozhodující mez byla Charta, když už bylo zcela

jasné, že k žádnému sblížení nemůže dojít, že to jsou dvě naprosto odlišná hlediska, stanoviska a postoje k životu. Pak si autoři z Československa ty dveře otevřeli naplno sami, bez ptaní. Z: *Já se pořád vracím k jednomu bodu naší rozmluvy a ty mi pořád uhybáš. Bez ohledu na naše osobní přátelství — já stále vidím ve tvém rozhodnutí publikovat u Sixty-Eight akt osobní statečnosti. Nikdo přece nemohl předpokládat, jak se věci vyvinou. A nejenom akt osobní statečnosti, také akt vzdoru a sveřeposti — v tom dobrém slova smyslu: Já prostě mám právo vydat, to co napíšu a budu souhlasit s vydáním na Západě, bez ohledu na následky.*

P: K tomu bych dodal jednu věc. Úlohu spisovatele v našem prostředí považují za poněkud odlišnou od role, jakou hraje spisovatel ve svobodném světě. Protože u nás literatura vždycky vyjadřovala něco více než pouhé psaní. Byl to právě mnohdy osobní postoj, který u nás vždycky měl vysoký společenský prestiž. A ten případ se Štěpením nebyl nic jiného. Člověk si tuto práci prostě vybral a musí tedy na sebe vzít všechno, co ta práce obnáší, tudíž i riziko. Já jsem konec konců svůj první honorář — jedenáct let kriminálu — taky dostal za to, že jsem něco napsal. To je ta zvláštnost, ta mimořádnost spisovatele, řekl bych postoje spisovatele v našich krajích. Domnívám se, že srdce čtenáře se otvírá spíše těm autorům, kteří jsou ochotni stát za tím, co napsali.

Z: *To, cos právě řekl, bude jednou prospěšné literárním historikům. Nicméně tvoje spolupráce se Sixty-Eight nebyla jenom tvá autorská účast. Ty jsi se také zasloužil o získání dalších autorů a jejich děl pro nakladatelství. Byl to na příklad Vilém Hejl, jehož vynikající román Zásada sporu jsme spolu pro Sixty-Eight mikrofilmovali. Kromě toho jsi také nakladatelství opatřil svolení paní Zahradničkové k vydání básnické sbírky Jana Zahradnička Dům Strach. To je zajímavá historie, která může něco říci o té neznámé, neviditelné práci kolem nakladatelství.*

P: Já jsem tuto historku zatím nešířil, ale možná, že je zajímavá. Dostal jsem vzkaz, myslím tvým prostřednictvím, že je zájem o Zahradničkovu sbírku, kterou napsal ve vězení.

Z: *Pokud si vzpomínám, dostal jsem dotaz, zda by nebylo možno kontaktovat Bedřicha Fučíka, který byl správcem Zahradničkovy literární pozůstalosti, aby dal souhlas k vydání této sbírky. Já Fučíka neznal a tak jsem to přehrál na tebe.*

P: Já jsem Bedřicha Fučíka znal povrchně, několikrát jsem se s ním setkal jen náhodou. Nicméně jsem se za ním v této záležitosti vypravil. Velice rychle jsme k sobě našli srdečný vztah. On, ač noblesní starší pán, mi jednak nabídl tykáni, což bylo po-

vzbuzující, jednak také moravskou slivovici. A jak tak šel hovor o všem možném, odvážil jsem se a požádal ho jakožto správce Zahradničkovy díla o poskytnutí sbírky Dům Strach pro Sixty-Eight. Bedřichova reakce byla nečekaně prudká. Skoro vyskočil ze židle a řekl: "NIKDY!!! Víš, co o něm napsal Škvorecký v Miráklu?" Snažil jsem se to nějak zlehčit a ukonejšit ho. No, trvalo to asi tři návštěvy, než jsem ho přesvědčil, že jsou taky nějaké vyšší cíle, což on nakonec ve své noblesnosti uznal. Protože kdybychom počítali s tím, že systém zůstane tak, jak je, beze změny, nebyla prostě naděje, že Zahradniček vůbec kdy vyjde. Bedřich ještě po poradě s paní Zahradničkovou, o niž se obával, aby si ji estébáci nepodali, rukopis dal k dispozici a tak Zahradniček šťastně vyšel.

Z: *Ale vraťme se k současnosti či nedávné minulosti. Ještě nějaký čas před revolucí jste se vy, nevydávající spisovatelé rozhodli, že uděláte další provokaci proti režimu. Že využijete zákonů, které komunisté sami vydali a založíte družstevní nakladatelství. V té době to byl samozřejmě beznadějný pokus, proto říkám, že to byla provokace. To nakladatelství se jmenuje Atlantis. Jak to vlastně bylo?*

P: To má letité kořeny. Bylo nám jasné, jaká je situace. Jak se styky našich spisovatelů se Sixty-Eight množily, vznikl nápad, že jednou za měsíc se spisovatelé sejdou, tedy ten určitý okruh spisovatelů, a že co napíšou za ten měsíc, dají dohromady, a že z toho vznikne takový měsíčník. Dali jsme mu jméno "Obsah" a skutečně, i když za obtížných podmínek, jsme ho vydávali, kromě dvou letních měsíců, celý rok. Tedy deset čísel ročně. Řadu let ten časopis dělalo asi čtyřicet lidí, kteří byli na černé listině a neměli absolutně žádnou šanci. Musím říci, že to byla krásná leta. Občas, když jsme jeli na schůzky, které se konaly různě po republice, byli jsme zatrženi bezpečností a vráceni, ale to bylo spíše díky odposlechu telefonátů než nějaké indiskreci. Udavačství mezi námi samozřejmě neexistovalo. Bylo obdivuhodné, jak to všechno drželo pohromadě při tolika lidech. Z "Obsahu" taky čerpala řada zahraničních časopisů jako třeba Listy nebo Svědectví. V okamžiku, kdy byl zveřejněn — tuším v roce 1987 — návrh zákona o družstevním podnikání — no, říkáš provokace — my jsme to prostě zkusili. Byl tady zákon, tak co. Našli se mezi námi dobrovolníci, kteří se toho podjali a šli za tím intenzivně a cílevědomě. Samozřejmě narazili na strašlivou bariéru byrokratických obtíží. Napřed to byl problém stanov. Když se stanovy vypracovaly, tak nebyly dobré. Musely se předělat. V podstatě stejná hra jako hráli s Lidovými novinami. Ty sice nebyly povolené, ale taky nebyly zakázané.

Docházelo k zásahům ze strany moci, které se projevovaly směšnými pokusy a na ty se bylo možné vždycky odvolat. Atlantis taky nebyl ani povolený ani zakázaný. Věci se ujali brněňští přátelé, kteří chtěli navázat na někdejší brněnské nakladatelství stejného jména. Samozřejmě, do listopadu 1989 neměl Atlantis vůbec žádnou šanci. Překážek ze strany režimu byl bezpočet. Neustále si něco vymýšleli. Situace se změnila teprve listopadem. Atlantis byl počátkem prosince 1989 ustaven a schválen jakožto družstevní podnik a prostě začal jakoby fungovat. A to tak, že měl seznam autorů a titulů, které by chtěl vydat. Ale neměl tiskárnu, neměl papír, neměl administrativu, neměl ani razítko. A v Čechách to bez razítka prostě nejde a trvá nějakých šest týdnů, než vám je někdo vyrobí. Takže je pak objednali odněkud z Německa nebo ze Švýcarska a mohlo se zdeufedně začít. Slyším výtky, že se to rozjíždí strašně pomalu, ale uvážíme-li, že první kniha by měla vyjít někdy na přelomu března a dubna 90, pak to není zase tak špatné. Otázka je, jak to bude fungovat dál. Zda ty velkorysé plány bude možno splnit.

Z: *Otázka na závěr: V Československu kromě vznikajících nakladatelství je řada už zavedených nakladatelství podniků, které mají jak administrativu, tak přiděly papíru a hlavně zkušenosti. Ta nová se dříve nebo později rozvinou. Ve světle těchto příjmených realit — do jaké míry má ještě význam udržovat exilová nakladatelství? Teď bude v Československu vycházet všechno.*

P: Já myslím, že to význam má, protože ta nová nakladatelství budou mít ještě dlouho spoustu praktických potíží. Vydávání knih je také věc ekonomiky. Je hezké knižku vydat, ale musí být ekonomicky lukrativní. Takže moje odpověď se dělí na dvě části: Z hlediska morálního by Sixty-Eight samozřejmě mělo existovat dál. Protože má tradici, protože tady dvacet let vykonávalo obrovskou práci pro českou kulturu a jmenovitě pro českou literaturu. Prostě je to marka, Sixty-Eight je značka kvality, tak jako třeba Mercedes. A kdo tam vyšel, může se tím pyšnit. Problém vidím ovšem v té ekonomické oblasti. To znamená odbyt knih. A to je záležitost, o které nic nevím, takže si nemohu dovolit udělovat nějaké rady. Sám za sebe bych velice rád viděl, kdyby nakladatelství fungovalo co nejdéle. Ať už se Zdena a Josef rozhodnou jakkoli, chci jim jménem svým i jménem nepokořených českých spisovatelů ze srdce poděkovat za všechnu tu velkou a nezištnou obětavost a službu české literatuře posledních dvaceti let. Jenom málokterí, mnohdy mnohem početnější, dokázali v exilu něco podobného. To je ten mirákl, jak vy říkáte.

Stát a právo

Edvard Outrata

Nezávislá státní služba

1. Úvod.

Přechod k moderní demokratické společnosti v Československu vyžaduje vytvoření hospodářských a společenských mechanismů. Některé jsou každému zřejmé od počátku, např. vytvoření volného trhu nebo povolení a vytvoření politických stran; jiné se staly zřejmými po kratší či delší diskusi, např. reforma právního systému, nezávislost soudců nebo hospodářské zákonodárství. Práce na vytvoření těchto dvou kategorií mechanismů, jakož i na odbourání přežívajících mechanismů nedemokratických, začala a pokračuje.

Méně pozornosti se však věnuje nutnosti vytvořit **nezávislou státní službu**. Je tomu tak proto, že její funkce je méně zřejmá povrchnímu pozorovateli, a snad také proto, že její odlišnost od přežívajícího aparátu a byrokracie není na první pohled zřejmá. Tento nedostatek pozornosti však není sdílen vážnými komentátory z demokratických zemí: ve výčtech problémů, před kterými stojí země střední a východní Evropy, často nacházíme vytvoření nezávislé státní služby vedle nezávislosti soudců a vytvoření právního řádu jako jeden z nejdůležitějších a také nejobtížnějších úkolů přechodového období. To proto, že existence nezávislé státní služby je zárukou občanských svobod a důležitým korektivem potenciální zvláště mocenského aparátu.

Domnívám se, 1. že vytvoření nezávislé státní služby v Československu je úkol nutný, má-li demokratická společnost spolehlivě fungovat, 2. že je třeba ji vytvářet cílevědomě, chcem-li se vyhnout zmatku a zdržení při administrativním provádění zákonů a rozhodnutí a 3. že je nutno vzít v úvahu zkušenosti zemí s dobře fungující nezávislou státní službou.

2. Účel nezávislé státní služby.

Úkolem výkonné státní moci, t.j. státní správy, v moderním státě je správa veřejných služeb a veřejného majetku. Výkonný orgán (vláda, ministři) předkládá orgánu zákonodárnému návrhy zákonů a rozpočtu, v nichž se uplatňují program a priority vládnoucí strany (nebo vládnoucích stran). To je její úkol **politický**. Navíc, výkonný orgán spravuje instituce, které poskytují veřejné služby, jako zahraniční zastoupení, nezaměstnanostní pojištění, popřípadě železnice. To je její úkol **správní**. Se vznikem moderního státu, v němž se předpokládá střídání politických ten-

denci ve vedení státu, došlo k rozlišení mezi funkcemi politickými, jejichž výkon se mění se střídáním vlád, a funkcemi správními a pomocnými, které zahrnují jednak správu veřejných institucí a jednak objektivní přípravu podkladů pro rozhodnutí politická. Výsledkem je dnešní přísné rozdělení výkonné funkce na její aspekt politický, vykonávaný politiky, t.j. lidmi, kteří se pravidelně ucházejí o mandát ve volbách buď pro sebe nebo pro svou stranu; a na její aspekt správní a pomocný, vykonávaný státními úředníky, t.j. lidmi, kteří se věnují státní správě jako své kariéře nebo kteří našli uplatnění pro svou specializaci ve státní správě.

Vůdčí myšlenkou při rozdělení výkonné funkce na aspekt politický a správní je rozdíl v důrazu, který politikové a státní úředníci kladou na různé aspekty své práce. Politik buduje svou kariéru na schopnosti získat a udržet si důvěru voličů a využít moci na této důvěře založené pro uplatnění idejí, v něž věří a které jsou zakotveny v programu jeho strany. Aspekty správy jsou pro něho vedlejší a v mezích situací může mít sklon k demagogii a třeba i k zneužití moci. Státní úředník naopak buduje svou kariéru na odbornosti, zkušenosti a efektivnosti v řízení institucí a při přípravě podkladů k rozhodování. Tak zajišťuje, aby politikové dělali rozhodnutí na základě relevantních informací, a chrání je tak před zkratovými akcemi, k nimž je tlaky veřejného života a odpovědnosti svádějí.

Nezávislá státní služba vznikla v 19. století ve všech demokratických zemích, a v celé řadě zemí autokratických, jako důsledek dilematu, které nastalo, když na jedné straně efektivní administrace státu začala vyžadovat odborně vzdělané úřednictvo, a na druhé straně výměna vládních garnitur se institucionalizovala, t.j. začala být chápána jako normální projev systému a nikoli jako politická katastrofa. Aby byla zaručena kontinuita správy, některé úřednické funkce ve státní struktuře byly zbaveny politické odpovědnosti a zůstávaly obsazeny týmiž lidmi. Tito úředníci získali větší jistotu ve své práci, a tudíž přiležitost přistoupit k této práci jako ke kariéře, nabýt v ní odbornosti a zkušenosti. Stalo se tak však za cenu toho, že musí vytrvale zaručovat, že budou politicky přijatelní všem soutěžícím politickým stranám. Časem, a v různých zemích různými způsoby, se tento princip rozšířil na

celou státní službu, včetně vedoucích vládních úřadů (ministerstev), takže se se změnou vlády dnes zpravidla mění jen ministři a jejich politické kanceláře. (1)

Důvody pro existenci nezávislé státní služby tak, jak ji dnes známe ve všech vyspělých demokratických zemích, se dají shrnout do těchto bodů:

a) Objektivnost. Úkolem nezávislé státní služby je výkon správního aspektu výkonné moci, t.j. jednak příprava podkladů pro politická rozhodnutí, a jednak správa veřejných služeb.

Politická rozhodnutí mohou být činitelna rozumně jen za předpokladu, že jsou politikům k dispozici zpracovaná fakta spolu s analýzami existujícího stavu a předpokládaných důsledků alternativ předložených k rozhodnutí. K tomuto účelu potřebuje aktivní politik (ministr, poslanec) mít po ruce intelektuální kapacitu, která je nejen odborná, ale také nezátížená specifickými idejemi vládnoucího politického trendu. (2)

Správa institucí poskytujících veřejné služby vyžaduje aspoň stejnou odbornost a objektivnost jako příprava podkladů pro politická rozhodnutí, protože zajištění občanské svobody vyžaduje, aby státní instituce jednaly s občanem v souladu se zákony a nařízeními, se kterými se občan může seznámit, a s všeobecnými principy spravedlnosti, bez ohledu na ideje, tendence a krátkodobé potřeby vládnoucích stran, které se ostatně mohou v demokratickém systému neočekávaně měnit. Úspěšné řízení těchto institucí vyžaduje většinou odbornost a zkušenost v řízení a v příslušných specializacích.

b) Kontinuita. Permanence státní služby zaručuje jednak, že vládní funkce pokračují bez přerušení, zatímco se vlády střídají (popřípadě v dobách, kdy sice vláda existuje, ale politikové mají jiné starosti, jako na př. v průběhu volební kampaně); jednak, že politikové mají k dispozici odborný pohled kariérového úředníka a institu-

(1) Spojené státy, jediná dnes existující demokracie, která vznikla před 19. stoletím, zůstaly na půli cesty a dovolují politickou výměnu tří čtyř nejvyšších administrativních úrovní po volbě prezidenta. To má za následek řadu problémů ve výkonné moci ve Spojených státech, z nichž nejhorší je pravděpodobně hrubé přerušení kontinuity vlády každé čtyři roky. Tato situace je zcela výjimečná mezi soudobými vyspělými demokraciemi.

(2) Kromě objektivních materiálů a rad státní služby potřebuje ovšem politik také rozbor a rady politické, které objektivní nejsou (na př. jaké budou důsledky jeho alternativních postupů na nálady voličů). Tomuto účelu slouží politický sekretariát, který není součástí státní služby; není ani nezávislý, ani stálý, mění se se změnou vlády (a často i se změnou osoby politika) a soustřeďuje se výlučně na politické aspekty výkonné moci.

cionální historii, když dělají rozhodnutí; a jednak, že politická rozhodnutí se vykonávají na podkladě odborné přípravy v rámci známých mechanismů, tedy odborně, účinně a efektivně.

c) Odlišení administrativních od politických rozhodnutí. Existence nezávislé státní služby a její odlišnost od politického aparátu vládnoucích stran si vynutí jasné rozlišení mezi kategorií rozhodnutí, která jsou politická, a tudíž zůstávají rezervována politikům (t.j. voleným představitelům občanů), a mezi kategorií administrativní, kde rozhodnutí zůstává státní službě, která jedná na základě maximální efektivnosti v rámci přijatých zákonů a směrnic. Netriviálním případem je např. zajištění tajnosti statistických dotazníků (princip je politický, zajištění je administrativní; v dobře fungující státní službě obyvatelé věří, že dotazníky jsou důvěrné, protože je obhospodařují státní úředníci a nikoli politici; a tato víra není ohrožena změnou vlády, protože starost o data je čistě administrativní a zákon chrání státní zaměstnance v této administrativní funkci před potenciálními nebezpečím ze strany politiků). Podobně, personální obsazení míst ve státní službě je rozhodnutí administrativní, které si státní služba řeší sama, aby se vyloučil neodborný a potenciálně korupční vliv oblasti politické. (3)

Toto rozlišení administrativní a politické stránky vládní činnosti vytváří také předpoklad pro nezaujatý a spravedlivý výkon zákonů a nařízení, který nebude ovlivněn stranickostí a krátkodobou taktikou vlastní všem politickým organizacím v demokracii.

d) Etická obrana systému proti osobní politice. Další důvod pro nezávislou státní službu je ochrana státních úředníků, a tím také ochrana dennodenního provozu státního aparátu, před potenciálními zaujatými, stranickými, nebo dokonce korupčními zásahy světa politického. Rozdíl ve funkci mezi politickým a administrativním systémem vede k významnému a viditelnému rozlišení mezi ambicemi lidí ve světě politickém a administrativním. Podají-li se vypěstovat etiku státní služby na základě nepolitickosti a odbornosti, bude nutno stále utvrzovat a ochraňovat tuto rozdílnost. Bez organizované nezávislé státní služby, která má autoritu planoucí právě z této nezávislosti, jsou státní úředníci příliš závislí na politickém aparátu, a je pro ně obtížné rea-

(3) Pochopitelně, v detailu hodně záleží v různých zemích na tradici. Tak jmenování šéfu diplomatických misí je téměř ve všech zemích věc dohody mezi státní službou a politiky; ministr má většinou právo veta (ale ne právo iniciativy) při jmenování šéfa svého ministerstva; právně (ale ne de facto) vláda (i tak nikoli jednotlivý ministr) jmenuje představitele státní služby atd.

govat správně na příkazy, které jsou v rozporu s funkcí státní služby. Nemají-li úředníci záruku institucionální podpory v podobné situaci, nemůžeme zaručit občanům, že s nimi státní aparát bude jednat nezaujatě a spravedlivě.

e) Návrat politické funkce vláde. Ve zvláštní situaci, ve které se dnes ocitá Československo, je možno formulovat ještě další důvod pro zavedení nezávislé státní služby, který mi připadá typický pro situaci, kdy se odbourává totalitní systém. V komunistickém totalitním systému je politická rozhodovací pravomoc soustředěna do ústředních orgánů strany (polbyra, popřípadě sekretariátu). Ukořelení vlády je politické směrnice strany prostě vykonávat. V demokratickém systému musí vláda znovu nabytí politické rozhodovací pravomoci, protože jen ona je zodpovědná parlamentu volenému občany. I v situaci, kdy jedna strana má absolutní většinu v parlamentě a vytvořila vládu jen ze svých členů (a kdy tedy vyplňuje vládní program, který je založen na programu této většinové strany), je pro demokratický charakter moci ve státě bytostně důležité, aby právě jen ministři odpovědní volenému parlamentu (a nikoli stranické organizace většinové strany) odpovídali za politická rozhodnutí. Přenos této pravomoci na nevolené orgány vládnoucí strany po komunistickém převzetí moci v r. 1948 konstituoval zvlášť a totalitu v Československu.

Od převzetí moci komunistickou stranou v r. 1948 fungovala tedy "vláda" nikoli jako politický orgán, nýbrž jako orgán výkonného aparátu. V této nové roli byla vláda jaksí redukována ve své funkci na ústředí státní služby; a to tím spíše, že jak vláda, tak státní služba byly zbaveny své nezávislosti. Tak se stala vláda ve všeobecném povědomí prostě částí státní služby. Toto povědomí dnes přetrvává a je nebezpečné jak pro jasné rozlišení mezi úkoly vlády a nezávislé státní služby, tak i pro diferenciaci mezi úkoly vlády a stranickými orgány vládnoucích stran.

Bylo by jistě nebláhé, kdyby přehlédnutí významu a nutnosti radikální změny ve funkci vlády a jejího vztahu k jiným složkám vedlo ve svých důsledcích k tomu, že by se nezměnily vazby, na jejichž základě vláda funguje. V takovém případě by se mohlo stát, že by vláda za svůj úkol považovala administrativní řízení státní služby (místo aby dělala politická rozhodnutí), a že by politická rozhodnutí očekávala odjinud (místo aby zaplnila vakuum vzniklé odstraněním polytbyra). Každá taková nedůslednost by

(4) Při budování nové československé státnosti bychom měli posoudit dlouhodobý dopad jiných podobných nedůsledností, jichž se národ dopustil při budování

významně omezila demokracii, a kdyby se institucionalizovala, mohla by trvale oslabit stát. (4)

Jelikož se tedy v dnešní revoluční situaci mění funkce vlády, je třeba, aby její administrativní funkce viditelně a nesporně převzal někdo jiný, totiž nezávislá státní služba. Tak se nejlépe zajistí, že se vytvoří ve vládě prostor pro funkci politickou.

3. Zásady.

Zásady, o něž se nezávislost státní služby opírá, vyplývají přímo z účelu státní služby a z důvodů uvedených výše pro její nutnost. Nabývají však významu samostatného, protože se stávají základem etiky systému státní služby, a zdrojem síly a hrdosti pro lidi, kteří v ní slouží. V různých zemích a v různých kontextech se definují různě, ale zhruba je lze shrnout do následujících bodů:

a) Odbornost, odpovědnost a náročnost. Smysl státní služby je v její odbornosti, v její schopnosti zavést a udržet v chodu veřejné služby a program vlády. Odborná kvalifikace jejích členů je ve většině demokratických zemí vysoká a udržuje se náročným systémem vzdělání a školení, a výměnnými programy s průmyslovými organizacemi a univerzitami. Z této odbornosti vyplývá její zvláštní odpovědnost: jednak odpovídá vládě za plnění jejího programu, jednak odpovídá přímo občanům a jejich voleným zástupcům za efektivní chod státního systému. (5)

demokratické republiky po první válce. Na mysl přichází například tradice, podle které řízení zahraniční politiky státu bylo v rukou prezidenta spíše než vlády. Důvodem pro to tehdy bylo, pokud vím, že národ a jeho političtí představitelé chtěli udržet navzdory Masarykovu a Benešovu koncepci a kompetenci, že občané v této oblasti více věřili těmto dvěma státníkům, než sami sobě a svým voleným zástupcům. Dokud se politická situace ve světě neměnila, fungovalo to, i když šlo v podstatě o postup autoritativní, nedemokratický. Krize na sebe však nenechala dlouho čekat; a skutečnost, že se občané nenačili politické odpovědnosti za svou zahraniční politiku, je dovedla k tomu, že (r. 1938) připustili, aby prezident omezil a v důsledcích zrušil jeho státnost neustávním postupem. Kdykoli se parlament či vláda vzdá své politické zodpovědnosti, vytváří nebezpečí pro demokracii a oslabuje stát.

(5) Ve dvacátých letech tohoto století vznikla v nově zrozené československé republice dvakrát situace, kdy parlament nebyl schopen vytvořit stranickou vládu v důsledku politické krize v zemi. V obou případech bylo řízení státu svěřeno státní službě (t.zv. úřednické vládě), která s úspěchem vládla, dokud se politická krize nevyřešila. Státní služba, kterou republika zdědila po rakouské monarchii, se v těchto krizích osvědčila, a bylo to možné právě pro její zaručenou nezávislost a odbornost.

Každý státní úředník je jednak specialistou ve svém oboru, jednak je kvalifikován pro práci v obtížném pracovním kontextu, ve kterém musí stále rozlišovat povahu rozhodnutí, před kterými ve své práci stojí. Je nezbytné ve státních úřednicích vychovat citlivé porozumění pro rozdíly mezi politickými a správními rozhodnutími. Úspěšný státní úředník umí efektivně řídit chod státní služby, která je mu svěřena, aniž by se přitom snažil ovlivnit výsledek politického procesu. Příklad mi, že právě v této oblasti bude pravděpodobně v dnešním Československu málo zkušeností, a že proto výchova v těchto schopnostech bude asi dnes na pořadu dne v nově vznikající československé státní službě.

b) Etika. Aby mohl efektivně vykonávat svou funkci, musí státní úředník nejen být vzdálen stranickému boji, nýbrž také být bezúhonný ve svém osobním životě, zvláště finančním. (6) Zase tu platí stejná pravidla jako v oboru politickém: státní úředník nejen nesmí využít informací, které získá v průběhu své práce k svému (nebo něčímu) materiálnímu prospěchu (to by byl trestný čin), ale nesmí ani vytvořit podezření, že by tak mohl činit. Ačkoli mnoho záležitostí na soudnosti státního úředníka samotného, většina státních služeb se drží přesných pravidel, která vyžadují, aby státní úředníci svůj majetek důvěrně deklarovali, a je-li to nutné, aby se ho zbavili.

Obecněji, v každé státní službě je nutno klást vysoké požadavky na charakter a soudnost státních úředníků. Ty lze najít, resp. vychovat, jenom, když autorita státní služby bude vysoká. Státnímu úředníku se v průběhu jeho kariéry může stát, že se bude muset postavit neinformovanému, nezodpovědnému nebo zoufalému ministrovi a zabránit neetické nebo dokonce nezákonné akci. Přitom se tak musí stát konstruktivně, způsobem, který nenaruší výkon státní služby. K takovému postoji bude státní úředník potřebovat podporu silné a sebevědomé státní služby, s autoritou, která bude vyplývat z její historie. Tuto historii je třeba začít vytvářet okamžitě.

c) Nepolitičnost. Ve výkonu své funkce musí státní úředník jednat nezávisle na svých politických názorech a musí se řídit přísně zákony a zákonnými a veřejnými směrnicemi a nařízeními; jedná podle svého svědomí v zájmu veřejnosti. Soustředuje se na výkon svých povinností způsobem, který je spravedlivý, t.j. který není ovlivněn stranickostí. Aby mohl být ve své práci efektivní, je nutné, aby je-

(6) V Československu tato omezení nabudou na významu na př. s vytvořením trhu na cenné papíry.

ho jednání veřejně (jednání ve funkci státního zaměstnance) nebylo v rozporu s jeho jednáním soukromým. Tento požadavek "nejen nejednat stranicky, ale ani nebudit podezření, že jedná stranicky" může být pro jednotlivce ošemetný, ale je zásadně důležitý pro nezávislý výkon státní služby. Různé země proto kladou na státní úředníky různá omezení co do politické činnosti, která je jim dovolena. Všechny dovolují státním úředníkům volit, většina jim dovoluje členství v politických stranách a finanční podporu politickým stranám, některé dovolují i stranickou práci, pokud není veřejná. Agitaci, veřejným projevům či dokonce kandidatuře na politickou funkci se však státní úředník musí vyhnout. Chce-li se státní úředník dát na politiku, musí ze státní služby na před odejít. (7)

Státní úředníci musí ve svém každodenním výkonu funkce projednávat s politickými představiteli (ministři) detaily vládního programu. Přitom je jejich povinností předkládat ministrům k posouzení alternativy a vyhodnocovat je z hledisek nejen objektivních, ale i stranických. Evidentně nelze vyžadovat, aby v tomto styku nikdy nepadlo stranické slovo. Nejen že to není možné; není to ani žádoucí, protože tento styk je právě zárukou, že ministři budou svá rozhodnutí dělat na základě všech dostupných skutečností, a je tak podmínkou efektivnosti vlády i státní služby. Tyto konzultace musí probíhat v takovém prostředí, které dovolí oběma stranám plnou svobodu vyjádření. Většina státních služeb proto má zvláštní pravidla, která tento vztah chrání: obsah těchto služebních konzultací je důvěrný a žádná strana se k němu nesmí vyjadřovat na veřejnosti. V zemi, kde pracují, se toto pravidlo dodržuje úzkostlivě, jelikož na něm stojí veškerá důvěra mezi politiky a státními zaměstnanci.

Státní zaměstnanci nesmějí zasahovat do politických diskusí a nemohou se tudíž často bránit, jsou-li oslovováni na politickém fóru. Spravedlivá státní služba, i když nebude moci dovolit státnímu úředníkovi, aby v takové situaci argumentoval, by měla zaručit oběti zastání uvnitř státní služby samotné.

d) Kolegiálnost. Komplexita problémů, které dnes stojí před státy a jejich státními službami vyžaduje spolupráci mnohých talentů. Nutné efektivnosti se v této situaci dosahuje ko-

(7) V detailu hodně záleží na celkovém povědomí občanů: po mém soudu a v zemi, kde teď působím, je např. v pořádku, aby státní úředník podporoval orchestr ve své obci, třeba i agitaci; ale pravděpodobně se nemá účastnit protestní demonstrace organizované opoziční stranou proti snížení rozpočtu tohoto orchestru vládou.

legiálním systémem řízení. Státní služby si proto vytvářejí formální i neformální organizace a fóra, v nichž se postojí státní služby vytvářejí a upevňují. V této souvislosti je opět nutno zdůraznit, že jednou ze základních vlastností státní služby je rozlišení mezi politickými rozhodnutími (která náležejí voleným představitelům, většinou vládě a parlamentu) a rozhodnutími správními. Správní práce však musí připravit alternativy pro rozhodnutí politická, a politická rozhodnutí se pak musí provést správními opatřeními. Při přípravě i při provádění je nutno zajistit úzkou spolupráci mezi články státní služby.

4. Mechanizmy.

Mechanismy státní služby se v detailu velice liší mezi jednotlivými zeměmi a často se v detailu mění i v jedné zemi. Důležité jsou snad tyto aspekty:

a) Hlava a ústřední kolegiální sbor. Státní služba existuje jako organizace, a má tedy svoje centrum, které není vláda. (8) Nejvyšší státní úředník je obvykle tajemníkem vlády (a je tedy přítomen jednání vlády). Spolu s několika jinými vysokými státními úředníky tvoří formální nebo neformální ústřední kolegiální sbor, který rozhoduje o vnitřním životě státní služby (důležité personální věci, věci týkající se vztahu celé státní služby a vlády, věci týkající se organizace státní služby). Existuje-li v zemi užší vláda, vzniká často stínový sbor vedoucích ministrů členů této užší vlády, který v některých zemích s ústředním sborem splývá a v jiných nikoli. Formálně tento sbor koordinuje přípravu podkladů pro užší vládu.

b) Šéfové ministerstev a centrálních úřadů. V čele každého ministerstva je šéf, který je součástí státní služby. Ministr může mít na starosti jeden nebo více takových úřadů, ale všichni státní úředníci jsou podřízeni šéfovi, a teprve s ním ministři. Tito šéfové (9) odpovídají ministřům za

(8) V komunistickém systému rozdíl mezi státní službou a vládou zanikl, protože na jedné straně celý aparát byl zpolitizován, na druhé straně politická rozhodnutí byla soustředěna v polbyru a vláda byla pověřena vykonáváním těchto rozhodnutí, tedy vlastně funkci státní služby. Odstranění vlivu komunistické strany vrátilo vládě její politickou funkci; tudíž je teď nutno nejen odpolitizovat aparát (to samozřejmě především), ale i vytvořit výkonný mechanismus z kvalifikovaných vysokých státních úředníků vedle vlády.

(9) V britském systému se jim říká přílehař "permanent secretary", t.j. "trvalý tajemník", protože zůstávají ve svých funkcích trvale, i když se změní vláda; na rozdíl od politických tajemníků, které si ministr osobně vybírá, ale kteří s ním musí odejít a kteří nejsou součástí státní služby.

provoz ministerstva, připravují pro něho podklady pro jeho rozhodnutí a pro vládu, a vykonávají rozhodnutí ve své kompetenci. Zároveň však odpovídají hlavně státní služby a popřípadě ústřednímu kolegiálnímu sboru za dodržování principu státní služby ve svém ministerstvu. Za úspěchy a neúspěchy ministerstva odpovídají jak ministr, tak šéf: ministr politicky (v parlamentě musí obhájit činnost ministerstva, a nemůže-li, nese za to odpovědnost až do demise); šéf personálně v rámci státní služby, kde jeho činnost hodnotí ústřední kolegiální sbor.

c) Personální systém. Klíčem k nezávislosti a odbornosti státní služby je personální systém založený na výběru vysoce kvalifikovaných lidí, jejichž ambice jsou uspokojitelné v přísných podmínkách státní služby. Je třeba vytvořit systém výchovy státních zaměstnanců v souladu s předpoklady a principy, o nichž byla řeč výše; a je třeba zavést systém konkurzů pro zaplňování míst ve státní službě (t.j. také pro povyšování), který zajistí nejen, že pozice budou zaplňovány na základě schopnosti, ale také, že to bude veřejnosti zřejmé.

Hodně pozornosti se v některých státních službách v minulých letech věnovalo kodifikaci pravidel pro řešení skutečných nebo potenciálních zájmových konfliktů, do kterých se státní zaměstnanec může dostat.

V demokratickém systému bude nutno vyřešit otázku odborového zastoupení státních zaměstnanců, kolektivních smluv, práva na stávku atd. Otázku, je-li nutno plně nebo částečně omezit odborová práva státních zaměstnanců, řeší různé státní služby různě a názory i zkušenost se liší.

d) Pracovní postupy. V procesu vytváření efektivní státní služby bude nutno racionalizovat postup informací v systému přípravy podkladů a rozhodování. Efektivnost státních aparátů často záleží na tak zdánlivě triviálních opatřeních, jako je předepsaný formát pro podkladový spis pro ministerské nebo vládní rozhodnutí (co v takovém dokumentu musí být); posloupnost v řetězu rozhodování (jak dlouho může být spis ve vládním výboru a co se tam s ním činí), atd. V dnešní převratné době se pozornost takovým "maličkostem" může zdát přepjatá; na nich však často záleží, jak dlouho trvá čas ztrávený nad zvládnutím problematiky rozhodujícími členy vlády, a tudíž kolik toho vláda dokáže v určitém čase účinně a rozumně rozhodnout. Efektivnost státní služby je jedním ze znaků, které odlišují v dnešní době státní systémy úspěšné od neúspěšných.

5. Závěr.

Principy a mechanismy uvedené výše v tomto memorandu byly zvoleny dosti namátkově podle toho, co mi

ze zámoří připadalo pro dnešní Československo relevantním: nejsou tedy ovšem vyčerpávající: jejich volba a postup jejich zavádění se nutně musí řídit možnostmi situace a doby, a také tradicemi národa i státní služby samotné. V tomto směru na tom Československo není nejhůře: státní služba za první republiky byla jedna z nejlepších na světě; rakouská tradice, z níž vzešla, byla dobrým vzorem. Posledních padesát let nemohlo tuto tradici úplně vymýtit: spíše ji jistě zastřelo a kompromitovalo tradicemi jinými, méně přitažlivými. Je však nutno neodkládat práci na přestavbě státní služby; a je přitom třeba jednat cilevědomě. Mnoho materiálů pro tuto přestavbu si musí naše národy najít v sobě; přesto se domnívám, že zkušenost demokratických zemí v této oblasti by se neměla opomíjet.

Jak konkrétně postupovat při zavádění nezávislé státní služby záleží na stavu odbornosti a etiky existujícího aparátu, a také na postoji občanů k němu. První kroky by tedy měly zahrnout deklaraci úmyslu vytvořit (nebo znovuvytvořit) nezávislou státní službu; vytvoření střediska pro tuto akci pravděpodobně při předsednictvu vlády; a detailnější rozbor stavu státní služby zděděné po totalitním režimu a rozbor struktur úspěšných v jiných vyspělých demokratických zemích. Výsledkem by mohl být návrh opatření potřebných pro systematické zavádění tohoto konceptu. Začít by se mohlo zdůrazněním odbornosti a vytvořením personálního systému, který by ji zdůrazňoval (to je, myslím, úkolem prvořadým). V dalším by se mohlo přejít na rozbor a doporučení mechanismů pro zefektivnění vnitřního úřadování. Co se týče informací o organizaci a praxi nezávislé státní služby ve světě, jsem přesvědčen, že demokratické země rády přispějí svými vědomostmi, uvolněním svých státních zaměstnanců pro konzultace a spolupráci, nebo předáním materiálů a zkušeností ze své praxe.

□

Eliška Kotrbová

Právníkovy nové šaty

Komunistickou svémoc smetl něžný samet mladých českých a slovenských studentů. Z jakého materiálu asi budou nové šaty náhle nahého státu? Ze sametu se zřejmě dál už šít nebude a nový materiál budou tkát lidé s pohříchu neněžnou profesí, totiž právníci. Jejich návrhům dodá souhlas parlamentu obecně závaznou podobu a ony pak budou kostrou,

kteřou soudní a výkonná moc, tedy většinou opět právníci, obalí tkání výkladu norem. Právnícké řemeslo se bude opět těšit jistě výjimečné prestiži, které se kdysi i u nás těšovalo, a která je běžná dodnes ve všech státech na západ od Šumavy.

Vcelku proto neudivuje, že se o své právní postavení v nových podmínkách velmi rychle postarali právě právníci. Dnem 1. července nabyly účinnosti zákon České národní rady z 25. dubna t.r. o advokacii a dále zákon téhož zákonodárského sboru z 18. května o komerčních právnících. Zawsvěcenci je jasný důvod, pro který si advokáti odmítli do své branže vpustit "cizince". Advokátská profese byla komunistickým režimem po léta více či méně opovrhovaná, advokát byl považován za komplice protispolečenských živilů, abychom použili dobové terminologie. Někdejší předseda Ústředí české advokacie vymezil ještě v polovině sedmdesátých let intence tohoto povolání tak, že advokáti by měli zastávat postavení "oficiálních kritiků režimu". V zájmu objektivy je však nutné jedním dechem dodat, že ne všichni advokáti chápali svoje poslání v naznačených intencích a mnozí, snad většina, kdo ví, pojímali obhajobu či zastupování jako řemeslo, které může mít i v socialismu zlaté dno, byť trochu vratké. Když např. došlo k jednomu z prvních procesů s chartisty, omluvil se mladší, (tehdy) ex offo ustanovený obhájce nejprve soudu za to, že hájí takový protispolečenský živel, ale co naplat, hájit že musí, když už byl úředně ustanoven. Jeho prohlášení mu sice nevyneslo kárné řízení pro provinění se proti profesionální etice, jak by se slušelo, a jak to předpokládal i tehdejší zákon, ale na to už nebyla doba. V očích slušnějších kolegů se dotyčný nejmenovaný však dokonale zneemožnil a do dějin profese vejde jako příklad toho, jak se advokacie vykonávat nemá.

Vedle zmíněné morální výjimečnosti, je to i vyšší odbornost garantovaná advokátní zkouškou, na čemž si advokátská obec velice zakládá. Nový zákon o advokacii, ten starý ostatně rovněž, však připouští, aby advokátní komora uznala za zkoušku advokátní i odbornou zkoušku justiční nebo závěrečnou prokurátorskou zkoušku. A lze právem očekávat, že různí krvaví soudci a za socialismus se bijící prokurátorští Bivojové, dnes ze svých funkcí propuštěni, budou hledat útočiště nebo spíše novou možnost dobrých příjmů právě v advokacii. Ostatně i tady, ve vzdálené Ottawě, se proslýchá, že bývalý generální prokurátor se hodlá napříště věnovat obhajobě, když už to prokurátorství stejně ztratilo svou někdejší prestiž. Profesionální etika? V předrevoluční prokuratuře byl ten pojem jen překonaný balast. A formální předpoklady

pan prokurátor splňuje... Lze proto jen doufat ve vytříbenější vkus potenciální klientely, doufejme, že si k ochraně svých zájmů bude vyhledávat jednoznačněji vyhraněné typy advokátů, než jaký by představoval bývalý šéf prokuratury.

Kdysi spíše stranou stojící podnikoví právníci (dnes komerční právníci), si po té, co je advokáti odmítli mezi sebe přijmout, vytvořili vlastní truc-komoru. Prohlásili svou činnost rovněž za nezávislé povolání, které se má orientovat na právní pomoc ve sféře podnikatelské. Krásně dopředu si lze představit kompetenční spory mezi těmito dvěma nezávislými právníckými povoláními, neboť přes všechnu nezávislost budou jedni i druhí existenčně dokonale závislí na klientele, která je co do počtu všude omezená. Většími možnostmi vybavení advokáti vyjdou z těchto sporů patrně vždy vítězně, a proto lze pochybovat o štaštnosti tohoto asymetrického řešení. Jednotná, početnější advokacie by byla rozhodně méně problematická než vytvoření jakési podskupiny, u níž lze právem očekávat, že bude více méně soustavně překračovat meze svých oprávnění a fušovat advokátům do řemesla. Zkušenosti ze sousedních států, konkrétně ze Spolkové republiky Německo (k zániku odsouzený Verband der deutschen Rechtsbeistände), k této skepsi opravňují. A i velmi liberální Kanada, kde v rámci tzv. Paralegal může právní porady poskytovat kdokoli o čemkoli (s malými výjimkami — např. závět) se pozvolna probouzí z liberálního opojení a asociace kanadských právníků bojuje o prosazení vlastní výlučnosti v této bohubilbě činnosti.

Vratme se však ke komerčním právníkům, respektive k jejich potenciální klientele. Mohou jí být fyzické a právnícké osoby zabývající se podnikatelskou činností. Tuto nově umožňuje zákon Federálního shromáždění o soukromém podnikání občanů, který nabyt účinnosti dnem 1. května t.r. Podnikáním zákon rozumí trvalé provozování výroby, obchodu nebo služeb a prací anebo jiných činností za účelem získávání trvalého zdroje peněžních příjmů. Podnikateli nelze uložit povinnosti státního plánu hospodářského a sociálního rozvoje, smí zaměstnávat neomezený počet pracovníků a je oprávněn za účelem podnikání nabyvat majetek v neomezeném rozsahu. K podnikání opravňuje jen registrace. Podmínkou je zletilost žadatele, jeho způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost a odborná kvalifikace, pokud ji povaha podnikání vyžaduje.

Bezúhonnost se však nevyžaduje absolutně. Posuzuje se ve vztahu k předmětu podnikání, v zájmu ochrany práv jiných občanů a organizací. A to je velké neorané pole k výkladu. Lze si přece velmi dobře před-

stavit bývalého veksláka, jehož životním snem je vlastní soukromá směnárna. Bude jeho případná trestní minulost překážkou v registraci anebo se bude posuzovat jako přiměřená (tehdejší době, samozřejmě) praxe a zkušenost v oboru podnikání, o jehož registraci žádá, což jsou eventuality, které umožňují prominout skutečnou odbornou kvalifikaci. Jisté je (a namísto je opatrné, české snad), že takové ublížení na zdraví z nedbalosti při dopravní nehodě, by nemělo bránit registraci lazebníka, který chce napříště holit a stříhat na vlastní pěst. Ale kdo ví...

Mladou demokracii čeká období dětských chorob. Občané si budou muset uvědomit, že i v těch nejdemokratičtějších státech se vyžaduje diskřetičtějších státech se vyžaduje, ba očekává občanská disciplína a nedodržení zákona se trestá, ať už si o tom zákoně myslíme, že je dobrý anebo prachmizerný. A i ten nejdokonalejší zákon se dá k nepoznání zmanipulovat výkladem, avšak to už je kapitola sama pro sebe a o té až někdy jindy.

□

Hana Kučerová

Nové zákony v Československu

1. července 1990 vstoupil v platnost **Zákon o soudní rehabilitaci**, jehož účelem je napravit křivdy a odškodnit osoby postižené komunistickou "spravedlností". V úvodu zákona se uznává, že činy, které směřovaly k uplatnění práv a svobod občanů, byly československými zákony prohlášené za trestné v rozporu s mezinárodním právem. Účelem zákona je zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti, komunistické zákony označovaly za trestné, zabezpečit postiženým osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a také vyvodit důsledky proti osobám, které zákony vědomě a hrubě porušovaly.

Zákon o soudní rehabilitaci ruší rozsudky vyhlášené v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, týkající se skutků spáchaných po 5. květnu 1945. Zrušení se týká velkého rozsahu trestných činů, jako například velezrady, špionáže, podvracení republiky, maření dozoru nad církvemi, opuštění republiky a mnoha jiných. Výtět trestných činů je obsažen v sedmi odstávcích zákona a je nad možností tohoto článku podat podrobnou informaci. Rozhodnutí o zrušení rozsudku vydá soud i bez návrhu odsouzené osoby.

Rozsudky za některé další trestné činy (zejména zběhnutí, vyhýbání se vojenské službě, útok na veřejného činitele a další) může soud zrušit v přezkumném řízení na návrh odsouzeného, jeho příbuzných či zákonného zástupce. Návrh lze podat do dvou let od účinnosti tohoto zákona, tedy do 1. července 1992. Byl-li návrh alespoň zčásti shledán důvodným, náklady obhajoby hradí stát.

Osoby, jejichž odsouzení bylo zrušeno ze zákona nebo po přezkumném řízení, mají nárok na náhradu ztráty výdělku za každý měsíc ve výši 2.500 Kčs., náhradu škody na zdraví, náhradu nákladů trestního řízení a obhajoby a náhradu zaplaceného peněžitého trestu. Náhrada za ztrátu výdělku nesmí přesáhnout 30.000 Kčs. za rok. Celkové odškodnění tuto částku však přesáhnout může a tady zákon stanoví, že v hotovosti se vyplácí maximálně 30.000 Kčs. a zbytek v úročitelných státních dluhopisech. Zákon též stanoví příplatky k důchodu, které mohou být přiznány poškozeným osobám v rámci odškodnění. Soudní řízení o odškodnění podle tohoto zákona jsou osvobozena od soudních poplatků. Nárok na hmotné odškodnění je nutno uplatnit u soudu ve lhůtě dvou let od právní moci zprůšřujícího rozhodnutí, jinak nárok zaniká.

Tento článek je pouze zkrácenou a zjednodušenou informací o Zákoně o soudní rehabilitaci.

Od 1. května 1990 platí v ČSFR **Zákon o soukromém podnikání občanů**. Podle tohoto zákona mohou občané individuálně či v obchodních společnostech provozovat podnikatelskou činnost, kterou se rozumí výroba, obchod, poskytování služeb a prací. Některé druhy hospodářské činnosti zůstávají vyhrazeny státu — například pošta, telekomunikace, železnice, tabákový a lihovarnický průmysl.

Zákon o soukromém podnikání se nevztahuje na zemědělskou výrobu, zdravotnictví, auditorskou práci a poskytování právní pomoci. Podobné specializované činnosti jsou často upraveny jinými předpisy. Zákon o soukromém podnikání neomezuje počet pracovníků, které podnikatel může zaměstnávat, zaměstnanecký poměr mezi manželi však vylučuje, s odůvodněním, že by došlo k porušení rovnoprávnosti manželů, která je zakotvena v rodinném právu.

K zahájení podnikání je nutná registrace, na kterou má podnikatel právo, pokud splní podmínky stanovené v zákoně — věk 18 let, bezúhonnost a odborná kvalifikace ve vztahu k předmětu podnikání. Kvalifikace se dokládá například výučním listem, diplomem a podobně. K registraci je nutno předložit výpis z trestního rejstříku, bezúhonnost se posuzuje ve vztahu k předmětu podnikání. K ně-

kterým činností je třeba dalšího zvláštního oprávnění (povolení k silniční dopravě, oprávnění k projektové činnosti a pod.) Podnikatel může splnit podmínku kvalifikace prostřednictvím pracovníka, kterého zaměstnává. Dalšími podrobnými náležitostmi registrace se v tomto článku nelze zabývat.

Registrace podnikatelské činnosti může být zrušena pouze z důvodů uvedených v zákoně, tedy pro ztrátu odborné způsobilosti či zvláštního oprávnění, v případě odsouzení pro trestný čin v souvislosti s předmětem podnikání nebo pro porušování zásad poctivého obchodního styku a hospodářské soutěže.

Zákon rozlišuje mezi drobným podnikáním a podniky většího rozsahu. Podnikatel, který v běžném roce dosáhne základu daně 540.000 Kčs, nebo zaměstnává 25 a více pracovníků, je povinen být zapsán v podnikovém rejstříku. Tato skutečnost je mimo jiné důležitá z daňového hlediska. Podnikatel se však může zapsat do podnikového rejstříku, i když dvě výše uvedené podmínky nesplňuje.

K registraci zahraniční hospodářské činnosti je nutné mimo jiné zapsání do podnikového rejstříku. Registraci provádí ministerstvo zahraničního obchodu, žádost o registraci je nutné doložit informací o aktivním výsledku hospodaření podle poslední účetní uzávěrky a složit kauci ve výši 20.000 Kčs. V některých případech se však registrace nevyžaduje.

Podnikatel, který nemá trvalé bydliště na území ČSFR, potřebuje k získání registrace povolení k podnikání, které uděluje ústřední orgán státní správy republiky, na jejímž území podnikatel chce zahájit činnost. Tato podmínka platí pro osoby zamýšlející podnikat jak v ČSFR, tak mezinárodně. Možnost registrace podnikatelské činnosti není vyhrazena občanům ČSFR.

Podnikatelská činnost v ČSFR, nutno upozornit, není regulována pouze výše zmíněným Zákonem o soukro-

mém podnikání. Hospodářská činnost je regulována Hospodářským zákoníkem, pracovně-právní vztahy Zákonem práce, na podnikatelskou činnost se vztahují mnohá ustanovení Občanského zákoníku. V některých oblastech byly vydány nové právní předpisy, jiné oblasti na novelizaci čekají — například bankovníctví, daňový systém, pojišťovnictví. Zájemcům o podnikatelskou činnost v ČSFR doporučuji seznámit se s přesným zněním příslušných právních předpisů, protože tento článek je pouze krátkou a zjednodušenou informací o platné právní úpravě.

Slováci žijící v zahraničí

Mnohí z vás, kteří žijete odlučeni od rodnej zeme, v ktorej nemáte už nikoho z príbuzných, chcete jeseň svojho života dožiť na rodnom Slovensku.

Firma "SLOVHOUSE", ktorú vedie Ing. Ján Blaško začína výstavbu penziónu pre starých ľudí. Zabezpečujeme služby na vysokej morálnej a odbornej úrovni. Vytvoríme Vám domov, v ktorom bude o Vás postarané vo všetkých oblastiach podľa Vašich želaní.

Zároveň ponúkame príležitosť pre Vás, ktorí navštívite svoju vlasť a chcete bývať v prostredí, ktoré Vám priblíži Váš rodný kraj. U nás nájdete izby zariadené v rôznych štýloch slovenského folklóru.

Pre urýchlenie výstavby areálu a zabezpečenie vysokej kvality interiéru očakávame finančnú pomoc formou príspevku, daru alebo pôžičky od všetkých Slovákov, ktorí chcú pomôcť dobrej a krásnej veci.

Pomôžte Vy, ktorí budete potrebovať naše služby, ale aj Vy, ktorých morálka takúto pomoc schvaľuje. Vašu finančnú pomoc zúčítate pri návšteve zariadenia "SLOVHOUSE". Finančné príspevky zašlite na:

**Úverová banka,
č.ú. 34833-524850022
Bratislava
CZECHOSLOVAKIA
EUROPE**

Krásne Slovensko, kde ste prežili i časť svojho života Vy alebo Vaši predkovia Vás očakáva!

Bližšie informácie poskytnete: Ing. Ján Blaško, Bodvianska 1, 821 07 Bratislava, Czechoslovakia.

Začátkem tohoto roku vydalo nakladatelství Moravia Publishing Inc. v Torontu knihu, historický román, autorů Richarda Hanzlíka z Torontata a v Olomouci zemřelého Miroslava Hanáka. Název knihy je LAFAYETTE — VĚZEŇ ZA TEREZSKOU BRANOU. Francouzský generál Lafayette, účastník americké války o Neodvislost a významná postava Francouzské revoluce, byl ve staré olomoucké pevnosti vězněn ořed rovnými dvěma sty lety. Kniha je psána formou reminiscencí uvězněného a má mnoho co říci i dnešku.

Cena knihy je \$15.00 plus poštovné.

Objednejte na adrese:

Richard Hanzlík
 132 Glendale Avenue
 Toronto, Ontario M6R 2T2
 Tel. (416) 537-1686

Kriminalistika mládeže stoupla za poslední tři roky, mládež do 15 let o 250 procent, od 15-18 let o 170 procent. Pod vedením starosty JUDr. Antonína Sumy, býv. tajemníka Jana Masaryka, začal zas pracovat JUNÁK. Chceme podchytit mládež a zase ji dostat na morální cestu podle ideálu A.B. Svojsíka a Dr. Plajnera. Obrácíme se touto cestou na bývalé sestry a bratry se žádostí o finanční pomoc.

ČESKÝ JUNÁK - svaz skautů a skautek

116 47 Praha 1, nám. M. Gorkého 24
 Telefon 26 31 18 (22 82 85)
 poštovní styk: Český junák, pošt. schr. 828 111 21 Praha 1
 bankovní spojení: ČSTSP Praha 1 733358-018
 Starosta: JUDr. Antonín Suma

Arnošt Wagner

Pokleslá exilová žurnalistika

Váš i náš pan prezident Havel se ve svých březnových "Hovorech z Lán" zmínil o exilové žurnalistice, když hovořil o Škutinově Reportéru. At' již formuloval své věty tak jak myslel, anebo mu výrok upravil redaktor, jeho výraz "pokleslá exilová žurnalistika" se zapsal do povědomí stovek exilových žurnalistů, spisovatelů a vydavatelů. Jsme z toho smutní a ještě stále se snažíme přijít na to, jak to vlastně myslel. Než pan prezident odpoví na dopis Ludvíku Friedemu, který vydává švýcarského Reportéra, bude snad na místě ozvat se jménem těch exilových novinářů, kteří si skromně myslí, že svou práci v zahraničí alespoň částečně přispěli k tomu, že dnes doma existuje svoboda tisku. Tito "pokleslí žurnalisté" umožnili ve svých periodikách mnoha zakázaným novinářům a spisovatelům publicitu, včetně spisovatele Václava Havla. Prezidentův výrok jistě zapůsobil i na nové žurnalistické kádry v Československu, kteří se na nás v zahraničí dívají poněkud spatra.

Nevim, jestli je doma všeobecně známo, že na Západě vycházelo mnohem více českých a slovenských novin než v celé republice. Jejich počet byl a ještě dnes je obrovský. Jejich účelem nikdy nebylo vydělávat peníze, ale informovat krajany v zahraničí a pokud možno i lidi doma. Úroveň a politické zaměření těchto periodik byly různé, stejně jako profesionalita jejich redaktorů. Měli však jednoho společného jmenovatele: nedostatek finančních prostředků. Neslyšel jsem o jediném časopise nebo novinách, které by platily honoráře. I velké týdeníky, které vycházely o 8-12 stranách si mohly dovolit platit redaktory jenom na poloviční úvazek. Ostatní pracovali po svém zaměstnání — zadarmo.

Hodně dobrých novinářů odešlo z Československa po vzniku Charty 77 a okamžitě se zařadili do desítek redakcí již existujících novin, které jejich příchodem jenom získaly na úrovni. Na Západě již pracující žurnalistická garnitura je přijala mezi sebe bez rozdílu, bez kádrování a bez ohledu na komunistickou minulost mnohých z nich.

Komunikační systém exilového tisku je méně komplikovaný než se zdá na první pohled. Od Austrálie až po Kanadu existuje "dopisovatelská síť", která funguje perfektně díky tomu, že každý časopis nebo noviny mají své

pravidelné korespondenty, kteří spolupracují s redakčními radami nebo s redaktory a vydavateli. Zaměstnanci rozhlasových stanic Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, československé vysílání CBC a BBC jsou částí této sítě. Když vynechám Tigridovo Svědectví a Pelikánovy Listy a ze spodní stupnice lokální české a slovenské noviny, na příkladu mnichovské Národní politiky a německého Práva lidu upozorním na superkvalitu těchto novin po stránce žurnalistické, obsahové i technické, bez ohledu na jejich ideovou náplň. Tak dobře "dělané" noviny v Československu nikdy nevycházely.

Z časopisů — když se soustředím jenom na dva — kanadský Západ a švýcarský Reportér, patří oba mezi nejoblíbenější čtení českého a slovenského exilu. Redakční rada Západu, ve které již dvanáct let pracují spisovatelé Josef Škvorecký a Ota Ulč, se svými čtyřiceti pravidelnými spolupracovníky udržovala výbornou žurnalistickou úroveň díky spisovatelům, mezi které patří i Karel Kryl, Antonín Měšťan, Jan Mlynárik, Ota Filip, Pavel Kantorek, Pavel Taussig, Karel Trinkewitz, Ivan Medek, Karel Hvižďala, Jan Kristofori, Ivan Sviták, lidé, jejichž umělecká a žurnalistická úroveň se jenom stěží dá nazvat "pokleslou exilovou žurnalistikou". A i ten nejpřísnější domácí kritik musel být spokojen s profesionalitou švýcarského Reportéra, jež založil novinář Jiří Lederer s Vladimírem Škutinou. Lidé z redakčního kruhu Reportéra — Jan Beneš, Jiří Hochman, Jan Drábek, Robert Lamberg, Karel Nešvara, Ota Ulč, Ota Rambousek, František Schwarzenberg, Vladimír Valenta — jistě nepatří mezi novinářské amatéry.

A je zajímavé, že noviny a časopisy na Západě s příchodem listopadové revoluce nezánikly. Naopak, budou vycházet i nadále, některé se budou tisknout v Československu a jiné zase několikanásobně rozšiřují své náklady. V USA dokonce za posledního půl roku vznikly tři nové československé týdeníky. Tedy, s exilovou žurnalistikou včetně rozhlasových vysílání se musí i nadále počítat. Změna náplně těchto komunikačních prostředků povede k tomu, že budou téměř výlučně informovat o společenském, kulturním i politickém dění na Západě, což čtenáři a posluchači v Československu zajisté jenom uvítají. Bude také na nich, aby posoudili kvalitu exilové žurnalistiky, což bylo doposud výhradou jenom privilegovaných kritiků, kteří měli to štěstí, že se v minulých letech k exilovému tisku dostali.

Zpráva Demokratického sboru pomoci

Letos v létě oslavuje kanadský Demokratický sbor pomoci (DSP) ve Vancouveru uzavření svých prvních dvaceti 'sňatků', při kterých se dávají dohromady žádosti o pomoc z Československa (v ekonomické, pedagogické, technické či kulturní oblasti), s přísliby pomoci poskytované Čechy a Slováci žijícími v zahraničí.

Základní myšlenka tohoto druhu pomoci vznikla už začátkem minulého roku, kdy Československo bylo ještě pod komunistickou vládou. Česko-kanadský spisovatel Jan Drábek tehdy ve svém článku nazvaném "Sbor obnovy" vyzdvihl potřebu pro vznik organizace, která by koordinovala talenty a zkušenosti Čechů a Slováků žijících na Západě tak, aby byly jednou prospěšné budoucímu demokratickému Československu.

Článek byl uveřejněn v březnu 1989 ve švýcarském časopise Reportér. V létě se pak této myšlenky chopil šéfredaktor pařížského časopisu Svědectví Pavel Tigríd a navrhl, aby se dopisem vyzvali k pomoci Češi a Slováci žijící na Západě. Pavel Tigríd také poskytl zakladatelům DSP k tomuto účelu stovky jmen a adres.

Za několik týdnů rozeslali tři nadšenci, zakladatelé Sboru, z Vancouveru asi 600 dopisů a zahájili tím kampaň dnes známou jako "Příslib 200". Očekávalo se totiž, že asi 200 adresátů na výzvu kladně odpoví. Do konce roku 1989 přišlo zpět 300 podepsaných příslibů, mezi nimiž jsou podpisy Rafaela Kubelíka, Tomáše Bati a Josefa Škvoreckého.

V listopadu, kdy došlo v Praze k sametové revoluci, začala mít celá iniciativa najednou daleko naléhavější význam. Zpočátku komunikace mezi Severní Amerikou a Československem nefungovala právě nejlépe a proto už v lednu 1990 odletěl Jan Drábek do Prahy. Tam navázal spojení s přítelkyní Pavla Tigrída Dr. Jiřinou Šiklovou, s níž vystoupil v pražské televizi a vysvětlil cíle organizace, přejmenované na Demokratický sbor pomoci.

V dubnu zvolila valná hromada ve Vancouveru osmičlenný výbor. Předsedou se stal Ladislav Branda, místopředsedou Josef Dorničák, Dr. Ivan Nohel byl pověřen zprostředkováním styků s vancouverskou pobočkou Československé sdružení. Všichni tři byli mezi zakladateli DSP.

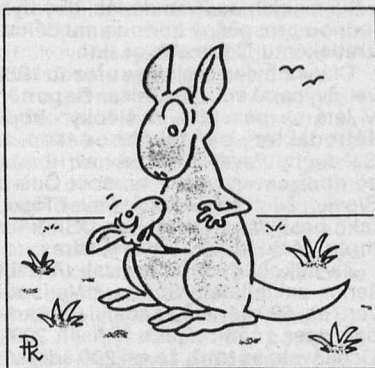
Ladislav Branda rychle vypracoval jakýsi modus operandi. Žádosti z Československa a přísliby pomoci ze Západu se zaregistrují do počítače do doby, než nastanou vhodné podmínky pro 'sňatek' mezi nabídkou a poptávkou.

Začátkem února navštívila členka výboru Jana Vodová Slovensko, aby také tam navázala potřebné styky. Krátce předtím se stal pražským zástupcem DSP Petr Zvardoň, který pro administraci používá počítač poskytnutý Nadací Charty 77.

Jedním z prvních, Sborem zprostředkovaných, 'sňatků' byl kontakt mezi mladým Čecho-Kanadánem z Ontária, který byl ochoten za své vlastní peníze zařídít v Praze tělocvičnu neboli "Fitness Centre" spolu s českými dobrovolníky. Dále byly zprostředkovány výměny odborníků v sociálních vědách, styk mezi čs. a zahraničními farmaceutickými podniky a poskytnutí manažérských zkušeností v dřevařském průmyslu.

Začátkem letošního léta skončila přípravná fáze a naplno se rozjíždí fáze praktická.

Jan Drábek

„Maminko, prosím tě, mohla bys přestat skákat.“ Mně je špatně od žaludku.

**PŘEDPLATTE ZÁPAD
PŘÁTELŮM A ZNÁMÝM
V ČESKOSLOVENSKU**

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ
364-1787
638 QUEEN ST. W
TORONTO M6J 1E4

- PRAŽSKÁ ŠUNKA
- PRAŽSKÉ UZENINY
- MASO I a JAKOSTI
- DENNĚ ČERSTVÁ,
- CHUTNÁ JÍDLA A
- UKRÁŠNĚNÉ VÝROBKY

Divadlo

Markéta Goetz-Stankiewicz

Havlova Žebrácká opera u Pacifiku

Je to pravděpodobně ono tajuplné dynamické napětí mezi světem divadla a světem 'skutečným' (ačkoliv Václav Havel by se nad tímto srovnáním poušmál), co způsobilo, že jeho *Žebrácká opera* — hra přímo jiskřící bujným divadelnictvím a zároveň hlubokou moudrostí — byla tak dlouho podceňována na světovém divadelním fóru. Kromě několika krátkodobých uvedení překladů na scénách malých evropských divadel, nastudování torontskými univerzitními studenty, tato skvostná a náročná hra, kterou má její autor ve zvláštní oblibě, živořila až dosud v přitmi autorových bibliografiích. Bylo by asi bezpředmětné spekulovat zda je to oficiální stín Johna Gaye (jehož originální verze napsaná v roce 1729 stále nachází cestu na významná světová jeviště) či vysoko se týčící stín Brechtův (jehož *Třigrošová opera* našla cestu do většiny antologií divadla 20. století po své až skandálně úspěšné premiéře v roce 1927), co způsobuje politováníhodnou nerozhodnost těch, kdo dnes hýbají světovým divadlem. Faktem zůstává, že dokonce i Joseph Papp z newyorského 'Public Theatre', který je proslulý uváděním Havlových her od *Audience* až k *Pokoušení*, se dosud nepokusil o *Žebráckou operu*; i když se, zatím neověřeně, proslychá, že se tato hra vynoří na newyor-

ské scéně v nepříliš daleké budoucnosti.

Dříve ale než se toto může uskutečnit, stala se zcela výjimečná věc: hra byla ve dnech 24.—26. května 1990 uvedena v českém originále v atraktivním divadle uprostřed krásného parku se starými jilmami a Douglasovými jedlemi, na pobřeží Tichého oceánu, ve Vancouveru v Britské Kolumbii. Mimořádnost tohoto uvedení spočívá, podle mého názoru, ve dvou důvodech. Za prvé, pokud vím, překlenuje toto nastudování obrovskou místní a časovou vzdálenost mezi dvěma významnými českými inscenacemi této hry: utajenou a osudovou premiérou *Žebrácké opery* v listopadu 1975 v hospodě v Horních Počernicích u Prahy — premiérou, která vyvolala pronásledování, vyhazovy z práce a ze studií a další perzekuce pro herce i diváky; a druhou premiérou v červnu tohoto roku ve slavném pražském Činoherním klubu shlédnutou nadšeným pražským občanstvem, kterému se konečně nyní dostává příležitosti vidět a vychutnat díla svého nového prezidenta-dramatika.

Mezi těmito dvěma premiérami uvedenými za zcela neobvyklých okolností stojí skromně toto vynikající nastudování *Žebrácké opery* vancouverským *Divadlem za rohem* v režii dr. Josefa Skály. Jak režisér (představitel Vaňka v anglických světových premiérách Havlova *Protestu* a Kohoutova *Atestu* uvedených ve vancouverském Kitsilano Theatre v roce 1984, který je ve svém 'druhém životě' profesorem dětského lékařství) poznamenal v programu, jeho divadelní skupina se rozhodla nastudovat *Že-*

JIM (BRONCO HYRMAN) V DIANINĚ "SALONU" (MARTA NYKLOVÁ)

bráčkou operu, "protože ji napsal velikánský spisovatel, dramatik, filozof. Protože je to hra o žebřácích, ale spíš o žebřácích ducha a morálky."

Po tři večery v květnu předkládalo *Divadlo za rohem* vděčnému a chápacímu vancouverskému obecenstvu onu jedinečnou směsici rozverně konverzační komedie a hluboké kritiky jazyka, hysterické komiky a hluboké filozofie lidské morálky, smíchu vyváženého strachem, reality, jejíž tvář je rozmazána či rozpuštěna v mistrovství jazyka. Tato hra je, a to říkám bez sebemenšího zaváhání, nesmírně těžká k nastudování. Její postavy, i když je možná známe z Gaye a Brechta, stávají se zde typicky havlovskými charaktery, jejichž obrysy podivuhodně zprůsvitněly jejich vlastním strategicky používaným jazykem. Diváci se pozvolna stávají svědky procesu, ve kterém se Havlovy postavy postupně více a nenávratněji zamotávají do sítě své jazykové strategie původně cílevědomě namířené na předpokládané reakce jejich partnerů (či snad nepřátel?). Co se nám zde pozvolna vynořuje ze starého příběhu je zrcadlová síň, kde zrcadla nejen odráží jedno druhé, ale zároveň obraz zkreslují. Toto je 'vintage' Havel! A Josef Skála a jeho skupina toto jednoznačně pochopili. Jejich nastudování reagovalo na všechny náznaky autorova textu a tak plně 'sloužilo' autorovu záměru vystavit fráze do vitriny a tím postupně dovést zmateného diváka k překvapujícímu pochopení, že skutečným hrdinou hry je jazyk. A *Divadlo za rohem* to dokázalo vytvořit lehkým a zdánlivě snadným dotekem; těžká ruka by zde zranila i Brechta, natož pak Havla. A to je druhá mimořádnost tohoto nastudování.

S pomalým stmíváním na počátku hry nám bodový reflektor nachází v hledišti otrhanou postavu starého muže, který pomalu přichází k jevišti a těžce na ně vystupuje, hraje na trumpetu motiv Mack the Knife. Hraje špatně, nerytmicky, falešné tóny vyvolávají husí kůži. Tato ironická reminiscence na Brechta otvírá hru. Nakažlivou melodií Kurta Weila nejsme schopni si s sebou broukat ani v duchu; to, co slyšíme, je jenom rozplývající se vzpomínka zakotvená jednoznačně v dávné minulosti. Naši pozornost dnes večer upoutá zcela jiný MacCheat, dílo jiného dramatika. Nostalgický trubadúr pomalu přechází do pozadí scény, kde přisedá ke dvěma kytaristům (později MacCheatovým kumpánům). Melodie a rytmus se najednou mění, neduživý zvuk trubky se stává křišťálově čistým doprovodem jazzového vokálu kapsáře Filche, atmosféra se změnila, Havlova hra začíná.

Když se falešné trumpetové sólo opakuje po přestávce, uvědomíme si, že je v nás záměrně navozována no-

stalagická nálada. Někteří z nás se jistě v duchu ptali, zda si režisér použitím trumpetového intermezza nepohrával s našimi emocemi záměrně, stejně jako to dělá Havlův MacCheat: aby si tím tak pojistil své vítězství ve sféře rozumu. Ten trumpetista totiž není nedůležitý. Zůstává nevtíravě v pozadí scény (v McCheatově krčmě) a během prakticky celé hry pije pivo, čte noviny, chvílemi spí. Až do okamžiku, kdy je náhle odveden policistou. Pak se už žádná instrumentální hudba nezve; jeviště už zcela ovládl instrument jazyka.

Náznaková scéna realizovaná Vladimírem Bezručem je rozdělena do čtyř částí, každá reprezentující jedno bojiště hry o moc, která se před námi začíná odvíjet: vzadu vlevo je krčma galantního podvodníka MacCheata, vpravo salón 'specializovaných služeb' madame Diany. Vpředu vpravo pokoj-pracovna Williama Peachuma, manažera úspěšné zlodějské organizace a vpředu vlevo vězeňská kancelář policejního šéfa Lockita, ze které vládne svému zkorumpovanému 'legálnímu' impériu. Hraje se bez opony a divadelní prostor ohraničený pouze světlem se tím stává výrazem propletených motivů 'kdo je v čí moci, kdo dělá co a komu a proč'. To je zároveň zdůrazňováno přesně strukturovanou, skoro muzikální, orchestrací pohybu a textu. Slova, gesta a fráze se opakují v jakési ozvěně ústy stejných postav v různých situacích či různých postav ve stejných situacích; jejich význam se tak najednou zcela mění. A tak se podaří, abychom opět použili hudebního srovnání, které přesně odpovídá Havlovu kontextu, že po skončení hry si divák musí uvědomit, že všechny nástroje hrají podobnou melodií, a že důležitý není ten který individuální instrument, ale ona celková struktura motivů a ozvěna nástrojů všech. Josef Skála měl ještě jeden velice úspěšný nápad: podpořil totiž centrální myšlenku hry tím, že přive-

dl nazpátek na jeviště všechny herce během závěrečného MacCheatova monologu a nechal je na konci hry po skupinách přicházet a přát dobré chuti Lockitovým, v té době už komfortně usazeným v prostoru patřícím předtím rodině Williama Peachuma. Teprve po vyseknutí poklony Lockitovým, se herci jdou uklonit publiku. Toto gesto budí v divákoví zneklidňující pocit, že se na okamžik ocitl na jedné úrovni s Lockitem, jehož 'legální' organizace se najednou ukazuje být jen další a silnější baštou absolutní moci. Teprve po klaněče MacChata, který jediný ignoruje Lockitovy a přeje dobrou chuť rovnou divákům, se publikum probírá z přechodného 'očarování' a divadlem se rozlévá bouřlivý potlesk. Podařilo se režisérovi obnažit všeobecnou hru o moc, na které se všichni ať tak či onak podílíme? Máme odcházet z divadla s tímto znepokojujícím poznáním? Jestliže ano, pak by Havel jistě režisérovi ze srdce zatleskal, protože pro něho je zneklidnění klidných hlavních posláním jeho divadla.

Postavy hry jsou v moderních kostýmech, každá je obsazena a interpretována s jakýmsi nádechem leitmotivů: Polly Evy Pacákové s velkýma 'baby-blue' očima, bubble-gum a walkmanem; její otec, výstižně představovaný Frantou Vajnbuschem, pohybující se v expanzivních gestech pokud je na vlastním písečku, ale zamrzající do opatrnosti, jakmile se stane něco nepředvídaného; Lockit Jiřího Lochovského, drobná a zdánlivě neškodná figurka v tweedovém oblečku a s pečlivě zastříženými vousy, ten dokonale zamaskovaný strateg-manipulátor poklidně sledující sled událostí, které sám dokonale naplánoval; jeho zprvu rozkřičené rozkňouraná dcera Lucy v kraťoučké sukýnce, představovaná Inkou Zelinkovou, která tak snadno podléhá MacCheatovým svodům a pasivně se mu odevzdává v milostném vytržení na

LUCY (INKA ZELINKOVÁ) A MACCHEAT (PAVEL KRÍZ)

špinavé podlaže věznice; dvě manželky v podání Jitky Růžičkové a Gity Schoberové, obě solidních postav, odbarvených vlasů a nevýrazných tváří, které se dají odlišit jen barvou svých natáček; Jenny, která v podání Hanky Lynn předvádí několikrát s ložnicovými očima nevinné oběti podvodný trik na MacCheatovi až nakonec divák přestane sledovat její zrady a začíná vnímat její dokonalou jazykovou strategii; poctivý mistr-zloděj Filch s mohutnou hrudí a nahými, potetovanými rameny, jehož idealismus v podání Zdeňka Matouška zamrzá do frází a stává se tím grotesknější, čím vzletnějšího jazyka používá; MacCheatovi duševně opoždění kumpáni v pomalovaných tričkách a křiklavých barevných kalhotách, kteří se tolik líbili publiku, dvě politováníhodné postavičky v podání Bronko Hyrmána a Jiřího Šemory, snažící se neúspěšně naučit byznysu a rozkošnictví od svého světáckého šéfa; neméně oceněné diváky jsou scény z Dianina salónu, kde zaměstnankyně, vyšňožené k dané situaci a přesto velice netečné, sedí na barových stoličkách a přerušují pletení či čtení s mechanickou dokonalostí pouze během Dianina rutinního 'sales-pitch'; neteční a lhostejní Lockitovi dozorcí mechanicky předvádějící absurdní 'přijímačovou' rutinu; a nakonec postava MacCheata samotného, kterou vytvořil talentovaný herec Pavel Kříž: atraktivní a jaksí až smutně suverénní eskamotér slova a gesta oblečený do elegantně černé kůže, projektující částečnou znuděnost nad svými neustálými úspěchy a vědomím, že žádná žena nedokáže odolat jeho řečnické virtuozitě, ale zároveň si uvědomující s jakousi temnou ironií, že jeho úspěchy jsou vlastně zklamáním a že je až žalostně lehké frázovitě nastínit úvahy o pravdě, lásce a věrnosti a ženy i svět vám leží u nohou.

Představení *Žebrácké opery* ve Vancouveru bylo natočeno na video a kopie bude poslána Václavu Havlovi. Jestliže se mu podaří najít v zaneprázdněnosti trochu času se na záznam podívat, jistě si uvědomí, že tisíce mil od Prahy vzdálená skupina nadšených a talentovaných milovníků divadla si neušetřila ani trošku námahy a jednoznačně dokázala, že má veškerou inteligenci a oddanost potřebnou k tomu, aby přivedla k životu jednu z jeho nejlepších her.

□

Vzdělání

Stanislav Reiniš

Vzdělání a demokracie

Exilové skupiny a organizace si za léta života venku navykly na určitý způsob života. Vše běželo hladce, ale ne rychle. Předsedové, pokladníci, jednatele, členové výborů seděli na svých místech odjakživa, od minus nekonečna do plus nekonečna, zápisy se zapisovaly, občas se konal piknik nebo taneční zábava, vše bylo klidné a přehledné. Revoluční akce, vedené revolučními individuy, skončily někdy na konci sedmdesátých let. Ve výborech seděli vesměs lidé předvídatelní, vyrovnaní a nekonfliktní. Straničké boje byly dávno rozhodnuty — lidovci drželi kostely, národní socialisté mnoho ostatních spolků, sociální demokrati byli pro posměch a posrpnovým emigrantům to bylo jedno a na strany si hráli jen zcela výjimečně.

V časopisech jsme se občas poštuchovali, napadnutelný byl kupř. Pelikán, Mlynář a Sviták, nenapadnutelní byli staří a zasloužilí, zvláště byli-li mrtví. Také byly výjimky — o Zenklovi a Ripkovi se nesmělo, o Benešovi se smělo.

Pak se nám vše sepsulo. Dne 17. listopadu 1989 jsem ztratil naději na to, že čas mezi začátkem penze a začátkem senia prožiji psaním článků pro Západ a bratrskou pivní zábavou po brigádách v Československém klubu v St. Jacobs v Ontáriu. Zvrat v Československu (Čechách-Slovensku, Česko-slovensku?) však k mému uspokojení vyvolal v exilu var. Podle horoskopu jsem povahou rebel, a ve všelijakých organizacích ožívám jen když se něco děje, když někdo začne jednat nesmyslně, když někdo někoho napadne, když je čas k činu.

Přesně na počátku let devadesátých se totiž stalo to, že ty exilové organizace, které chtějí přežít léta svobody, musí podstatně přebudovat svou činnost. Ne už jen pikniky na farmě bratra Hrušky, dětské tábory a dobročinné bazary. Je třeba přetvořit Československo v křižovatku idejí, kde by si člověk mohl dovolit být vlastencem, aniž by se mu smáli, kde by se scházely a rozcházely cesty světa. V tom může, a snad i musí, sehrát exil důležitou roli.

Ne všichni to pochopili. Někteří to nikdy nepochopí. Pochopili to spíše lidé, kteří z principu stáli stranou varu čtyř předúnorových politických stran, stranou zábojových válek a osobních nenávistí.

Z nich vznikla organizace, se kte-

rou jsem spojil svou dobrou pověst — Education for Democracy. Vše začalo tak, že do Československa v prosinci odjeli dva členové Ustřední rady Československého sdružení v Torontu. Pobyt jednoho z nich byl zcela zapomenutelný. Druhý, Jan Hásek, se vrátil se žádostí od nově vzniklé studentské unie, aby Kanadáné začali učit naše lidi doma anglicky.

Když chceme našemu národu vrátit demokracii, musíme začít angličtinou. Kdo chce otevřít dveře do světa, musí se naučit anglicky. Dnes je to jazyk vědy, obchodu, diplomacie a moderní kultury.

Vzhledem k nepružnosti existujících institucí bylo nutné jednat mimo ně, a v určitých ohledech i přes jejich hlavy. Mnozí to ještě dnes těžce nesoou, a pomalu si zvykají.

Specifické osobní vztahy, a jak tomu Anglové říkají, "špatná úvaha, bad judgement", způsobily, že se do Education for Democracy dostali na začátku lidé nehodní, kteří si z učení angličtiny začali dělat osobní výdělečný podnik. Vzhledem k atraktivnosti jednotlivých akcí EFD se toto nebezpečí objevuje znovu a znovu.

Aktivita EFD se dnes skládá z více či méně nezávislých akcí, vedených jednotlivci nebo malými skupinami. EFD není masová organizace s pasivním členstvem a aktivním výborem. Každý něco dělá, každý je výbor, každý je k něčemu užitečný.

English for Democracy

Hlavní je samozřejmě skupina ENGLISH FOR DEMOCRACY, která zahájila činnost první, v lednu tohoto roku. Do Československa odešlo na jaře asi tři sta studentů a učitelů angličtiny, aby učili anglickou konverzaci na univerzitách. Mnozí z nich neuměli česky, a učí metodami, obvyklými v Kanadě v kurzech angličtiny pro nové emigranty. Původně učili na univerzitách. Později se k univerzitám přidaly střední školy a gymnázia, podniky a kluby. Mohli bychom umístit ještě o mnoho víc učitelů, ale muselo by nás být víc, a museli bychom mít peníze.

Většina učitelů se uplatnila výborně, a jeden, Don East z Ottawy, dostal dokonce na lékařské fakultě v Brně stříbrnou medaili za vzorné učení. Někteří tak úspěšní nebyli, ale co nadělaš, v tak velkém počtu lidí se najdou i učitelé nevzorní. Mí profesori na gymnázia a na univerzité taky vždy nebyli dokonalí.

Ačkoliv se všichni měli vrátit domů v létě, zůstali tam někteří na letní kurzy, druzí se tam opět vracejí na podzim, protože mají už uzavřené další smlouvy, a většina je nadšená Československem a uvažuje o tom, jak po-

máhat dál. Měli jsme tam i jednu svatbu mezi učitelem z Ameriky a českou dívkou. Těchto svateb jsme, upřímně řečeno, čekali víc, ale co není, může být.

Tento osobní a společenský aspekt naší činnosti není také zanedbatelný. Když jsem nedávno odjížděl z Československa, viděl jsem na ruzyňském letišti jednoho z našich učitelů, Petera Harrise z Fergusu v Ontáriu, jak se loučil s houfem svých studentů a přátel. Viděl jsem dojetí, květiny i slzy. Tak jsme to mysleli, když jsme se poprvé pokoušeli přesvědčit československé spolky v Kanadě, že děláme užitečnou věc.

Učitelé, kteří se vrací z Československa jsou plni nadšení a pěkných dojmů. Piší nám, chtějí pokračovat v činnosti. V Československu jsme se kupř. setkali s problémem, že učitelé angličtiny tam učí metodami, které se tady v Kanadě používaly před čtyřiceti lety. Skupina starších učitelů v Kitcheneru se proto bude starat o skupinu českých učitelů angličtiny, které sem chtějí napřesrok pozvat, pod záštitou EFD, studovat nové metody vyučování angličtiny.

V Československu se dnes mnoho učitelů ruštiny přeskoluje na angličtinu, a EFD jim bude pomáhat, aby se při tom naučili i moderní vyučovací metody. Prvním krokem k tomu je, že se v Československu budou přetiskovat příručky vyučování TESL (Teaching English as a Second Language), vydané tady v Ontáriu.

Při přípravě druhé skupiny, která odjíždí v září t.r., jsme se omezili na nábor absolventů univerzit a zkušených učitelů. Ti, kteří nemají dost zkušeností z TESL, procházejí napřed kurzem. Jsou pro ně připraveny učebnice, referenční knihovna i konzultace v naší kanceláři v Praze (pamatujte si: Revoluční 16, 4. patro!)

Working Holidays for Democracy

Druhá semiautonomní skupina se jmenuje Working Holidays for Democracy. Pod vedením Jaromíra Šroma, Michala Eisnera a Jiřího Suchomela bylo pozváno do Kanady přes dvacet českých a slovenských studentů na letní výrobní praxe.

Byl to nad lidský úkol. Podobných žádostí bylo na kanadském ministerstvu zahraničí několik desítek. Jen naše byla vybrána, protože naše akce byla velmi dobře připravena. Bylo nutné pro studenty získat pracovní povolení, ubytování a práci. Vše se podařilo, i přes nepřízeň méně pružných, a trošku žárlivých, exilových organizací.

To je první pokusná skupina, v příštím roce chceme tuto akci rozšířit na stovky lidí, a to ve spolupráci s ministerstvem školství a poradci prezidenta Havla. Budeme pak potřebovat pomoc od každého v dohledu.

Naším mladým lidem musíme po-

skytnout zkušenost práce na západě i zlepšení znalostí angličtiny. Tito studenti budou jednou reprezentovat naši demokratickou vlast v diplomacii, obchodě, technice i vědě. Postarat se o jejich zaměstnání a ubytování a zpříjemnit jim jejich pobyt tady, je tou nejlepší investicí, kterou Československu můžeme poskytnout.

Adult Education for Democracy

Důležitou akcí jsme dojednali s Akademií J.A. Komenského v Praze a s několika dalšími organizacemi. Mohla by začít co nejdříve. Nazvali jsme ji Adult Education for Democracy. Akademie Komenského organizuje kurzy a školení pro dospělé podle vzoru kanadských programů pro Adult Education. Chtějí uspořádat krátkodobé (čtrnáctidenní) kurzy v oboru managementu a řízení, později i kurzy v mnoha jiných oborech — politologii, filozofii, sociologii, pedagogice a psychologii, ekonomii, ekologii, přírodních vědách a technice, právu, zdravotnictví, zemědělství, kultuře a umění.

Pro tuto akci nehlédáme jen teoretiky z univerzit a nebudou to kurzy na univerzitách; potřebujeme i praktiky, kteří by učili dospělé v podnicích a ve městech, jak zakládat a řídit podniky, jak vést účetnictví, jak prodávat zboží atd. Ty potřebujeme nejdříve, a ti, kdo mají čas a chuť, by mohli odjet nejbližším volným letadlem. Měli by samozřejmě umět česky nebo slovensky. Už na nás v Praze naléhají.

Books for Democracy

A pak další úspěšná činnost, BOOKS FOR DEMOCRACY. Do Prahy už došly dva lodní kontejnery velikosti železničních vagonů, které naši krajané a jejich přátelé naplnili knihami. Jeden byl z McGill univerzity v Montrealu, druhý z USA. Další tři kontejnery, jeden z Toronta a dva z Vancouveru, už jsou na cestě. Každý kontejner obsahuje asi 15.000 knih. Sbíráme odbornou a vědeckou literaturu pro univerzitní knihovny, univerzitní učebnice, i zábavné knihy pro veřejné knihovny a knihy pro mládež a děti. V USA čeká na odeslání ještě tzv. knihovna senátora Vaníka, asi 100.000 knih.

Zatím se doprava knih ujal Čechofracht, kde knihy zabalili a přepravili zdarma. Patří jim za to srdečný dík, zvláště panu Roubičkovi z firmy Pragotrade v Torontu. Doprava jednoho kontejneru stojí asi 4.500 až 5.000 kanadských dolarů a Čechofracht nás nemůže podporovat donekonečna. Na naši výzvu v jiných exilových novinách se přihlásili Rotariáni z Toronta a Oakvillu v Ontáriu, kteří zaplatili dopravu jednoho kontejneru. Můžeme tedy zase plnit, ale brzy budeme zase v koncích. Voláme proto všechny krajanské firmy, jednotlivce i kra-

janské organizace: Přispějte nám na dopravu knih do Československa tím, že zaplatíte celý kontejner, nebo aspoň část.

Žil jsem měsíc v kanceláři EFD v Praze v Revoluční třídě 16, a žasl jsem. Nadšení, na které jsem byl zvyklý z kanceláře EFD v Torontu, se nějak přeneslo i do Prahy, a věci se tam hýbou ještě rychleji než tady.

České studentky, Božena Schmidová, Anna Pilátová, Veronika Hladíková, Čechokanadčané Tony Hásek, Kathy Hradecká a Eva Brejchová, Američané Grady Lloyd a Robin Steel i pracovníci výkonného výboru z Toronta organizují příjem učitelů, jejich odesílání na pracovní místa, návrhy domů, vydávání informačního bulletinu i pravidelný kontakt s ministerstvem, Občanským fórem, školami a podniky.

Díky jejich práci, EFD se stala pojmem. EFD své programy plní.

Kromě toho se naše kancelář stala, trochu nechtěně, společenským střediskem pro ty, kteří přijeli na návštěvu do Československa a chtějí vědět, co je nového. Pracovníci EFD a učitelé se kromě toho každý čtvrtek večer scházejí v bývalém agitačním středisku v restauraci Na slavníku ve Wolkerevě ulici v Bubenči, což doporučujeme skoro víc než návštěvy naší kanceláře. Hostinec Na slavníku není krásný, ale je přátelský.

Uvědomme si všichni, že návrat našich národů mezi národy vyspělé závisí v první řadě na vzdělání. My šťastnější, kteří jsme prožili část života v zahraničí, máme povinnost se starat. Mnozí se starají. Ale pomoc budeme potřebovat i v budoucnu.

Aby člověk na podobnou činnost dostal grant od vlády, musí si počkat. Pokoušeli jsme se dostat alespoň půjčku nebo dar do začátku od různých exilových organizací, ale marně. Tak pracujeme neobyčejně levně a vše si hradíme sami.

Až pojedete do Československa, určitě tam o našich učitelích uslyšíte. I v Kanadě se o nich hovoří. Kdybyste tak mohli říci: Ano, je to velká věc, a já jsem na ni přispěl. Naše adresa je:

Education for Democracy, c | o Toronto City Hall, 100 Queen St. E., Toronto, ON.

Nebo napište rovnou mně na EFD, **Box 228, Heidelberg, ON. Canada, N0B 1Y0.**

□

Služba čtenářům

2 přítelkyně, obě VŠ, plnoštíhlých postav, výborné kuchařky, 44 a 45 let, hledají seriózní muže do 55 let, pouze VS. Zn.: USA nebo Kanada

Ota Ulč

Co by asi říkal Komenský

Na nedávné cestě v Asii jsem tamější mládeži skládal komplimenty v ocenění jejich jazykových schopností: znát víc než jeden jazyk je naprostá samozřejmost, kdežto v porovnání s USA, zemí neomezených možností, zemí značně bohatší, tam něco takového, kdepak! Tam už se ani nevyžaduje výuka angličtiny, jen učme děcka z latinské Ameriky tak, jak jsou zvyklí z domova, vždyť nápor požadavku dvojjazyčnosti by způsobil krutý mentální stress. Takto a podobně se vyjadřují blbci odborníci a výsledky už je vidět: společná řeč, tmel národa, v mnohých končinách už odumřela.

"Jsou ti studenti tak hloupí nebo jen líní?" ptali se mě.

Pokrčil jsem jen rameny a alibisticky — též realisticky — jsem odpověděl, že jedno přece nevylučuje druhé.

Jenže ono je v tom toho víc. Začnu oklikou: Když jsem se teď zase po pár letech potil v tropech, prolézal džungle, nahlížel do chýší, když jsem zas viděl, jak obtížný, hodně nesnadný život dovede být, na dálku mi ony americké problémy připadaly jako něco vesměs dost frivolního. Už nemáme válku ve Vietnamu, jsme připraveni o slast morálního rozhořčování, hněvné superiority, a tedy si vymýšlíme kauzy, nezřídka pseudokauzy. Na extrémní posuny od pelesti ke zdi, na nehorázně přehánění jsme dost machři. Napřed černochy lynčovat a nyní omlouvat jakékoli jejich prohřešky. Za druhé světové války byl Stalin náš žoviální Uncle Joe, po válce se rozběsil Joe McCarthy a teď máme gorbománii. Ochrana prostředí je jedna věc, cílevědomý program zastavit hospodářský rozvoj (tak jak otevřeně usiluje např. organizace Friends of Earth) je už něco jiného. Těmto ochráncům se podařilo zastavit výstavbu obrovské přehrady Telli-co na řece Tennessee, s tvrzením, že přehrada by ohrozila mrňavou unikátní rybičku (snail darter). Mnohamiliardová škoda tak úspěšně spáchána, načež se zjistilo, že údajně vzácná čudla ale vůbec není vzácná a hoví si i v jiných vodách.

Pokračujeme: vášnivě tažení proti jablkům, i některé hollywoodské celebrity vytáhly do boje. Zjistilo se totiž, že konzumem několika tun jablek na osobu denně se zvyšuje pravděpodobnost rakovinného onemocnění o několik procent.

Bojuje se proti DDT (jehož zásluhou došlo k vymýcení malárie v nejedné zemi), pro tzv. genetic engineering (jehož zásluhou se začínají

úspěšně řešit dosud neřešitelné medicínské problémy), už také máme Animal Rights Front, bojovníky za práva zvířátek. Jestliže teď dáma v kočichu na ulici v New Yorku dostane pár facek od takového bojovníka, ať se nediví, patří jí to.

Libil se mi tento inzerát v novinách: rozvášněný dav před vědeckou laboratoří a pod tím nápis: "Tímto výzkumem se zvýšila průměrná životnost o 21 roků — o tolik roků déle mohou teď protestovat."

Mezi těmito neurotickými kauzami z luxusu se největší davy a nejintenzivnější vášně soustřeďují na potravu, pro a proti. Dynamit, vyhazovací potravárny do povětří. Demokracie, toť diskuse.

Snad už jen Albánie popírá mnohost a kvalitu vysokoškolského vzdělání v USA. Proto tu teď máme snad už přes 200.000 zahraničních studentů (v počtu vedou Čína, Taiwan a Japonsko), z oborů je nejvíc přitahuje inženýrství (70.000). Ať už studují cokoliv, zpravidla kroutí hlavou nad intelektuály formulovanými pseudo-problémy. Christopher Lasch, profesor historie na prestižní univerzitě v Rochesteru (kde získal doktorát z fyziky syn čínského předáka Deng Tsiaopinga) vyjádřil utrpění privilegovaných takto: "Mladí lidé dnes žijí v téměř nesnesitelném stavu agonie." (*The New York Times*, 27. prosince 1989).

Fundamentální, klíčové slovo je VICTIMOLOGY (z victim - obět). Každý je obětí nějakého druhu útla-ku, každý má nárok na morální rozhořčení a pokud možno i na materiální kompenzaci.

Tato šarada nepochybně vyhovuje mnoha naturám a neméně nepochybně ovlivňuje společenské i obyčejné člověčí vztahy nás všech, ať se nám to líbí nebo spíš nelíbí. Když jsem ještě před pár roky potkal roztomilé způsobné dítě, třeba jsem ho pohladil po hlavě nebo spíš nelíbí. Když jsem ještě před pár roky potkal roztomilé způsobné dítě, třeba jsem ho pohladil po hlavě nebo spíš nelíbí. Když jsem ještě před pár roky potkal roztomilé způsobné dítě, třeba jsem ho pohladil po hlavě nebo spíš nelíbí. Když jsem ještě před pár roky potkal roztomilé způsobné dítě, třeba jsem ho pohladil po hlavě nebo spíš nelíbí.

Rovněž před pár roky jsem neváhal polichotit, ba dokonce si i slůvkem zaflirtovat s pěknou sekretářkou či paní kolegyní, jak že jí to dneska sluší. Už si ale netroufám a neznám nikoho, kdo by si troufal. Vystavili bychom se obvinění ze zavrženíhodnosti zvané *sexism*.

Ještě hanebnější je novota *homophobia*. Slovo je to nesmyslné, doslov-slovně přece znamená "strach z lidí", míní se tím ale jen nedostatek ocenění homosexuálů, lesbiček a bisexuálů. Energicky se organizují, na naši nikoliv netypické univerzity mají své úřadovny s písmeny GPU (Gay Peoples Union, tak nějak). Odhodte,

prosim, představy o plachých teplouších s navoněným pudlem na provázku. Když se jim něco znelíbí, zdemolují a rozdupají provinilcovy prostory — i tak se u nás stalo. Militantní buzeranti vtrhli v New Yorku do katedrály sv. Patricka, přerušili bohoslužbu a počínali si vandalsky. Nepostřehl jsem, že by některé noviny byly tuto nehoráznost jednoznačně odsoudily. Vždy se najde výmluva — však AIDS, chudáci, a vláda s tím nic nedělá. Pravda, vláda nevymyslela záračnou léčbu, nicméně na výzkum AIDS utratí víc zdrojů než na výzkum rakoviny, která přece zkosí daleko víc obětí. Pozor, pozor, tohle nahlas neříkat! Dopustili bychom se tak homofobie.

Před pár dny mi stál, můj zaměstnavatel, zaslal brožuru s titulem "Sexual Orientation: A Guide to Nondiscrimination". Na předposlední stránce je desatero — otázky. (Otázka č. 1: Smějete se vtipům o homosexuálech, lesbičkách a bisexuálech?) V případě kladné odpovědi na kteroukoliv z deseti otázek se provinilcům doporučuje podstoupit ideologickou převýchovu.

Ještě háklivější jsme ve věcech rasy. V plánu je burcovat a prosazovat tzv. *sensitivity*. To mě teda mate. Přemnoho let jsem totiž všude slyšel, že naším cílem je *indifference* — lhostejnost vůči rase. Lidi posuzovat podle jejich osobních kvalit, nikoliv podle barvy pokožky. Tak jsem se konečně i oženil. Takže mám teď být indiferentně senzitivní nebo senzitivně indiferentní? Budu se muset přepat — pokud si troufnu.

V roce 1989 došlo k uspořádání mezinárodní matematické soutěže. Zúčastnili se třináctiletí studenti z šesti zemí — Irsko, Jižní Koreje, Kanada, Španělska, Velké Británie a USA. Nejlepší výsledky měli Korejci, nejhorší výsledky měli Američané.

Účastníci též zodpovídali tuto otázku: "Jsem dobrý v matematice." Nejlepší, nejméně se ohodnotili Američané (68 procent), nejniž, nejpřísněji Korejci (23 procent).

Peníze, nemáme dost peněz! domáhají se kritici — údajní zvelebovatelé amerického školství. Velmi je ale popudí připomínka všeobecného poznatku, že peníze nejsou zárukou kvality vzdělání tak jako nejsou zárukou štěstí. Per capita se v USA utratí na žáka víc, než v Západní Evropě a nebetyčně víc, než v Asii a račte se podívat na výsledky. Však máme důkaz tady doma: stát New Hampshire utratí na školství méně než jiné státy a přitom má lepší výsledky. Problém je asi v něčem jiném.

Problém se prohlubuje a kolem něho se opatrně našlapuje či přešlapuje. Ze totiž černoš a tzv. Hispanics mají horší výsledky ve školách, než mají běloši a zejména Asiati.

Jsem-li špatný houslista, obviním

housle. Žactvo je nekritizovatelné, ale na cucky roztrháme učivo — nevhodné, neinspirující, málo relevantní a zejména rasistické.

Nejde o zvlášť unikátní přístup, podívejme se kolem sebe: se vším zákonodárstvím, zárukou občanských práv a výhod, věru privilegií pro menšiny (ona tzv. *affirmative action*), s podstatným růstem životní úrovně černochoů vzrostla též jejich kriminalita, rodinný rozvrat, nemanželství, snad už většina jejich dětí vyrůstá v rodinách bez otce, a teď ovšem drogy a s tím související vraždění ve velkém. Přibývá i tzv. *dropouts*, těch, kteří nejsou schopni či ochotni absolvovat základní školní vzdělání.

A kdo to zavinil? Běloši, ovšemže, otroctví v minulých stoletích. Zmínka o úpadku černošských rodin dnes v porovnání s podmínkami před desetiletími je nutno odmítnout jako rasistickou provokaci.

Vratme se k výchování, specialitě Komenského, k oněm houslím. S řešením započala elitní Stanford University v Kalifornii — tam roční výlohy přijdou na víc než dvacet tisíc dolarů — pokud to příslušníci utlačených menšin nemají zadarmo. Elitáři se pustili do rozbíjení houslí — zdemolovat totiž tzv. eurocentrickou strukturu vzdělávání (Aristoteles, Ovidius atd.) a domáhat se prací, knih, vědy stvořené ženami, menšinami a *persons of color* — tedy "osob barvy". Milionářští synkové a dcerky začali skandovat "Hey, Hey, Ho, Ho, Western culture's got to go", takhle pěkně zřymovaně se jim to povedlo — k čertu se západní evropskou bělošskou kulturou.

Dalo by se říci, že to je jen úchylný výstřelek bohaté mládeže, která už neví, jak by se lépe zabavila. Leč není tomu tak. Náš stát New York (obyvatel víc než Československo) má též obdobu ministerstva školství. To vydalo zprávu, program nazvaný "A Curriculum of Inclusion" — zahrnutí neevropských věd a kultur do výuky. Zpráva začíná větou, že Afro-Američané (černoši) a *Native Americans* ("rodilí, ryzí", čili Indiáni) a jiné menšiny jsou **obětí intelektuálního a výchovného útlaku**, zkonstruovaného tak, aby prosazoval bělošskou nadvládu. Nutno tedy zavést radikálně odlišnou multikulturální výchovu od mateřské školky až po dvanáctou třídu.

Fajn: z národů jsme tady různých — čím míň provinčnosti, parochialismu, tím líp. Tento nemrav jsem už nejednou kritizoval (např. předpoklad, že americké normy chování a počinání jsou ty nejpřirozenější, nejvíce žádoucí, že finale baseballu se říká *world series*, ač naprostá většina světa se o toto házení a pachtnění za míčem vůbec nezajímá). Jenže teď zatracovat výchovný systém, zkonstruovaný prý tak, aby prosazoval bělošskou nadvládu? Výuka, slovy new-

yorského ministerstva školství, prý odráží "hluboce zakořeněnou patologii rasové nenávisti", potlačuje kulturu, dehumanizuje, dopouští se genocidy. Genocida — ovšem. Victimologie — už jsme tam zas. Jedním z cílů je popřít samozřejmost, že tyto Spojené státy americké jsou především převážně výtvozem evropských přistěhovalců — padesát milionů jich přeplulo Atlantik. Respektování ústavy, toto ministerstvo nás informuje, je *vulgar and revolting* — že jednomu se z toho musí zvedat žaludek.

Záměrem téhle *inclusion* není obohatit výuku podílem jiných kultur, ale z ní vyklestit, zatratit, vymýtiti hodnoty západní civilizace jako takové. Kolumbus že objevil Ameriku? To je přece lež, nic než důkaz eurocentrického rasismu.

New York není žádná bizarní výjimka. Podívejme se třeba do Kalifornie. Tam zákon vyžaduje, nařizuje, že učebnice nejen nesmí mít *adverse reflection*, ale musí mít *equal portrayal* žen, menšin a tělesně postižených. Kvoty, aby se na každou skupinku spravedlivě dostalo. Jsem-li učitelem dějin umění a dostanu se k devatenáctému století, mám to dobré — Toulouse Lautrec byl pidimužik a Van Gogh si ufukl ucho. Co si ale počít v jiných oborech, kde seženu liliputáný prosluší v astrofyzice?

Nacisté se pokoušeli zavést rasové nepotřísněnou fyziku. My si tu teď prosazujeme *Black Studies*, *Women Studies*, též *Gay and Lesbian Studies* — ne tedy o homosexuálech a lesbičkách ve vědách a umění, ale pokud možno či nemožno o homosexuálním či lesbickém umění, literatuře, architektuře, snad už i fyzice. Rovněž nejen černošský tanec, ale i černošská angličtina, černošské vědy a jsme tam zas, kde už jsme jednou byli, pane Adolf.

Nutno zatracovat obory jako biologie či chemii, poněvadž je rasistická, poněvadž se zrodila v evropských kulturách a nikoliv v afrických džunglích. Zatím co v Československu a tamějším sousedství se zbavují mrazačící ideologie, tady si ji vehementně bezohledně zavádějí. Nová výuka musí zdůrazňovat — tak se domáhá onen ministerský edikt — že černoši, Mexikáni a Indiáni jsou obětí rasistické výchovy, že západní kultura jako taková je především obrovský aparát útlaku. Tak se podaří zpražít *self-esteem* (seberespekt, sebeocenění) bělošských dětí, této naprostě většiny v národě. A naopak utlačené menšiny musí mít příležitost najít si své hrdiny — onen *role-model*. V ministerské zprávě se dětem z latinskoamerických rodin doporučuje jako správný vhodný hrdina Pedro Albizu Campos, portorikánský teroristický vůdce, jehož stoupenci se v r. 1950 pokusili zavraždit prezidenta Trumana a v r. 1954 střelbou ve Sněmovně

reprezentantů zranili šest kongresmanů.

Nepřekvapí, že hlavním poradcem autorů tohoto zajímavého státního doporučení byl Leonard Jeffries, předseda oddělení tzv. Black Studies na City College v New Yorku. Dotyčný vědec na svých přednáškách značně zdůrazňuje biologickou méněcennost bělochů, "méněcenných proto, že postrádají melanin — to nejdůležitější, co člověk může mít a bez čehož není člověkem" (*Supplement to Measure*, květen-červen 1988).

Jestliže se takto vyjadřují páni profesori povolání k výsostným ministerským úkolům, těžko pak mohou překvapit v tisku vyjádřené názory studentstva. Na naší univerzitě žák Marcello Trra (ve studentském časopise *Pipe Dream*, 7. listopadu 1989) například vyjádřil své porozumění pro zločiny spáchané černochoy. Že on, jakožto otrok dvacátého století v této rasistické utlačovatelské společnosti je plně chápe. Že Hitler byl člověk daleko hodnotnější (*more brilliant*) než většina amerických prezidentů. Že Amerika se provinila genocidou víc než Hitler.

Komu tyto hovadiny imponují, kdo je obhajuje?

Část, ne však většina studentů menšin a "barvy". Dosud jsem nepostřehl sebemenší podporu mezi studenty z Asie.

Profesorát a byrokraté — to už je jiná, pokud jsou příslušníky generace let šedesátých. Jim, žel, vietnamská válka již dávno skončila, teď se jim to v zemích socialismu se socialismem ani krapet nevede a musí tedy své revoluční ambice uplatňovat a frustrace kompenzovat jinak.

A téměř nikdo si netroufne proti temto nehorázným nesmyslům se ozvat. Proč že se tak rozčilují, domlouvají mi kolegové. Že se na to dívám českýma očima. Inu, jiné nemám, i když už jsem půlku života ztrávil v tomto svém adoptivním prostředí. Poněvadž se mimořádně nerad vydávám na takoveto nostalgické safari, někdejší zušenost se stalinismem, s důkazy pokrytectví a poseroutkovství mi docela postačí. Poslouchat pány kolegy, jak mluví v soukromí a zcela jinak na fakultní schůzi.

Teprve v americkém akademickém prostředí jsem se seznámil s vyšší fází sebecenzury: když opatrnické zkrocení dotyčnému už natolik koluje v žilách, že si je vůbec neuvědomuje a na narážky o svém tak potupném stavu reaguje s rozhořčením.

Za stalinismu stačilo pipnout a už se jeden vezl. Co by se ale mohlo stát v této zemi ústavních záruk? Inu, le-dacos. Učitel v Brooklynu si troufl poznámenat, že nedostatek občanských svobod je nejen v Jižní Africe, ale v celé Africe. Vyslovil samozřejmost, studenti se rozlítli a prostořeky

byl suspendován. Nikoliv extrémní výjimka z pravidla.

Děkanáty a rektoráty nás nejvíce chválí, když se nám podaří získat fondy z vnějších zdrojů. Linda Guttfrendsonová, profesorka na University of Delaware, získala značnou sumu (\$174.000) od nadace Pioneer Fund, ale musela ji vrátit, poněvadž tato nadace si v minulosti troufla podpořit projekt, zabývající se důvody méně kvalitních intelektuálních výsledků některých menšin.

Míním snad obhajovat diskriminaci a rasismus? Nevěřím, že se černochům pomáhá tím, že si je zpravidla nikdo nedovolí nechat je propadnout u zkoušek. "Copak to mám zapotřebí, aby mě někdo obvinil z rasismu?" To jsem slyšel už mockrát. Do života pak jsou podivně připraveni absolventi. Mnohým jsou jejich promoční papíry platné zrovna tolik jako ty československé pseudodoktoráty RSDr. teď po listopadu 89. A ti příslušníci zbaběle preferovaných menšin, kteří poctivě vystudovali, jsou pak stigmatizováni předpokladem, že dostali něco za nic.

Nezapomeňme též na onu studentskou většinu, která přece nepřehlédne toto měření dvojným loktem. Už se tomuhle povolání věnují čtvrt století: teď vidím víc polarizace a miň rasové komunikace a porozumění, než kdy dřív.

Profesorští poserové zpravidla ani nemuknou. Občas si ale troufnou některé publicisté. Vynikající George Will (Oxford, doktorát z Princetonu) například napsal: Marná sláva, evropské dědictví je neoddiskutovatelná *centrality* naší kultury. Locke a Montesquieu, tito běloši a muži, skutečně znamenali pro zrod americké republiky víc, než myslitelé v končinách nynějšího Třetího světa. Encyklopedisté přispěli inspirací, nikoliv Konfucius. Ať se vám to líbí nebo nelíbí, my jsme nikoliv nepodstatnou větví evropské civilizace. — Čili zase jedna rasistická provokace, ovšemže.

"Tohle vše je ideologie v maskárním převleku údajného vychovávání a s ambicemi fungovat jako psychotherapie," odvážil se zhodnotit komentátor Charles Krauthammer v několika milionech výtisků týdeníku *Time* (5. února 1990).

Naštěstí jsme se již dočkali rozumných hlasů od osob nejpovolnějších — příslušníků rasových menšin. Černošští profesori, zejména Thomas Sowell a Walter Williams, se už leta vehementně snaží demolovat ony nesmysly, a ve svém úsilí už nejsou sami. Přibývají jiní, například Randall Kennedy, profesor na právnické fakultě Harvardovy univerzity.

Připomeňme si, že Janu Ámosu Komenskému byl nabídnut úřad vůbec prvního rektora na Harvardu. Tehdy to odmítl. Vzdor náznakům změn k lepšímu, i dnes bych se mu snažil přijetí takové pocty rozmluvit.

Vysvědčení o maturitní zkoušce

Dne 21. května 1990 jsem na gymnáziu s čestným jménem Jana Blahoslava v Ivančicích u Brna, které denně navštěvuji od roku 1986 a v posledním roce studia jsem dovršil osmnáct let, prodělal maturitní zkoušku podle — cituji: "směrníc ministerstva školství ČSR ze dne 5. června r. 1981 č.j. 6 671 81-210 o maturitních zkouškách na středních školách (Věstník MŠ a MK ČSR 1981, sešit 7) a podle vyhlášky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČSR č. 119 1989 Sb. o ukončování studia na středních školách a o ukončování přípravy ve zvláštních učilištích."

Tento fakt mě nutí k zamyšlení. Lze považovat ať už jakkoliv vykonanou maturitní zkoušku za platnou a smysluplnou, když se řídí devět let starými směrnici a vyhláškami a to v nové České a Slovenské Federativní Republice, v roce svobodných voleb, a především po naší studentské a sametové revoluci? Vždyť vposledku si tuto otázku musí položit každý letošní maturant, kterému aspoň trošku záleží na jeho budoucím životě, na uplatnění jeho, již tak skromných, vědomostí v nově vznikající společnosti i v přetvářejícím se světě.

Maturitní komise se během revolučního půlroku stala jakousi emisí nejednotných a v konce neujasněných názorů a stanovisek, ale na druhé straně prakticky **jedinou rozhodující jednotkou** o průběhu maturitních zkoušek. Z jednotlivých učitelů se během socialisticky, marxisticko-leninsky vedené výuky vytvořily nevyčerpatelné nádobky komunistické argumentace, ale jakékoliv náznavy změn, jestli je vůbec během listopadových událostí brali na vědomí, neuměli v sobě akumulovat, učinit si z nich závěř, a co je nejsmutnější, neuměli je nám studentům ani vysvětlit, ani o nich s námi diskutovat. Příčina? Chyběla jim nápověda, slovník, který by jim na svých stránkách vysvětloval slova jako: Charta 77, exilová literatura, samizdat ap., a to slovy, na která byli zvyklí jako: revoluce, strana, imperialismus, soc. realismus ap. Ze takový slovník nebyl, ba dokonce nebylo ani v lidských silách ho sepsat, si ovšem každý uvědomoval a děsil se situace, která ihned po 17. listopadu nastala, kdy čtrnáctiletí studenti a studentky začnou svým jednoduchým, ničím ještě nezdeformovaným slovníkem, vysvětlovat "zkušeným pedagogům" ony přece tak jasné výrazy. Aby této trapné situaci předešli, citovali nám z denního tisku, a to především z Rudého práva, frázovitě, nic nevysvětlující věty. Přeli se o slovíčka. Například ještě do této chvíle je většina našich učitelů přesvědčena o tom, že na Národní třídě nešlo o kr-

vavý masakr (a začali definovat, co to krvavý masakr vlastně znamená a jako příklad pravého masakru uvedli potlačené stávky v USA), že za vzniklou situací nemohou komunisté, ale jejich ÚV, jako by v tom byl hluboký rozdíl. Za této situace tedy probíhaly letošní maturity.

Maturitní komise provedla jedinou změnu hodnou zmínky: z opatrnosti nechala při tématech týkajících se bezprostředně současných změn, bilých míst v historii a čtyřicetiletého období totality u nás, každému studentu svobodnou volbu, z kterých pramenů bude čerpat, na co se zaměří a jak to podá. Při samotné přípravě na maturitu nám tedy nezbyvalo nic jiného, než si tato bílá místa zaplnit informacemi z vlastních zdrojů. A tak se stalo, že letošní maturanti odpovídali na jedno a totéž téma zcela různě: jedni slovníkem nově objevených slov, většina pak, především z lenosti shánět nová a pravdivá fakta, odpovídala dokola omílaným slovníkem polopravd a lží. Nejvýrazněji se tento rozdíl pojmů projevil v odpovědích na témata, která se týkala vývoje v období po roce 1945 v předmětech Občanská nauka, Dějepis a Česká literatura. Učebnice těchto předmětů nám byly ihned odebrány z důvodů jejich jednoznačné stranickosti. Díky několika studentům i některým učitelům, kteří měli přístup např. k exilovým knihám a časopisům, se hodiny Občanské nauky stávaly filozofickými přednáškami, hodiny Dějepisu "hodinou pravdy" a hodina České literatury čtenářským kroužkem "zakázaných" knih. Co se ovšem za čtyři léta zameškalo, to se za pár měsíců dohonit nedalo.

Na druhé straně ponechala maturitní komise záměrně témata typu: osobnost V.I. Lenina, význam VRSR, dělnické revoluční hnutí a budování socialismu u nás. Tady studentům nezbyvalo než tupě opakovat naučené nesmysly, aby je vůbec maturitní komise uznala za uspokojivé. Žádné změny nenastaly v předmětech: ruský jazyk, zeměpis, fyzika, matematika a biologie, v kterých, jak by se na první pohled mohlo zdát, k žádným změnám dojít ani nemuselo. Já prohlašuji, že není předmětu, není osnovy, není způsobu výkladu pedagogů, kde není potřeba změn. Tuto potřebu reforem v našem československém školství mně jistě dosvědčí většina studentů, kterým bylo letos dopřáno tolik závratných změn.

A celkový průběh maturit? Zůstal naprosto stejný. Jen předseda Místního národního výboru, který tradičně maturity zahajuje, byl o něco méně sebejistý a nad jeho hlavou visel o něco sympatičtější obraz pana prezidenta Václava Havla.

Tomáš Kotrlý, Brno

Stanislav Reiniš

A co tedy s Československem?

Po posledním článku, který jsem pro Západ napsal o česko-slovenských vztazích, mi volalo dost lidí. Od Slováků jsem dostával vynadáno, Češi mě spíš chválili.

Již jsme o něco moudřejší, v Československu proběhla předvolební kampaň a pak volby. Tyto volby dopadly výborně, až na téměř 14 procent pro komunisty. Na Slovensku zvítězila Verejnost' proti násilíu, která na oddělení Slovenska od Čech nemá zájem.

Slovenské volby tedy ukázaly, že slovenský separatismus není aktuální otázkou dne. Je to celkem pochopitelné, protože socioekonomické rozdíly, které kdysi před válkou vedly slovenské ľudáky k separatismu, dnes neexistují. V průběhu posledního půlstoletí došlo k ekonomickému a společenskému vyrovnání mezi oběma zeměmi. Dneska jsou to spíše Češi, kteří se na svůj vztah ke Slovákům dívají dost chladně.

V demokracii, kdy se vůle lidí může projevit, bude možno uvažovat o vztahu Čechů a Slováků zcela novým způsobem. Snad o něm budeme polemizovat i v Západu, a byl bych rád, kdyby se tato polemika týkala důležitých bodů a ne chytání za slovíčka, jako tomu bylo dosud. Zde jsou základní body, ze kterých jsem zatím vycházel:

1. Každý národ má právo na sebeurčení, tedy nejen Slováci, ale i Češi.
2. Jen svobodné rozhodnutí může udržet dva národy pohromadě, a pak tyto národy musí přijmout jistá omezení a brát na toho druhého ohledy.
3. Jestliže tedy chtějí žít dva národy pohromadě, musí si jasně a přesně uvědomit, proč to chtějí.

4. Jako Čech si myslím, že konkrétní mocenské, ekonomické, politické a prostě praktické důvody pro spojení Čechů a Slováků na české straně existují jen v míře velmi omezené. Původně jsem si říkal, že o žádném důvodu nevím, ale snad přece jen něco je. Ekonomické propojení obou zemí, vzájemně se doplňující průmysl, velikost vnitřního trhu, existence smíšených manželství a pohyb obyvatelstva ze Slovenska do Čech a zpět se určitě v tomto ohledu musí brát v úva-

hu.

5. Důvody pro udržení Československa existují spíše na slovenské straně, a mezi ně patří, mimo výše jmenované, i maďarská otázka, otázka ľudáků, otázka krajových animozit a otázka náboženská.

Separatisté, kteří Čechy nenávidí, existují spíše v cizině než na Slovensku. Každému se zkrátka ty hodinky někde zastaví. Poslední měsíce nám ukázaly dost tragédií těch, kteří se snažili do nového Československa vnést dávno zapomenuté principy — sociální demokracii, socialisté, reformní komunisty jsou toho příkladem. To, že Slováci doma se na česko-slovenské vztahy dívají jinak než Slováci v Kanadě, je také tragédií — pro ty kanadské.

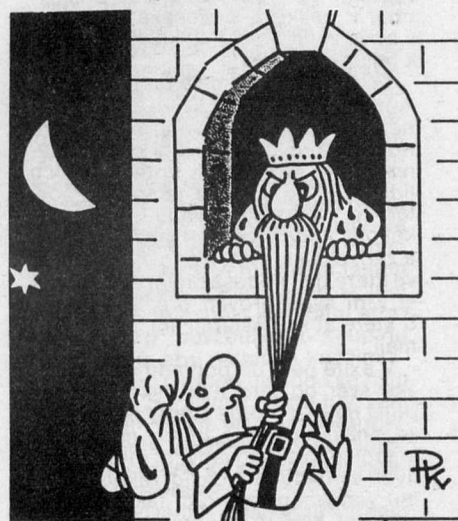
V důsledku změněných poměrů doma by ovšem mělo dojít i k přetvoření našich zahraničních organizací. Můžeme uvažovat, jak to provést, a můžeme se pokusit najít lidi, kteří by byli schopni tento úkol splnit.

Byl vám v důsledku emigrace zabaven v Československu majetek?

Předpokladem pro jeho restituci je zrušení rozsudku, na jehož základě k zabavení došlo. Zjistíme pro vás zdarma, jen za poštovní výlohy, zrušení vašeho rozsudku pro nedovolené opuštění republiky podle rehabilitačního zákona. Budete-li si to přát, povedeme po zrušení rozsudku i náhradové řízení.

Ve věci zrušení vašeho rozsudku pošlete na naši spojovací adresu v Kanadě \$2.00 v hotovosti nebo ve známkách. Potom obdržíte dotazník, který po vyplnění zašlete na naši spojovací adresu v Kanadě. Pak už jen budete čekat na doručení zvláštního rozhodnutí příslušným soudem.

AKCIMA, Právní útvar
388 Island Park Drive
Ottawa, Ontario K1Y 0A9

PAVEL KANTOREK

MOWNEX

NABÍZÍ ČESKÉ FILMY
NA VIDEOKAZETÁCH
VHS NEBO BETA

CENA FILMU VČ. KAZETY
\$ 27.95

156 McKenzie St.
Winnipeg, Manitoba
Canada R2W 5A2
Phone (204) 582-3336

Jan Jirásek

Historia magistra vitae

Nejde o žádný odstrašující učený název v cizím jazyku, protože dnes prakticky každý muž či žena z ulice v latině necvičená ví, co je to historie, historika nebo story, magistra je něco jako magistrát, který poučuje a vita je obsažena v každém vitamínu, aby lidé byli vitálnější a měli se k životu.

Jde tedy jen o krátkou historickou reminiscenci, pouhý jeden rok zpátky, abychom si uvědomili, jak jsme se za tu krátkou dobu vyvinuli. Miněno v našem exilovém počínání na jednom místě t.j. v Sydney, které pravděpodobně může sloužit jako vzorek pro tento společenský postřeh ledaskde.

Jako doklad úzkého spojení exilu s domovem mne povzbudil k těmto řádkům článek Jiřiny Šiklové "Sedá zóna a budoucnost disentu v Československu" v 1. čísle římských Listů z února 1990 neboť v sobě nosím podobný pocit a vážím čas a místo, kde jej vyslovit. Článek je psán před volbami, jejichž výsledek bude mezitím jenom dalším dokladem, zda jsme se dovedli z historie poučit pro život, neboť "Historia magistra vitae est".

Nám se jedná o šedou zónu v terminologii Jiřiny Šiklové v tuzemsku, kterou jsem si nezávisle označil jako "bezbarvou oblast" lidí žijících v exilu, t.j. lidí, kteří se mimo fakt, že přešli hranici z jednoho státu do druhého, nevyznačují ničím, co by je charakterizovalo jako Čechy a Slováky v exilu. Jako příklad toho slouží i někteří bývalí chartisté, což je spíše očekávat od zřejmých ekonomických odchodů, kterých se svoboda a demokracie v zemi původu anebo příslušnost k české a slovenské komunitě v nové zemi příliš netýká, leč by byla k jejich prospěchu.

Při návštěvě doma a po návratu do Austrálie stále považují za největší neznámou, která obsahuje riziko pro novou republiku, chování kvalifikovaných, informovaných, inteligentních lidí, kteří se v době temna pomoci těchto vlastností dovedli vyhybat jakékoliv angažovanosti vůči struktuře a zařizovali si svou slonovinovou věž, ve které byli nedosažitelní a udržovali si v ní svou úroveň pro lepší časy, o které at' se postarají jiní, kteří na to mají.

V exilu není při pohledu na krajanův svět od této tuzemské definice příliš daleko. Podle zdejší zkušenosti se snažili dělat v očích některých místních kvalifikovaných, informovaných a inteligentních lidí řečneme tomu vlasteneckou práci taková skoro podivní, kteří to mají spíš jako hobby. Zde s tím nebylo spojeno riziko, jen trochu obětavosti, výdrže a jasného

myšlení v případech upravenců, kteří se veřejně činnosti tak jako tak vyhýbali, aby si neuškodili. Říci disidentovi doma, že odpor proti režimu je jeho soukromé hobby, by bylo přece jenom poněkud silně. V zahraničí, v podmínkách zabydlenosti, apatie a odtažitosti lidí za všech okolností šikovných to však možné je.

Po něžné revoluci je situace jiná. Dnes už každý v zahraničí všecko dobře ví, dnes je vlastencem v nějaké formě každý. Není zde názorových rozdílů v tom, že jde o důležitou a dlouho očekávanou změnu, leč v sympatiích k různým politickým stranám, ale to je v demokracii přirozené. S obětavostí, jak a kde nejlépe pomoci a ukázat svou iniciativu, je to již zjevně méně. Po návštěvě Československa jsem se vrátil do Austrálie kritičtější k pokrytectvím doby minulé a přítomné, která je v zájmu čistšího vzduchu lépe vyslovovat než zakrývat:

Před rokem byl touto dobou Václav Havel propuštěn v polovině trestu z vězení pro dobré chování a zde v Sydney se právě v tu dobu hrály v Bay Street na Broadwayi jeho jednoaktovky pod názvem "Czech-mate". Česká režisérka Kateřina Iváková si dávno před tímto termínem vzala za své, že má-li co v této době pro australskou veřejnost režirovat, pak je to Václav Havel. Dík všem, kteří Havla třeba jen navštívili této hry v kritickém loňském roce podpořili. A otázka pro ty, kteří dnes už všechno vědí, dnes, kdy už je leccos jasně, ale kteří před rokem neměli zájem, byli zaneprázdnění jinými povinnostmi, zdálo se jim to stejně zbytečné, nechtěli tam být viděni anebo tam prostě svobodně a demokraticky nešli.

V Praze by divadlo s takovou hrou bylo vyprodáno. □

Karel Kyr

Bob Hurikán versus Géza Včelička

Komunistický režim ublížil v Československu mnoha lidem. Jeden z těch, o které se "velmi dobře postaral" byl Jaroslav Peterka, známější pod pseudonymem Bob Hurikán. Já osobně si velmi cením jeho "Dějin trampingu". A tak mne jednou, ještě v době Jakešovy vlády, napadlo, že bych o něm mohl napsat knihu.

"To vám nikde nevydají," zrazoval mě spisovatel Miloslav Švandrlík, když jsem se mu se svým záměrem svěřil.

Ale nedal jsem se odradit. Setkal jsem se s mnoha zajímavými lidmi. S dcerou Boba Hurikána, paní Janou Langovou, na kterou mi dal typ spisovatele Jaroslav Foglar. Knihu jsem nenapsal, protože mi mnoho lidí odmítlo dát informaci, nebo mi vůbec neodepsali, nebo si už nic nepamatovali. Nechtěli se kompromitovat. Mnoho pamětníků zemřelo. Jak jsem se již zmínil, proseděl jsem mnoho hodin s dcerou Boba Hurikána paní Janou Langovou a jejím manželem. A mnoho jsem se dozvěděl. Tak třeba tuto historku:

Bob Hurikán po celou dobu nacistické okupace ukrýval ve svém srubu v Hvězdonicích spisovatele Gézu Včeličku. Když mu nosil jídlo, Géza říkal: "Jaroušku, Jaroušku, kdy ta válka skončí? Mně je jedno, kdo vyhraje, ale hlavně at' je konec!"

A jak se Géza Včelička Bobu Hurikánovi odvěčil? Když už byl Bob slepý, psal o něm Včelička "zasvěcené" kritiky jako o pomahači kapitalistů. Pomáhal jim prý tím, že psal Rodokapsy. Je k tomu potřeba komentáře? Jen tak mimochodem: Kolik tzv. "renomovaných" spisovatelů psalo za války Rodokapsy jen proto, aby se uživil? Pokusil jsem se to spočítat. Bylo jich mnoho. A kupodivu, nebyli z nich později pomahači kapitalistů. □

© Paul Kantorek
"Ja nepoustim svy prasatka z dohledu. Lidi se do nich snaži nacpat mince a vzdycky jim poskrábou záditka."

KN Travel

KUEHNE & NAGEL

Zařídte si cestu do Československa
prostřednictvím

KUEHNE AND NAGEL TRAVEL INC.
Kitchener, ON, Canada

Obstaráme pozvání, víza, pasy a další
doklady, letenky všech leteckých
společností.

Hovoříme německy, anglicky na čísle
519-579-5804 (Wolfgang)
česky a slovensky na čísle
519-576-1956 (Kristina)

Petr Hrubý

Jaroslav Hašek — nihilista, anarchista a jeho Švejka

V životě a díle Jaroslava Haška je možno pozorovat vliv některých myšlenek devatenáctého století. Jde o model, který zosobnil. Pokusme se nejprve vystopovat základy tohoto modelu bohéma, revolucionáře, anarchisty, provokatéra a nihilisty.

Politické sny mívají dlouhý život a jejich následky jsou často jiné než se předvíдалo. Jeden takový sen se zrodil v třicátých letech minulého století a dodnes trvá jako varianta marxistického mýtu. Podle tohoto snu socialistická revoluce, jež vytvoří spravedlivou společnost, nebude dílem dělníků, ale vyvrženců společnosti.

V červenci 1834 němečtí radikálové žijící v Paříži založili "Ligu psanců mimo zákon". Theodore Schuster vyložil program této Ligy v knize *Psancovo vyznání víry*. James Billington ve své studii *Oheň v myslích mužů* o nich napsal: "Psanci byli první mezinárodní organizací sociálních revolucionářů."

Krejčí Wilhelm Weitling, první německý socialista dělnického původu, založil pak *Ligu komunistů*. V červnu 1845 vyslovil naivní naději, která se stala součástí jinak úctyhodného snu vysvobodit lidstvo z očividných problémů:

Podle mého mínění, každý je zralý pro komunismus, i zločinci. Zločinci jsou produktem dnešního řádu společnosti a za komunismu přestanou být zločinci.

Ruský anarchista a revolucionář Michal Bakunin převzal Weitlingovu koncepci, že psanci se osvědčí jako dobrý nástroj pro revoluci nižších tříd. Leszek Kolakowski ve svých dějinách marxismu o něm napsal:

Byl plný neuhastitelné revoluční energie. Měl sklon k cílům destrukce a jeho inspirací bylo anarchistické mesiášství... Vyjádřil, a byl si toho vědom, celého ducha revolty, jak vyrostla mezi nejubožejšími částmi dělnické třídy, totiž lumpenproletariátu a rolníků.

Bakuninem tato myšlenka vešla do ruského revolučního myšlení. Nihilista Sergej Něčajev a jeho kroužek vyznávali zničení všeho jako vědu a počítali s prostitutkami a zločinci jako vhodnými osovateli revoluce.

Marx nesouhlasil. Pozoroval neúspěšné francouzské revoluce a usoudil, že maloburžoazie není revoluční,

ale konzervativní. Ještě horší byla, jak napsal, "nebezpečná třída lumpenproletariátu, příležitostných dělníků a nezaměstnaných; sociální spodina, ta pasivně zahňívající masa odhozená nejnižšími vrstvami společnosti". Ta spodina může, jak psal dále, "být stržena do hnutí proletářskou revolucí; její životní podmínky ji však připravují mnohem spíše pro roli podplaceného nástroje reakčních intrik."

Marx tvrdil, že Ludvík Bonaparte prokázal jeho teorii: "jeho družina, jeho vláda a jeho armáda" jsou pravý lumpenproletariát. "Jejich hlavním zájmem je mít prospěch a obohatit se."

Druhý romantický model, jaký můžeme rozeznat jako bytostně utvářející charakter a myšlení našich komunistických válečníků z dvacátých a třicátých let, jako S.K. Neumanna, Nezvala i Haška, je francouzského původu. Byl ustaven tak zvanými "prokletými básníky", *poets maudits*. Baudelaire, Rimbaud, Verlaine a Villon také dávali přednost zločincům, požívačům drog a prostitutkám před nenáviděnými buržoazii. Také oni věřili v blahodárné účinky ničivosti, násilí a zla a vyznávali Satanismus. Jejich revolta se projevovala opilstvím a jinými nestrídmými a neřestmi. Autor francouzské studie o Baudelaireovi napsal:

"Nesmrtelná touha plně žít končí v touze nebyť zažívat, v přání po nicotě, po nekončící noci."

Jejich "divoce bohémská existence" se stala známkou rádooby progresivních, protiburžoazních proroků spásy cestou zatracení a pokusu dosáhnout nebe projitím pekla. Vlastně to byl projev vůle k smrti pro sebe a pro všechny ostatní.

Protikřesťanská a protiburžoazní rebelie pokračovala do našeho století přes svou předpokládanou úlohu revolučního spasitele lidstva, Franz Fannon oživil tuto nebezpečnou naději ve své knize *The Wretched of the Earth — Bědní pozemšťané* a tak v roce 1967 ovlivnil mnohé současníky revolučních vyznání. Zločinci, požívači drog a prostitutky byli opět oslavováni jako skuteční možní revolucionáři, protože nenávidí převládající hodnoty společnosti.

Hluboká krize buržoazního křesťanského světa se projevila na obou stranách: mezi těmi, co byli napadáni a těmi, kdo je napadali. Isaiah Berlin k tomu poznamenal:

"Veliký utopický sen, založený na víře v znovuzrozenou lidskou povahu, bylo zjevení, jež ruští populisté sdíleli s Godwinem a Bakuninem, Marxem a Leninem. Jádrem toho snu je tu

souvislost hříchu, smrti a znovuzrození na cestě k pozemskému ráji, jehož brány se otevřou jenom, když lidé naleznou tu jedinou pravou cestu a půjdou po ní. Jeho kořeny leží hluboko v náboženské představivosti lidstva."

Mezitím, co se intelektuálové odvádali svým snům, dělníci a rolníci doufali, že nepodaří-li se to jim samým, aspoň svým dětem pomohou k tomu, aby se dostaly mezi pány.

U nás třeba S.K. Neumann a Vítězslav Nezval projevili tento symbiotický a schizofrenní sklon poblázněných buržuů v roli protiburžoazních rebelů a hedonistů. Jaroslav Hašek je prototypem mnoha těchto charakteristik. Takoví zásadní a zavilí podporovatelé lumpenproletariátu byli trefně nazváni "lumpenburžoazie a lumpeninteligence". Řečeno prostě česky, bez vědeckého žargónu, to byli, a jim podobní dodnes jsou, pomýlení a nezodpovědní lumpové.

Mladý Jaroslav Hašek byl činný v českých anarchistických kruzích. Modelem mu byli Kropotkin a hlavně Bakunin. Hašek se občas ve svých dopisech podepsal variací Bakuninova křesťanského jména Michal a jeho rozháraná osobnost byla výtečně způsobilá k takovému náhledu. Obdivoval Przybyszewského knihu *Satanovy děti*. Vyšel ze zchudlé středostavovské vrstvy a z několika důvodů se cítil odcizený od buržoazní společnosti, nenáviděl ji a nenáviděl každou autoritu. V Rakousko-uherském mocnářství zahňávající státní hierarchie byla snadným terčem kritiky a satiry. Ale za bolševické fáze v Rusku a pak v nově vytvořené Československé republice Hašek necítil úctu k lidem u moci, ale naopak opovržení. V základě to byl anarchistický nihilista a exhibicionista. Jak napsal Viktor Fic, byl to "zmatený a svrchovaný egoista".

Podle svých přátel, Hašek (narozněný 30. dubna 1883), byl krutý a násilný, darebný lhář a podrazník. Charakterový rys, nejčastěji citovaný jeho britským životopiscem, Cecilem Parrottem, byla "jeho krajní nezodpovědnost". Také ho nazval "neuvěřitelně bezohledným". Sorelovo učení o blahodárném působení násilí ve společenských konfliktech ho vůbec nešokovalo. Ve svých dvaceti letech se Hašek specializoval na rozbíjení předvolebních schůzí klerikální strany a často povzbuzoval skupinu svých rváčů, aby natloukli kněžím a policistům. Jednou u soudu se hájil jako Švejka, že nevolal "Natři ho!", ale "Spatři ho!", což je drzá nehoráznost, protože prvá výzva patří k lidovému slovníku a druhá k zastaralému výrazu vyšších vrstev.

Hašek byl téměř ideální typ bohémského modelu buržoazně protibur-

žoazního francouzského pojeti Baudelairových a Rimbaudových "proletických básníků", kteří doufali, že přeháněním neřestí se sami očistí a tak pomohou osvobodit lidstvo a umění od okovů buržoazního nevkusu, pokrytectví a nedostatku pokroku.

Přítahoval ho Maxim Gorký se svou zálibou ve vyvržencích, zlosynech a opilcích, kteří podle jeho názoru vypadali ze shnilé společnosti a, jak předpověděli socialističtí romantici už v třicátých letech minulého století, byli svou odcizeností nevhodnější k tomu, aby na troskách starého světa vytvořili lepší svět. Ruská směs flegmatickosti a nihilismu byla blízká Haškově nátuře. Ruský brutální populismus byl do Československa systematicky uváděn Haškem, Olbrachtem, Majerovou a dalšími literárními "přáteli lidu".

Než mu bylo dvacet, Hašek rád cestoval jako vagabund. Líbili se mu Gorkého "bosáci" a chtěl "žít jako Rusové", jak napsal v dopise. Po celý svůj život, zprvu toulaje se Rakousko-Uherskem a později vymetaje jeden pražský lokál za druhým, prolévaje si hrdlo alkoholem, miloval společnost opilců, zlodějů, prostitutek, kuplířů, od nichž pochytil hodně pro své historky.

Jeho cyničnost byla živena přesvědčením, že všechny hodnoty jsou falešné a že všichni lidé, skoro bez výjimky, jsou hodni opovržení jako otravné nebo podvodníci. Jednomu příteli řekl: "Na tomto světě můžeš svobodně žít jen když seš idiot." A v jedné ze svých ranných básní napsal: "Výchova, paní? Hlavní věc je pivo!" Denně vypil pětadvacet i víc sklenic piva, často posílených rumem.

V jedné humoresce si tropil šprýmy z průvodce, který ukazoval pamětihodnosti skupině zájemců, až došli k místu, kde bylo koncentrováno "velké nic": "Na místě 'velkého nic' leží v trávě vagabund s flaškou kořalky, čímž se nám snaží připomenout, že je tu taky krásně.

Vnímavá literární historička nedávno komentovala Haška a jeho Švejka: "Blbost je všudypřítomná a naprosta... Blbost je pro Haška čímsi univerzálním. Celý román je vlastně eposejí blbosti."

Je známo, že mínění člověka o světě a životě zobrazuje jeho vlastní sebeucto nebo její nedostatek. Proč by měl být Hašek zoufalým nihilistou? Když Ivan Olbracht označil Švejka i jeho autora Haška za "geniálního idiota", Hašek se ohradil, že to Olbracht vystihl špatně: on je jenom "obyčejný idiot".

Ve škole se děti Haškovi posmívaly, rýmující jeho jméno Hašek-šašek. Jeho anglický životopisec zdůraznil jeho "zvláštní fyzické charakteristiky":

"Byl to věčný jinoch s růžovou ku-

latou tváří, téměř bez vousů, jež málokdy potřebovala oholit. Snadno bylo možné zmýlit se a považovat ho za děvče, což se také někdy stalo."

Jiný životopisec poznamenal: "Es war ein Mädchen in Männerhosen." "Byla to dívka v mužských kalhotách." Jednou chtěl Hašek uprchnout z ohrožené bolševické pozice a tak se převlékl do ženských šatů. Když se blížily Československé legie, jejichž válečný soud ho odsoudil pro vlastizradu, k Samaře, nestáhl se Hašek s Rudou armádou, ale zachránil se tím, že předstíral, úspěšně, že je německý idiot.

V jeho krátkých povídkách jsou "blázinec, sebevražda nebo jiný způsob smrti často východiskem z nouze". Švejka mluvil za Haška, když použil jeho vlastní zkušenosti z blázince:

"Bylo to opravdu jak žít v ráji... Těch několik dní, které jsem ztrávil v ústavu choromyslných patří k nejkrásnějším hodinám mého života.

Než mu bylo dvacet, nakazil se Hašek pohlavní chorobou a neléčil ji. Když nakazil svou ženu, jedinou ženu, kterou v životě miloval, pokusil se, nebo předstíral, že se pokouší, o sebevraždu. Byl poslán do blázince. Když se mu narodil syn, opustil ji. Zemřel roku 1923 ve věku třiceti devíti let. Jarmila umřela roku 1931, když jí bylo čtyřiačtyřicet.

Ve svém politickém spisování prokázal Hašek nápadný nedostatek charakteru. Protože na pravdě mu vůbec nezáleželo, dovedl přejít snadno z extrémní levice na extrémní pravici a naopak. Když jedna politická strana odmítla uveřejnit satiru na své politické protivníky, protože byla moc sprostá a napadala je jmény a pomluvkami, Hašek prostě jména změnil a prodal to nactiutrhaní straně, kterou původně napadl. Pro peníze na truňk všecko. Pod různými pseudonymy psal současně do časopisů anarchistických i buržoazních. Když byl v Rusku, vystupoval nejprve jako velký slavofil a miloval ruského cara. První verze Švejka je plná klíšé o velké epoše dějin a zápalu pro boj o svatou věc. V jednom článku napsal:

"Revoluce přivede na český trůn člena velké slovanské rodiny Romanovců."

Napadal bolševiky a Lenina jako zrádce, neboť přijali německé zlato a oslabovali válečné úsilí ruské socialistické vlády. Zprvu byl plný chvály demokratických vůdců Českých legií a Masaryka, později je zle napadl a prohlásil:

"Rudá Evropa je naším konečným cílem. Je nedaleko den, kdy budou všude v Evropě a v celém světě zničeny zrádcovské a kompromisnické vlády, kdy vítězí vláda pracujících nad kapitalisty, statkáři, kupci a bankéři. Je to vláda sovětská, neomezená diktatura proletariátu."

Hašek vstoupil do bolševické stra-

ny, ale když byl poslán do Československa jako vycvičený agent, jeden z více než jedenácti set takto vyškolených a vyslaných z Ruska, aby provedli v naší republice bolševickou revoluci, Hašek prohlásil své první ženě, tě kterou opustil, že uprchl před bolševiky.

Falešně tvrdil, že jeho druhá žena, Šura, kterou si vzal v Rusku a přivezl do Prahy, je členkou aristokratické rodiny a spřízněna s princem Lvovem.

Když prodával první výtisky sešitů Švejka po pražských putykách, prohlašoval, že toto dílo současně vychází ve všech světových jazycích. Navíc oznamoval, že je oddaným katolíkem, že v Rusku bojoval proti bolševikům, a jako náhodou mu několikrát z kapsy vypadl růženec.

Protože mu nebylo možno důvěřovat, měl po svém návratu z Ruska do Prahy problémy nejen s demokraty — několik jich na něho zaútočilo pro jeho bigamii a bolševictví — ale často i s komunisty. Básník S.K. Neumann ho očernil jako "zrádce revoluce". Jako Hašek, Neumann, bývalý anarchista, se dal ke komunistům. Po revoluci v Kronštatu proti bolševické teroristické diktatuře napsal Hašek pitomý článek, v němž je zsměšňoval.

Haškovy názory a jeho povaha tvořily celek a zdá se mi nemožné soudit, že jedna část byla následkem druhé. Doplnovaly se. Přesto je nápadné, že to, jak zacházel se svými přáteli a s oběma manželkami, potvrzuje jeho povahu bez jakýchkoli ideologických příkras.

Je podivuhodné, že tento chronickeý alkoholik, když žil v Rusku jako bolševik, úplně přestal pít, nejen proto, že na to byl trest smrti, ale i proto, že si představoval, že slouží světové revoluci, v níž věřil. Často můžeme pozorovat, že zoufalí a sebevražední jednotlivci hledají spásu ze své nicoty v hnutí, kterému by se mohli plně dát, a tak zapomenout na své osobní problémy.

Když se Hašek vrátil do Prahy 19. prosince 1920, bylo na revoluci pozdě. Navíc byl přesvědčen, že Češi nemají revoluční temperament. Svě ruské ženě řekl: "Češi jsou národ holubičí." Jeho přítel Longen popsal Haškovo divoké pití a nadávání po návratu do Prahy:

"Kdo je revoluční? Obyčejná hoda jste a neplette se do revoluce!" — Prudkou ranou srazil ze stolu sklenice a zasmál se. "Máte revoluční scénu, Revoluční třídu, náměstí Revoluční, ale všem vám tady chybí revoluční duch."

Už zas Hašek pomýšlel na sebevraždu. Několik jeho přátel prohlásilo, že ruské zkušenosti ho učinily ještě mnohem horším. Longen popsal, jak F.X. Šalda uvedl ve svém Zápisníku, že Hašek "v střízlivém, denním osvětlení vypadá podivně děsivé, po-

divně hrozivé. To není dobrácký piják a strůjce neškodných šprýmů a žertů; to je naopak zloboh, ve svých chvílích vztekly, pomínutý pes, který ohrožuje přítele i nepřitele a před nímž se může spasit jedině útekem. Jakýsi dábelský rys klidně vypočítavé zloby sedí v této tváři a stupňuje se ještě podle Longena Haškovými zkušenostmi v Rusku."

Ruský disident Lev Kopělev řekl: "Nedovedu si představit, co by byl Jaroslav Hašek bez své zkušenosti z Ruska."

Haškovu bolševické extempore nabídl jeho zemi zlověstně podobnoství budoucí pohromy. Jednou v hospodě vyhrožoval zákazníkovi, že brzy dojde k bolševickému převzetí moci a tak se bude muset učit rusky. Došlo k tomu jen později, než očekával. Za třicet let se celý národ bude muset učit rusky.

Ještě horší je to, že s příchodem sovětské soldatesky v roce 1968 byla naše země vyrvána ze svého tradičního kulturního orbity Západu a násilně posunuta do sovětského. Její občané postupně a pokradmu převzali ruské obyčeje a azijský způsob chování.

Haškovu hlavní dílo mělo zvláštní osudy a je zajímavé studovat je podobně jako autorovo stanství, anarchismus a bolševictví.

První obdivovatel Švejka, komunistický spisovatel Ivan Olbracht, pokusil se použít k revoluci jak Haška — tím, že naléhal na jeho vyslání do Prahy — tak Švejka. V listopadu 1921 napsal: "Považuji to za dílo čirého génia... Ukazuje svět v celé jeho hanebnosti, idiotství, nelidskosti tak živě... Prostě se tomu vysmál."

Literární historik a kritik, Arne Novák, však necenil Haškovo "panevropské porážecnictví a nevyčerpatelnou bezvýznamnost", a ve Švejkovi viděl "zbabělého a nevysokého šaška, který se chová jako idiot." Komunistický básník S.K. Neumann souhlasil a v roce 1921 nazval Haška "šaškem a protibolševikem". Odsoudil Švejka jako "opovrženého hodného ulejšváka, který se zajímá jen sám o sebe" a "je zhoubný pro nadcházející revoluci". Pravicový národní básník Viktor Dyk také myslel, že Švejk je jenom pouhý ulejšvák a žádný hrdina. Komunistický kritik Julius Fučík si cenil Švejka jako protiiperialistického vojáka, ale také v něm poznal "poloproletářského maloburžu". Prezident Masaryk varoval, že Švejkovo chování je nebezpečně veřejné morálce a katolický romanopisec Jaroslav Durych prorocky usoudil:

"Postavou Švejka byl světu předložen obraz české národy: vychytralý blb... Kniha je oslavou české houževnatosti a tvrdošijnosti v ulejšvactví... Ve Švejkovi se bude národ vidět jako v zrcadle, půjde kolem něho, bude se z něho učit a podle něho hodnotit vše, s čím se setkává, zvláště všechny povinnosti... bude v něm vidět i své pra-

vé, přirozené a příznivé niveau, svou oslavu a čest. Vychovatelská cena díla je nedozírná."

Němečtí intelektuálové původně ocenili Haškova génia výš než čeští. Max Brod už v roce 1923 vysoce cenil Švejka a o pět let později komunisté Bertold Brecht a Erwin Piscator použili německého překladu k velmi úspěšné dramatizaci románu. Představili Švejka jako uvědomělého bojovníka za příští komunistický ráj. V sezóně 1935-36 český divadelní ředitel, také komunist, E.F. Burian použil Švejka podobně, ale ne tak agresivně. Jeho hrdina bránil pacifismus — "Nestřílejte, jsou tady lidi!" — a sovětská delegace spisovatelů tenkrát demonstrativně na znamení protestu proti takové netřídní mírumilovnosti odešla z divadla.

Po komunistickém puči v roce 1948 a zase po sovětské okupaci roku 1968 byl Hašek oživen jako komunistický hrdina. V oficiálně vydané historii české literatury čteme:

Hašek píše ve jménu života, Hašek píše z lásky k životu. Domyšlení lásky k životu však znamená boj proti všemu, co život mrzáčí a zejména proti tomu, co jej ničí. A právě to vidíme u Haška... Hašek se stává útočným bojovníkem za nové vztahy mezi lidmi... Haškův Švejk představuje první veliké dílo naší socialistické literatury."

Bez ideologického pokrucování však Hašek a jeho Švejk se literárním historikům nezdaří životamilovní a revoluční nebo hrdinští. Tak Šalda ve svém posudku Longenových pamětí o Haškovi mohl napsat:

"Hašek opovrhne člověkem, hnusí se mu... Jeho poměr k přírodě? Nejprotivnější věcí je strom. Proč má na světě něco růst? Nenávidím stromy, trávu a kytky. Holé skály a kamení, to si dám líbit! To je krása! A stroje, kamaráde, stroje! Jakápak příroda! Mně imponuje pouze strojový mechanismus."

Desítky let později, mladší literární kritik, Václav Černý, poznamenal:

"Je fantastickým omylem přičítat mu jakýkoli smysl revoluční, programově ideologický a mravní. Úmyslu sociálního nebo jinak obrodného a konstruktivního neobsahuje jeho postava ani stín."

Ve svých *Pamětech* šel Černý dále: "Hašek... karikaturou a šaškovskou negací násilně kázně a úředního drilu (a tedy byrokracie, vojny a války a starého Rakouska) tu působil bezmála osvobodivě, vlastenecky, pacifisticky a přízvukem bezohledné jaderné sociální lidovosti... A chvíli trvalo, než se nám z negace násilně kázně vykulila negace řádu vůbec, též mravního, z výsměchu vrchnosti libosti v beztvare lidské malosti, z lidovosti mazané sabotéřská lživostí bezmála lumpenproletářská a z bojovníka za svobodu universální anarchického nevázanec, podryvač každým coulem své bytosti.

S jeho pravou podstatou, jež byla geniální, ač v děsivé poloze "po nás ať přijde potopa", se dvacátá léta mé generace dokonale minula."

Desítiletí praktických zkušeností s bolševickou a sovětskou verzí komunismu byla bolestnou školou poznání. Národ a hodně jeho intelektuálů, mezi nimi literárních kritiků, naléhavě potřebovali zažít ruský import na vlastní kůži, aby poznali nebezpečí svůdného politického podvodu.

Diktatura, která předstírala, že miluje lidi tím, že je zotročila, se marně snažila udělat milujícího muže z tragického a zahořklého autora. Hašek nenáviděl skoro všechno: stromy, květy, trávu, děti, buržoazii, přátele, ale hlavně, a skrze ně, nenáviděl sám sebe.

Další paradox je v tom, že komunističtí politici a propagandisté se snažili z Haška a Švejka udělat obraz a příklad pro dělníky a intelektuály jako kladného hrdiny. Ale od počátku padesátých let téměř každý četl Švejka — povinnou četbu na středních školách! — a stovky Haškových humoresek v mnoha dílech jeho sebraných spisů — jinak. K ohromení byrokratů lid obrátil Švejka proti nim a přejal Haškovu masku předstírání, lhaní a šizení, současně s ostenativním oslavováním hodnostářů. V "socialistickém" státě lid úspěšně použil metodu osvědčených ve Švejkově odporu k pánům habsburské monarchie. Hodně lidí znalo Švejka z paměti a mohlo citovat celé pasáže, hodící se na posměch nových mocipánů a k paralyzování jejich popoháněčství. Hašek — nihilista a anarchista — se znovu osvědčil jako bojovník proti blbosti ve všech situacích, v nichž bývalé sny se ukázaly jako pouhé naivní iluze a narudo natření byrokraté se chovali hůř než bývalé stvůry zahnívajícího mocnářství.

Hospody se zase staly střediskem značného pití a protivládni vtipy oblíbenou zábavou potlačených. Úspěšný Haškův životopisec v tomto režimu, Radko Pytlík, to doznal ve své knize *Toulavé house*:

"V mentalitě pražských hospod se promítá důležitý rys národní povahy: humor. Nedostatek perspektiv a dějinného řešení činí vědomí českého člověka odvislým na slovním projevu. Sklon k humorně sebeironickému podání je ovlivněn třemi stoletími cizí nadvlády a opozicí národa k mocenské politické praxi. Humor tak pomáhá drobnému člověku udržet si optimismus a sebedůvěru i v těžké, bezvýchodné situaci. Únik do řeči není unikem od politiky... Smyslem pro humor a hospodským žvástem si lid vyvažuje zklamání nad mizérií svého hospodářského a politického postavení."

Záliby Čechů ve Švejkovi se tak stala důležitou součástí střetnutí lidu s režimem. Zprvu se to zdálo být v po-

řádku: co škodilo vykořisťování a otlupování národa importovaným systémem, bylo vítáno jako důležitá součást boje proti němu. Ferdinand Peroutka ve svém projevu k domovu "Švejk zde a dnes" 18. ledna 1953 v rádiu Svobodná Evropa prohlásil:

"Co to znamená Švejk a švejkovina? Švejkovina je obrana bezmocného individua, drčeného rozzuřeným státním aparátem, Švejk je jedinec, který si dělá legraci z toho, co nemůže přemoci. Má lstivá očka, jde na to po svém. Švejkovina je technika, jak jednat s tyranii. Švejk s vážnou tváří opakuje vládní lež tak často, až každý ještě jasněji vidí, že je to lež. Švejk je provokativní pokrytec v době, která všechny nutí k pokrytectví. Švejk byl jednomyslně uznán lékařskou komisí za slabomyslného, poněvadž stále volal "Ať žije císař František Josef I.". O to je dnešní komunistický režim méně inteligentní, že nedovede rozpoznat, co je za tím, když někdo bez ustání volá "Ať žije Stalin, ať žije Gottwald!". Kdo znal Jaroslava Haška, ví, že vytvořil postavu Švejka částečně podle sebe. Když r. 1914 Rakousko vypovědělo válku Srbsku, Hašek tak dlouho chodil kolem policejního ředitelství a volal "Ať žije Rakousko, ať zhyne Srbsko!", až ho zavřeli a obžalovali pro pobuřování... Nemůžete-li jinak, tedy aspoň jako Švejk. To je obrana bezmocných. A je to skutečný boj. Nejméně nebezpečná je ta lež, která je směšná. Dovedete-li švejkováním udělat vládní lež směšnou, je to dobrá metoda."

Časy se změnily. Násilí trvá příliš dlouho. Ani Vaculík ani Havel teď v moci bezmocných nevolají po švejkování. Zdá se, že Švejk se nepozorovaně stal důležitou součástí sovětské převýchovy mas v šidily, pokrytce a bezcharakterní slabochy. Několik let si už mluvčí protirežimní opozice stěžují na to, že vláda zkažila lid. Švejkův postoj bezpáteřného darebáctví se stal téměř národním pravidlem a rysem. Boj T.G. Masaryka o duši národa po tolika letech systematického lámání páteří cizími a domácími lumpy u moci se zdá být většinou prohrán. □

Eva von Rheinwald

Večerní procházka

Praha byla tmavá. Uliční hlídky dávaly pozor, aby ani jeden paprsek světla nepronikl zatemněním. Byla to opět jedna z epoch temna, do které se město zahalilo ve svém smutku. Psal se rok 1944.

David se opatrně rozhlédl než se odvážil vyjít z domovních dveří. Pozorně zkontroloval ulici a také okna protějšího domu, jestli se nějaký slídl nedívá ze zhasnutého pokoje. Nikomu se nedá věřit. Infekční choroba nenávisť, závisť, pomstychtivosti a zloby zase napadla lidstvo. Možná že je to něco jako herpes. Virus spí v těle a když se tělo oslabí, obrana těla klesne, virus se probudí a začne svou zkázonosnou činnost. A tak asi je to právě s virusem zloby a krvelačnosti, který spí v lidstvu a propuká, jakmile se obranné síly morálky a kontroly ducha oslabí. Stačí, když nemoc propukne v malé skupině lidí, aby se rychle rozšířila a zachvátila celé národy, celý svět. Nejvyššímu stupni onemocnění a epidemickému rozšíření se říká světová válka.

David se zvolna loudal tmavou ulicí a vdechoval noční vzduch, jako gurmán ochutnává vzácné víno. Tohle je druhý celosvětový záchvat v pouhých padesáti letech. Copak neexistuje žádná léčba nebo prevence? Asi ne, jinak by už někdo dostal Nobelovu cenu a lidé by nemusili houfně umírat. David nechtěl myslet na umírání. Myslel na život, na lásku. Pražské jaro je kouzelné. V neděli se lidé vyhnou do ulic a do parků, svátečně naladění a svátečně nastrojeni. Na lavičkách vysedávají penzisté, keří se baví sypáním vrabcům a pozorováním kolemjdoucích davu maminek s kočárky a milenců, kteří se marně snaží najít nějakou opuštěnou lavičku. Kveté bez a kaštany se začínají bělat květy. Všechno voní svěžestí a vzrušením ze znovuzrození. Zvony vyzvání a svolávají lid k oslavě jara.

Davidovi začalo bít srdce vzrušením při té představě. Kolik už je to let co byl naposledy na Petříně. Zvony byly proměněny v kanony a místo mírumilovného vyzvánění, duní smrti a zkázou. Mír, pohoda, láska, všechno zmizelo, jako když čarovným proutkem mávne.

David se zastavil, protože zaslechl kroky. Někdo se blížil tmavou ulicí. Nejdříve mu pud sebezáchovy velel přejít ulici a splynout s některým z tmavých portálů domovních dveří. Anebo je lepší vrátit se domů do jistoty svého pokoje? To zamítl, protože věděl, že ty čtyři stěny na něho padaly, tiskly ho k zemi, dusily a hrozily ho pohřbit na věky. Věděl, že kdyby ne-

měl své knihy plné básní a dobrých myšlenek, kterými stěny denně podpiral, dávno už by se tak stalo.

Kroky se blížily a David slyšel, že to nejsou těžké boty vojáka nebo mužský krok uliční hlídky, ale staccato divčích botek. Nebylo čeho se bát. David znovu slastně vdechl noční jarní vzduch. Opřel se o sloup v podloubí a zaposlouchal se do té hudby střevičků. A protože byl poslední dobou zvyklý žít víc ve fantazii než ve skutečnosti, začal si jen tak pro sebe říkat báseň, která se mu vynořila v paměti.

Rozpomeň se Barbaro,
pršelo bez ustání na Brest toho dne
a ty jsi kráčela usměvavá, kvetoucí,
okouzlená, zurčící
jak stékal déšť

Nějaký muž se ukryl v podloubí
vykřikl tvoje jméno
Barbaro!
a ty jsi k němu běžela deštivou ulici
kvetoucí, okouzlená, zurčící
a pak ses mu vrhla do náruče...

David se tak vžil do básně, že se svého úkrytu v podloubí opravdu zavolal "Barbaro!".

Dívka polekaně uskočila, ale nevrhla se mu do náruče, jak scénář předpisoval.

"Nebojte se, slečno," řekl David tiše a vystoupil ze svého úkrytu. "Nechtěl jsem vás polekat, opravdu, odpusťte." Dívka si s ulehčením oddychla, když slyšela tichý a téměř prosebný mladý hlas. "Fuj, to jsem se lekla, já vás vůbec neslyšela jít."

"Šel jsem pomalu," lhal David "a mám gumové podrážky. A pak je tu tma jako v pytli."

"Já vím, proto se bojím chodit sama. Vždycky od elektriky utíkám." Dívčin hlas zněl už klidně a důvěřivě.

"Vy někam pospícháte?" zeptal se opatrně David.

"Ani ne, byla jsem u kamarádky a teď jdu domů. Trochu jsme se zapovídaly."

"Jestli chcete, doprovodím vás, abyste se nebála. Nemám nikam namířeno," nabízel se David.

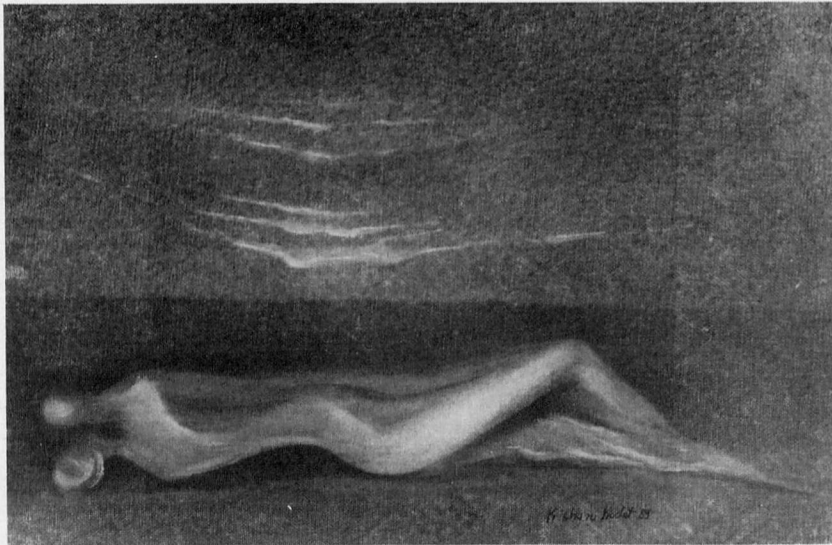
"Ale co Barbara? Myslela jsem, že na někoho čekáte a v té tmě jste si mě spletli."

David se k ní pomalu přiblížil. "Máte pravdu, že v té tmě na někoho nebo na něco čekám. Vždycky, když jsou lidé ve tmě tak na někoho čekají. Jako děti. Čekají na někoho, kdo přijde a rozsvítí. Ale to nic..."

"Moc vám nerozumím. Kdo je tedy ta Barbara?" naléhala dívka.

David zalil příjemný pocit uspokojené mužské ješitnosti. Znělo to jako když dívka žárlí, protože on pro ni něco znamená, protože ho miluje a nechce ho ztratit a nechce se o něho dělit.

"Snad nežárlíte," zasmál se David. "Barbara je dívka z básně, z básně o válce a lásce. Muž, kterého měla ráda

"MILENCI" Z VÝSTAVY KRISTIÁNA KODETA V PRAŽSKÉM MELANTRICHU 1990

zahynul pravděpodobně ve válce," vysvětloval ochotně David. "Neumím ji celou, jinak bych vám ji zarecitoval."

"Vy jste básník?" zeptala se a v jejím hlase zazněl obdiv.

"Ne, ale mám básně rád. Říkají ve zkratce to, co člověk cítí. A vy?"

"Já taky," a po chvíli rozpačitě dodala "já taky někdy píšu básničky. Jen tak, když je mi smutno."

"Řekněte mi nějakou svou básničku," vybídl ji David.

Dívka se vymlouvala, že si žádnou nepamatuje, ale po chvíli svolila.

"Pamatuji si jen konec," řekla. "Až se třeba zase jednou uvidíme, přinesu vám ji celou."

Co uděláš
Co uděláš
až tě pošlou do války
až tě přinutí vzít pušku do ruky
až na tebe zařvou povel
Co uděláš
Vystřelíš na toho
který je právě jako ty
čte Puškina a Goetheho
miluje svobodu
a svou dívku
rád by žil a miloval
a místo toho tady musí stát
naproti tobě
naproti smrti
Co uděláš
vystřelíš na něho
nebo na sebe?"

Když skončila, David ji vzal za ruku a stiskl ji na znamení díku. Šli mlčky. David cítil její teplotu, hebkou ruku ve své. Měl pocit, že ji ochraňuje, že jí dává jistotu v téhle hodině úzkosti. Cítil se zase na chvíli jako muž a ne jako schovávačka a neumí přestat. Hry jsou hezké, když je hrajete pro zábavu

a ne proto, že musíte. David si musí hrát na schovávačku. Kdyby ho našli...

Zatoužil jít s dívkou na Petřín podívat se, jestli už stromy rozkvetly, jestli tam ještě stojí Mácha zasněný, zaposlouchaný do své písně, takže ani neslyší, co se kolem děje. David by to chtěl také tak udělat, aby neviděl a neslyšel, ale pud sebezáchovy byl silnější. V parku by je mohly zastavit hlídky, chtít průkazy... Cítil se najednou za tu dívku zodpovědný.

"Rád bych vás někde pozval," řekl, "ale..."

"Ale je pozdě, já vím," přerušila ho dívka. "Můžeme se sejít někdy jindy, kdy chcete, třeba už v šest..."

V šest po válce u Kalicha, pomyslel si David, ale nahlas řekl: "To by bylo hezké — a jít na večeri, pak na Kampu a pak zapadnout někde do vinárny na Malé straně... a pak..." Nechal se zase unést fantazii. Cítil dívčinu ruku ve své, slyšel její hlas, viděl její siluetu ve tmě vedle sebe, ale najednou zatoužil vidět ji ve světle. Její oči, vlasy, ústa. Vidět ji živou, jak se na něj dívá s důvěrou a očekáváním. "Mohu se na vás podívat?" vyhrkl. Dívka se zasmála. "Co byste na mně viděl? Nic zvláštního na mně není. Ale když chcete, mám v kapse baterku." Podala mu ji.

David zamířil modré světlo na dívčin obličej. Smějící se oči, světlé vlasy spadající volně na ramena, malíčký nosík a trochu rozpačitý úsměv. Byla to dívčí tvář. Díval se na ni beze slova a vrval si jí do paměti, aby si ji mohl vzít s sebou domů, do svého pokoje, do svých dlouhých nocí a dní.

Bližící se kroky přiměly Davida baterku zhasnout.

"Ve čtvrtek si mě můžete prohlédnout lépe. Počkám na vás před knihovnou," řekla dívka a podala mu ruku na rozloučenou. "Díky za doprovod a nashledanou ve čtvrtek."

Dopisy

Učíme se u nás demokracii...

píše Západu PhDr. Iva Vlčková z Univerzitní knihovny v Brně. "Je to úplně nový život bez zákazů, bez kontrol. Život na Západě neznáme, nevím, jaké máte možnosti, nechci vás obtěžovat. Bylo by dobré, kdyby o naši prosbě věděly krajanské spolky, mnozí vědci už některé odborné knihy nepotřebují a u nás je jich zoufalý nedostatek." To je závěr delšího dopisu Dr. Vlčkové, která prosí krajany o zaslání knih a periodik Univerzitní knihovně v Brně, která je se svými 4 miliony svazků druhou největší knihovnou v Československu. Knihovna se zaměřuje na historii, společenskovo-vědní literaturu, literaturu lékařskou, zemědělskou a přírodovědnou. Knihovna má zájem také o odborné zahraniční časopisy.

Knihy můžete posílat na:
Univerzitní knihovna Brno, Oddělení doplňování, Kounicova 5-7, Brno 601 87, Czechoslovakia

Více praktických článků

Nezlobte se, že nemám zájem o další předplatné vašeho časopisu. Nebaví mne ho už číst. Bydlím v USA už sedmý rok, časopis jsem odebírala několik let, ale málokdy jsem tam našla něco praktického, užitečného, co by novým přistěhovalcům aspoň trochu usnadnilo život v emigraci. Např. zmínka, co to je zelená karta, nebo že se musí vyplňovat formulář na taxy každý rok, že lze v USA studovat bez ohledu na věk lidí apod. nebo že existuje podpora Welfare. Ke každé takové informaci jsem se musela dopracovat sama, trvalo to léta, než jsem poznala novou zem, byla jsem dlouho neinformovaná — zbytečně. A myslím že nejen já. Moje poznámky neberte jako obviňování redakce Západu, že může za neschopnost či neznalost emigrantů. Prostě více praktických článků by u mne vzbudilo zájem o další předplatné vašeho časopisu.

Alena Česálková, USA

"Ve čtvrtek po válce U kalicha," zašeptal David smutně a poslal dívce vzdušný polibek. Ne, nelhal. Neřekl přece který čtvrtek a po které válce. Čtvrteků je mnoho, právě tak jako válek. Jen co ti tam řeknou, že už se na schovku nehraje, že všichni mohou vylézt ze svých úkrytů, půjde ke knihovně a počká si na ni.

A ta hvězda, co ho dneska tlačí pod kabátem jim bude svítit nad hlavou.

□

Třetí dopis z Budějovic

Nedávno jsem byl prostřednictvím televize přítomen mítinku českých zemědělců, který byl organizován ve značně širí vertikální i horizontální, od federálního ministra rezortu, veterináře Burského, přes družstevní rolníky až po soukromé zemědělce. Šla řeč o současném, tedy velice bídném stavu v této veledůležité disciplíně národního hospodářství, o devastaci obhospodařované půdy, o chemizaci, melioracích, o odstranění mezi čili zcelování půdy, o nevyhovující technice, kdy způsob hospodaření je podřízen výrobě mechanismů, zatím podle rozumu by mělo být právě naopak, atd. atp.

Jsou to skutečnosti, o kterých se dávno ví a teď hodně mluví. Kecy a zase kecy, však to znáš. A mně napadá, k čemu bylo všechno to vědění, akademické vzdělání, k čemu byly otiťulované vědecké týmy a práce výzkumných ústavů — vše nad pochyby nákladné — když výsledky jsou tak žalostné. A jak ze srabu ven, to ti nikdo nepoví! Dobře působili soukromě hospodařící zemědělci, povětšinou kategorie rodinných klanů, které neohnula ani čtyřicetiletá nepřizeň, kategorie lidí, kteří méně mluví, možná, že to ani dobře neumějí, ale znají dělat, rozhodovat, riskovat a mají vztah a lásku k půdě. Tyto nadmiru důležité a potřebné vlastnosti vymizely vykořeněním privátu. Šla řeč o majetku, který sebrala kolektivizace padesátých let. Řekl bych, že náhlý, ale nikoliv masový zájem o navrácení majetků, nepramení z touhy dřít od slunka do slunka, ale že je výsledkem neznalosti a spekulace. Je jasné, že budoucnost našeho zemědělství povede stejně přes zemědělskou velkovýrobu tak, jak je tomu ve vyspělých zemích Západu.

V Jihočeském kraji napadlo přes dva miliony kubiků polomu. Přes veškeré nasazení se letos dřevo z lesa nedostane. Informace o práci v tomto ranku za naši jižní hranici jsou rozdílné, ba rozporuplné. Přesto zřetelně dochází k odlivu pracovníků, kterému Státní lesy čelí dosti chabě požadavkem rozvázání pracovního poměru s dvouměsíční výpovědní lhůtou. Současná skutečnost je taková, že vzhledem k podmínkám, které jsou pro Čecha snové — marka je za pětadvacet korun — je stav ve Spolkové republice naplněn a bavorský polom bude včas, tedy do rojení lýkožrouty zpracován. To má pro nás tu velkou přednost, že od sousedů k nám brouk lézat nebude.

S tvoji skepsi podepřenou o masivní informace a dobrou interpretaci, týkající se vývoje v republice, se více méně ztotožňuji. Zdá se, že nezatižený pohled zvenčí a odstup umožňují reálnější pohled. Faktem je, že vedení

státu představuje kvalitativní vrchol a směrem dolů lidské jakosti ubývá. Spousta lidí si ani žádné změny nepřeje, protože si uvědomuje vyobcování z dosavadního pohodlného a nenáročného zaměstnaneckého života se spoustou drobných jistot.

To, že se jelo na vrub budoucích generací, že se prznila příroda a všechno ostatní také — to sotva komu vadí. Samozřejmě! Zijeme svůj život a jen jeden a jednou. Přitom je jasné, že chceme-li něco zachránit nebo dokonce zlepšit, je nutné mít nad sobní zřetel a předřadit je před zřetel a zájmy partikulární. První garnitura progresivních sil sestává z podnikavců a chytráků, a to není nijak povzbuzující. Připočtes-li národnostní a jiné nesnášenlivosti, jsou důvody ke skepsi nabíledni.

Ach jo, ti lidé naší doby... Dávej jim demokracii — rozhazuj perly... Mohl bych psát dále a více, ale nějak mi to nedává smysl. Stejně máš materiálu pro svoje postoje nadbytek.
Květen 1990 Pavel

Diskriminace západních turistů

Zasílám s velkým zpožděním předplatné na dva roky a doufám, že vlna něžnosti neodplaví všechny objektivní články o Československu ze stránek Západu. Po návštěvě Československa jsem náhle pochopil mé kanadské přátele, kteří považují svou návštěvu Československa za ztracený čas. Dokud bude Československo diskriminovat západní turisty, devizová blokáda by měla pokračovat. Jinak budeme donekonečna podporovat armádu drzých zahalečů v hotelech, restauracích, turistických kancelářích, směnárnách, v pozemní a letecké dopravě, zkrátka všude tam, kam západní turista vkročí.

K. Hamtak, Kanada

Šekové svizele v Řecku

Omlouváme se za pozdní zaslání bankovního šeku (předplatné na další dva roky). Věřte, že nás k tomu otálení nevedlo nic jiného než hrůza z procedur, které budeme muset podstoupit, abychom dostali do rukou onen kýžený šek. Neodpustíme si, abychom vám to nepopsali. Nuže tyto šeky k platbám do zahraničí lze získat pouze u Státní banky Řecka a jen v některých jejích pobočkách. Banka žádá oficiální doklad od zahraničního vydavatele, že si v zahraničí něco objednáte, kolik to stojí a čím více razítek tím líp. Nám posloužila vaše upomínka o předplatné. Nedostatek razítek byl přehlédnut díky tomu, že to nedokázali přečíst. Přesto byla založena do složky a nepochybně archivována. Poté příslušný úředník vypočítá kolik je to v drachmách a pošle vás na daňový úřad, abyste zaplatili tříprocentní daň z oné inkriminované

částky. Zde ve trojím vyhotovení vyplníte co, jak, proč, kdo, odkud a kolik. Zaplatíte, dva formuláře se zaarchivují a s jedním vás propustí zpět do banky. Odevzdáte je a na oplátku vám vydají žádost k vyplnění. Vyplňujete, úředník také vyplňuje zas jiný papír — dvoji či troji vyhotovení — a se vším tím vás pošle zaplatit jinam. Zaplatíte — všude mimochodem fronty — a pošlou vás shánět ještě jakési dva další podpisy a spoustu razítek. Seženete, oni si tu složku papírů nechají a vám odevzdají cosi podobného nálepce na pivní láhev — šek — a jeden papír k tomu. Zbývá zajít na poštu a doporučeně zaslat. Vyčerpán a znechucen. Úřední šiml si báječně tloustne a já bych vás rád ujistil, že ne pro každý časopis bychom byli ochotni ho krmit.

G. Barbajannis, Řecko

Staří přátelé?

Sametová revoluce skutečně způsobila hodně zázraků. Například Ivana Trumppová se najednou hlásí ke svému češství. Miloš Forman teď píše v New York Times o Václavu Havlovi jako svém nejlepším příteli z mládí. V československých novinách a časopisech teď pravidelně čteme a vidíme obrázky těchto dvou přátel. Velmi by mne zajímalo, kdy, kde a jak se Miloš Forman slovem či činem před listopadem 89 k přátelství s Havlem přihlásil. Podepsal kdy nějakou petici či nějaký protest proti jeho pronásledování? Navštívil ho někdy za svých častých návštěv Československa v době normalizace? Moc bych ocenila takovou informaci.

Karla Vašková, USA

Bilbej radice ani nedal přednost. Přijemný to nebylo, ale ten Trabant je úplně odepřaný.

**PŘEDPLAŤTE ZÁPAD
svým přátelům,
příbuzným a známým
v Československu**